

Μελέτη Περιβάλλοντος

Γ' Δημοτικού

Βιβλίο Δασκάλου

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Παναγιώτης Κόκκοτας , <i>Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών</i> Δημήτριος Αλεξόπουλος , <i>Εκπαιδευτικός</i> Αικατερίνη Μαλαμίτσα , <i>Εκπαιδευτικός</i> Γεώργιος Μαντάς , <i>Εκπαιδευτικός</i> Μαρία Παλαμαρά , <i>Εκπαιδευτικός</i> Παναγιώτα Παναγιωτάκη , <i>Εκπαιδευτικός</i>
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Ευγενία Φλογαίτη , <i>Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών</i> Ευαγγελία Κανταρτζή , <i>Σχολική Σύμβουλος</i> Δέσποινα Μουζαλά , <i>Εκπαιδευτικός</i>
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Λεμονιά Αμαραντίδου , <i>Σκιτσογράφος - Εικονογράφος</i>
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Χριστίνα Σπυροπούλου , <i>Φιλολόγος</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Αλεξάνδρα Χ. Κουλουμπαρίση , <i>Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Δημήτρης Γέρος , <i>Εικαστικός Καλλιτέχνης</i>
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Παναγιώτης Κόκκοτας Δημήτριος Αλεξόπουλος Αικατερίνη Μαλαμίτσα
Γεώργιος Μαντάς Μαρία Παλαμαρά Παναγιώτα Παναγιωτάκη

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Μελέτη Περιβάλλοντος

Γ' Δημοτικού

Βιβλίο Δασκάλου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Σημείωμα για το δάσκαλο / για τη δασκάλα

Α΄ ΜΕΡΟΣ

1. Έννοια, περιεχόμενο και σκοποί του μαθήματος της Μελέτης Περιβάλλοντος	9
2. Η Μελέτη Περιβάλλοντος στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών	9
3. Διαμορφώνοντας μια διδακτική προσέγγιση για τη ΜτΠ: Η πρότασή μας	10
3.1. Κοινωνική επικοινωνία και εννοιολογικές προσεγγίσεις	10
3.1.α Προκαταβολικοί Οργανωτές	12
3.1.β Εννοιολογικοί χάρτες	12
3.1.γ Η ανάδειξη και η αξιοποίηση των απόψεων των μαθητών	13
3.1.δ Επίλυση προβλήματος	13
4. Συνεργατική μάθηση	14
5. Φύλλα εργασίας	16
6. Σχέδια εργασίας	16
7. Αξιολόγηση	16
8. Παρουσίαση των Εγχειριδίων	18
8.1. Παρουσίαση του Βιβλίου του Μαθητή	18
8.2. Παρουσίαση του Τετραδίου του Μαθητή	20
8.3. Πανοραμικός Πίνακας Περιεχομένων	22
Ευκαιριακές ενότητες	24

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΖΟΥΜΕ ΜΑΖΙ (Ομάδα και Κοινωνία – Σχέσεις)	25
Εισαγωγικό ενότητας	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ζούμε μαζί και συνεργαζόμαστε – Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Για να ζούμε μαζί χρειαζόμαστε κανόνες	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ενδιαφερόμαστε για την κοινότητα	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ενημερωνόμαστε ποιοι αποφασίζουν και τι αποφασίζουν	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Εκλογές στο δήμο	32
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	33
ΕΝΟΤΗΤΑ 2. Ο ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ (Τόπος και Χώρος – Σχέσεις)	35
Εισαγωγικό ενότητας	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ένας τόπος με χίλια πρόσωπα	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Χωριά και πόλεις του τόπου μας	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Δημιουργήματα της φύσης και έργα του ανθρώπου	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ενδιαφερόμαστε για το περιβάλλον	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Ο χάρτης, μια εικόνα του τόπου μας	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Ένας χάρτης μάς πληροφορεί (α)	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Ένας χάρτης μάς πληροφορεί (β)	43
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	44
ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ (Συγκοινωνίες και Μέσα μεταφοράς – Σύστημα)	46
Εισαγωγικό ενότητας	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Τρένα, αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα άλλοτε και τώρα	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς στη ζωή μας	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Κυκλοφορούμε με ασφάλεια	49
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	51

ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ	
(Φυσικό Περιβάλλον και Άνθρωπος – Σχέσεις).....	53
Εισαγωγικό ενότιπας	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Φυτά του τόπου μας (α)	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Φυτά του τόπου μας (β)	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ο βλαστός, τα φύλλα και οι ρίζες των φυτών	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Κατηγορίες φυτών	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Τα φυτά και το περιβάλλον τους	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Κατοικίδια ζώα	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Αγρίμια και πουλιά του βουνού και του δάσους.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Ζώα της θάλασσας	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Ζώα του γλυκού νερού	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Ένα ζωάκι γεννιέται.....	64
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	66
ΕΝΟΤΗΤΑ 5. ΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (Φυσικές Επιστήμες - Σύστημα και Σχέσεις)	68
Εισαγωγικό ενότιπας	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Από πού παίρνουμε ενέργεια;	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ενέργεια, τροφή, ζωή.....	70
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	71
ΕΝΟΤΗΤΑ 6. ΤΙ ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ ΓΙΑ ΝΑ ΖΟΥΜΕ (Ανάγκες, αγαθά και κατανάλωση – Σχέσεις)	73
Εισαγωγικό ενότιπας	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Άνθρωποι και ανάγκες	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Είμαστε παιδιά και έχουμε δικαιώματα	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Άντρες και γυναίκες ίσοι στη ζωή και στην εργασία	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Χρειαζόμαστε όλα αυτά που αγοράζουμε;	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Διαφημίσεις παντού!!!	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Οι συσκευασίες μάς πληροφορούν	80
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	81
ΕΝΟΤΗΤΑ 7. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΑΣ (Πολιτισμός)	83
Εισαγωγικό ενότιπας	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο πολιτισμός των αρχαίων Ελλήνων	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η παράσταση αρχίζει	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. «Μαλαματένιος αργαλειός κι ελεφαντένιο χτένι... »	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Πολιτισμός σε κάθε βήμα	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Νους και Σώμα	90
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	93
ΕΝΟΤΗΤΑ 8. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΜΕ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΜΑΣΤΕ (Επικοινωνία και Ενημέρωση)	95
Εισαγωγικό ενότιπας	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Οι άνθρωποι επικοινωνούμε	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ξεπερνάμε τις δυσκολίες στην επικοινωνία	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ενημέρωση με χίλιους τρόπους	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μπροστά στην τηλεόραση.....	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Το διαδίκτυο, ένας πολύπλοκος κόσμος!	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά, μάς ενημερώνουν... ..	102
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	104
Προτεινόμενο σχέδιο εργασίας: «Οι κανόνες στην καθημερινή ζωή»	106

Αγαπητέ συνάδελφε, αγαπητή συναδέλφισσα,

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας, όπως και το Βιβλίο του Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών, γράφτηκαν για να σας βοηθήσουν στο διδακτικό σας έργο στο μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος (ΜτΠ). Το διδακτικό υλικό στο σύνολό του σχεδιάστηκε με βάση τις κατευθύνσεις του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (ΑΠΣ) και του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) αλλά και κατευθύνσεις που προκύπτουν από τη σύγχρονη θεωρητική και ερευνητική εργογραφία των επιστημών που υποστηρίζουν τη διδακτική πράξη (Διδακτική, Παιδαγωγική, Επιστημολογία, Κοινωνική Ψυχολογία, Εκπαιδευτική Ψυχολογία, Κοινωνική Γλωσσολογία κ.ά.).

Σκοπός μας είναι να βοηθούν οι μαθητές/μαθήτριες (Μ¹) να οικοδομήσουν προσωπικά αλλά και από κοινού με τους συμμαθητές / τις συμμαθήτριες τους γνώσεις, συμμετέχοντας σε διαλόγους και εφαρμόζοντας παιδαγωγικά κατάλληλες πρακτικές. Επειδή το νόημα του αλφαριθμητισμού έχει αλλάξει στις μέρες μας, μέσα από τη διδασκαλία των μαθημάτων δεν επιδιώκεται μόνο η απόκτηση γνώσεων. Παιδαγωγική επιδίωξη είναι οι Μ να αποκτήσουν επίσης δεξιότητες (επιστημονικές, κοινωνικές, ψυχοκινητικές) και μεταδεξιότητες, να δράσουν και να αλληλεπιδράσουν με το περιβάλλον τους, για να υιοθετήσουν, στο βαθμό που είναι δυνατόν, κοινά αποδεκτές στάσεις, αξίες και συμπεριφορές. Αυτό αποτελεί επιδίωξη μας στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες που στηρίζονται σε σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, βιωματικές, διερευνητικές, διαλογικές, συνεργατικές, διαθεματικές.

Το Βιβλίο του δασκάλου αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει μια συνοπτική εισαγωγή με αναφορά στις θεωρίες μάθησης και τη διδακτική μεθοδολογία, στις οποίες βασίστηκαν το Βιβλίο του Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών.

Το δεύτερο μέρος παρουσιάζει αναλυτικά τις ενότητες που εξετάζονται στο Βιβλίο του Μαθητή Για κάθε ενότητα υπάρχει μια σύντομη εισαγωγή (κάθετη και οριζόντια διασύνδεση, διαθεματικές δεξιότητες της ενότητας, βασικές έννοιες που χρησιμοποιούνται στην ενότητα, υλικά και πηγές που θα χρειαστούν, ενδεικτική βιβλιογραφία και ηλεκτρονικές διευθύνσεις για περαιτέρω μελέτη και πληροφόρηση), ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται αναλυτικά το κάθε κεφάλαιο με τη μορφή δίστηλου.

Στην **αριστερή στήλη** υπάρχουν τα εξής σύμβολα/εικονίδια που αναφέρονται στην κοινωνική οργάνωση της τάξης που προτείνουμε για κάθε δραστηριότητα του Βιβλίου του Μαθητή ή του Τετραδίου Εργασιών:

δραστηριότητα σε ομάδες

ατομική δραστηριότητα που γίνεται αντικείμενο συζήτησης στην ολομέλεια της τάξης.

Σε κάθε δραστηριότητα προτείνεται η επιστροφή στην ολομέλεια της τάξης, είτε για να ανακοινώσουν όλοι οι Μ ή οι μαθητικές ομάδες (ΜΟ) το θέμα που μελέτησαν είτε για να γίνει σύνθεση απόψεων και εργασιών. Κάποιες φορές ξεκινάμε τη μελέτη του κεφαλαίου με συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων στην ολομέλεια.

Στη **δεξιά στήλη** γίνεται η παρουσίαση των στόχων, των διδακτικών ενεργειών και των μαθητικών δραστηριοτήτων. Προτείνονται, κατά περίπτωση, εναλλακτικές προσεγγίσεις, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στο δάσκαλο/στη δασκάλα (Δ¹) της τάξης να προσαρμόζει τις δραστηριότητες στις ιδιαιτερότητες των Μ.

Επίσης, προτείνονται σχέδια εργασίας, που ο Δ μπορεί να διαμορφώσει ανάλογα με βάση τις ιδιαιτερότητες των Μ και της τοπικής κοινωνίας και να τα αξιοποιήσει είτε σε ώρες της Μελέτης του Περιβάλλοντος, είτε συνδέοντάς τα με άλλα μαθήματα. Υπάρχουν κεφάλαια τα οποία προτείνεται να διδαχθούν

1. Για λόγους οικονομίας χώρου και ευκολίας στην ανάγνωση υιοθετήθηκε συμβατικά η χρήση του επικρατέστερου γραμματικά γένους (αρσενικού - δηλαδή ο Δ αντί για ο/η Δ, ο Μ αντί για ο/η Μ κ.λπ.). Πάντοτε αναφερόμαστε και στα δύο φύλα.

ως ευκαιριακές ενότητες σε ημερομηνίες που παρουσιάζονται στον Πανοραμικό Πίνακα Περιεχομένων. Η μελέτη του Πανοραμικού Πίνακα Περιεχομένων στην αρχή του διδακτικού έτους βοηθά στον καλύτερο προγραμματισμό της εργασίας σας.

Το Βιβλίο του Δασκάλου περιέχει κατευθύνσεις και προτάσεις σχετικά με το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά τα πληροφοριακά κείμενα, οι εικόνες, οι ακολουθίες δραστηριοτήτων, ατομικές, ομαδικές, διαθεματικές αλλά και τα σχέδια εργασίας που προτείνονται. Πρόθεσή μας είναι να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός-βοηθός και όχι ως ο «απόλυτος» οδηγός. Θεωρούμε ότι ο Δ γνωρίζει καλύτερα από τον καθένα την τάξη του, γι' αυτό μπορεί να κάνει επιλογές βάζοντας τη δική του σφραγίδα στη μαθησιακή διαδικασία. Θέση μας είναι ότι ο Δ θα πρέπει να αποφεύγει την απλή και μονομερή αναμετάδοση των σχολικών εγχειριδίων.

Τα τρία βιβλία που έχετε στη διάθεσή σας για για τη διδασκαλία της Μελέτης του Περιβάλλοντος αποτελούν ένα μικρό μέρος, κατά την άποψή μας, του «οπλοστασίου» του Δ. Είναι κοινά αποδεκτή η επιτακτική ανάγκη στις μέρες μας για αξιοποίηση και άλλων πηγών, μέσων και εργαλείων, όπως των οπτικοακουστικών (χάρτες, προπλάσματα, βιβλία, διαδίκτυο, εκπαιδευτικά λογισμικά, κ.ά.) και, βεβαίως, της πρώτης και βασικής πηγής, του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (εκπαιδευτικές επισκέψεις, μαρτυρίες, πρόσωπα).

Επίκεντρο της πρότασής μας είναι ο μετασχηματισμός της τάξης σε μια μικρή «κοινωνία μάθησης». Χρειάζεται στο σημείο αυτό να τονίσουμε ότι κάτι τέτοιο είναι δύσκολο, αν δεν εξασφαλίζουμε, για καθεμία ενότητα, τα απαραίτητα μέσα και υλικά. Μετασχηματίζοντας τις κατευθύνσεις του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών σε συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις, προσπαθήσαμε, να συνδέεται το σχολείο με τη ζωή της τοπικής κοινότητας.

Με βάση τα παραπάνω, ο προτεινόμενος τρόπος προσέγγισης του μαθήματος της Μελέτης του Περιβάλλοντος δημιουργεί νέες συνθήκες για το ρόλο του Δ. Ο ρόλος του γίνεται συντονιστικός, καθοδηγητικός, διαπραγματευτικός. Ο Δ είναι ο οργανωτής καταστάσεων μάθησης, αυτός δηλαδή που θα δημιουργήσει ένα συνεργατικό, διερευνητικό μαθησιακό περιβάλλον, μέσα στο οποίο οι μαθητές αποδίδουν ανάλογα με τις δυνατότητες αλλά και το ενδιαφέρον τους. Σε ένα τέτοιο μαθησιακό περιβάλλον σκοπός των συνεργαζόμενων Μ είναι να προωθούν την ατομική τους μάθηση, καθώς επίσης να συμβάλλουν στη μάθηση των υπόλοιπων μελών της ομάδας.

Πριν χρησιμοποιήσετε το Βιβλίο του Μαθητή, θεωρούμε σημαντικό να μελετήσετε το πρώτο μέρος του Βιβλίου του Εκπαιδευτικού, ώστε να διαμορφώσετε άποψη σχετικά με τη φιλοσοφία που χαρακτηρίζει το προτεινόμενο διδακτικό υλικό. Θεωρείται επίσης αυτονόητο ότι θα μελετήσετε το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Μελέτη του Περιβάλλοντος.

Το διδακτικό υλικό (Βιβλίο του Δασκάλου, Βιβλίο του Μαθητή, Τετράδιο Εργασιών) είναι βασισμένο στο σύγχρονο αίτημα για ελευθερία και ευελιξία του Δ στον τρόπο υλοποίησης των στόχων, καθώς επίσης και στον ενεργό ρόλο του στη διαμόρφωση ενός διδακτικού υλικού που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των Μ της τάξης του. Στο πνεύμα αυτό, **το υλικό που σας προτείνουμε αποτελεί μια ανοιχτή διδακτική πρόταση, που σε καμία περίπτωση δεν είστε υποχρεωμένοι να ακολουθήσετε κατά γράμμα.** Θεωρούμε απαραίτητο να έχετε στη διάθεσή σας όσο το δυνατόν περισσότερες δραστηριότητες, ώστε να είστε σε θέση **να επιλέγετε** και να έχετε τη δυνατότητα **να προσαρμόζετε** τη διδασκαλία σας στις ιδιαιτερότητες της τάξης και στα ενδιαφέροντα των Μ σας. Η εμπάθυνση σε κάποια σημεία και η τελική διαμόρφωση της πρότασης σε διδακτική πράξη αποτελεί οπωσδήποτε απόφαση δική σας και της τάξης σας.

Η συγγραφική ομάδα

1. Έννοια, περιεχόμενο και σκοποί του μαθήματος της Μελέτης του Περιβάλλοντος

Έννοια και περιεχόμενο

Η Μελέτη του Περιβάλλοντος δεν αντιστοιχεί σε έναν μόνο επιστημονικό κλάδο, αλλά αποτελεί ένα πεδίο όπου οι Μ μελετούν πολύπλοκα θέματα, τα οποία συνεξετάζουν διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι. Γι' αυτό χαρακτηρίζεται κατ' εξοχήν διαθεματικό και διεπιστημονικό αντικείμενο το οποίο κατέχει, ως διακριτό μάθημα, χρόνο και θέση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Στη Μελέτη του Περιβάλλοντος ενσωματώνονται σκοποί και εννοιολογικά εργαλεία από το φυσικό, το κοινωνικό, το πολιτισμικό, το ιστορικό, το θρησκευτικό και το οικονομικό περιβάλλον μάθησης. Ουσιαστικά, συγκεντρώνει στοιχεία από τα μαθήματα εκείνα που δε διδάσκονται στις τέσσερις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, αντιμετωπίζοντάς τα ενοποιητικά. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος δίνεται έμφαση στους συνδυασμούς, τις αλληλεπιδράσεις και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ώστε να αναδύεται ένα πεδίο γνώσης που επιτρέπει την εξοικείωση του Μ με την πολύπλοκη, πολυδιάστατη και συνεχώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα [Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Φ.Ε.Κ. τεύχος Β' αρ. φύλλου 303/13-03-03, Παράρτημα, Τόμος Α', σελ. 4044)].

Η Μελέτη του Περιβάλλοντος εντάσσει σε ένα διεπιστημονικό πλαίσιο, το οποίο περιέχει δυνατότητες για διαθεματικές προεκτάσεις, στοιχεία από επιστήμες όπως η Φυσική, η Χημεία, η Βιολογία, η Γεωγραφία που εντάσσονται στον ευρύτερο τομέα των Φυσικών Επιστημών και επιστήμες όπως η Κοινωνιολογία, η Οικονομία, τα Θρησκευτικά, η Ιστορία, οι Πολιτικές Επιστήμες που εντάσσονται στον ευρύτερο τομέα των Κοινωνικών Επιστημών.

Επιπλέον, διασυνδέεται με προγράμματα και αξιοποιεί την εμπειρία από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, την Αγωγή Καταναλωτή, την Κυκλοφοριακή Αγωγή, την Αγωγή Υγείας, την Αγωγή στα Μ.Μ.Ε. και τη Σύγχρονη Τεχνολογία.

Οι βασικοί άξονες της Μελέτης του Περιβάλλοντος αφορούν:

- I) στο Ανθρωπογενές Περιβάλλον
- II) στο Φυσικό Περιβάλλον
- III) στην αλληλεπίδραση ανθρώπου - περιβάλλοντος.

Οι σκοποί της διδασκαλίας της Μελέτης του Περιβάλλοντος

Ο γενικός σκοπός της Μελέτης του Περιβάλλοντος είναι η απόκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων, αξιών και στάσεων, που επιτρέπουν στο μαθητή να παρατηρεί, να περιγράφει, να ερμηνεύει και σε κάποιο βαθμό να προβλέπει τη λειτουργία, τους συσχετισμούς και τις αλληλεπιδράσεις του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η ανθρώπινη δραστηριότητα στο χώρο και το χρόνο, με τέτοιο τρόπο ώστε να οδηγείται στη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων και της ανάγκης για αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη. Η διαδικασία αυτή αποσκοπεί στη δημιουργία μιας σφαιρικής αντίληψης για τη ζωή, που συνιστά κυρίως την ανάπτυξη γνωστικών διασυνδέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ διαφορετικών αντικειμένων, στις οποίες η έμφαση δίνεται στην αντιμετώπιση του μαθητή ως ερευνητή [Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Φ.Ε.Κ. τεύχος Β' αρ. φύλλου 303/13-03-03, Παράρτημα, Τόμος Α', σελ. 4039)].

2. Η Μελέτη του Περιβάλλοντος στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών

Βασική παραδοχή του ΔΕΠΠΣ είναι ότι, σε αντίθεση με την ακαδημαϊκή πρακτική της κατάκτησης της γνώσης σε τομείς και εξειδικεύσεις, που τα τελευταία χρόνια και αυτή αμφισβητείται, η σχολική γνώση, για λόγους ψυχολογικούς και διδακτικούς ιδιαίτερα, θα πρέπει:

- α) να διδάσκεται σε ενιαία μορφή, για να προσφέρει ολιστική εικόνα της πραγματικότητας,
- β) να συνδέεται με τις εμπειρίες των Μ, για να είναι κατανοητή, ενδιαφέρουσα και σχετική με την πραγματικότητα που αυτοί βιώνουν και
- γ) να προσεγγίζεται με διερευνητικές μεθόδους, ώστε η γνώση να οικοδομείται σταδιακά από τους ίδιους τους Μ.

Η Μελέτη του Περιβάλλοντος είναι από τη φύση της διαθεματική και ικανοποιεί στο μέγιστο βαθμό τους τρεις παραπάνω σκοπούς. Επίσης, είναι μάθημα που προσφέρει πολλές ευκαιρίες για οριζόντιες

(από μάθημα σε μάθημα στην ίδια τάξη) και κάθετες διασυνδέσεις (από τάξη σε τάξη στο ίδιο μάθημα), αλλά και για ανάπτυξη διαθεματικών και διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων.

Διαθεματικές έννοιες και εξειδικευμένες διεπιστημονικές έννοιες στη Μελέτη του Περιβάλλοντος
Κυρίαρχη διαθεματική έννοια του μαθήματος είναι η **αλληλεπίδραση**. Ακολουθούν και συνυπάρχουν οι έννοιες **του συστήματος, της ομοιότητας - διαφοράς, της μεταβολής και του χώρου**. Η έννοια της αλληλεπίδρασης αλλά και έννοιες συναφείς (σχέσεις, αλληλεξάρτηση, συνεργασία, συλλογικότητα) αξιοποιούνται, ώστε οι Μ να κατανοήσουν τον τρόπο, τους «κανόνες», με τους οποίους τα στοιχεία του περιβάλλοντος συσχετίζονται και αποτελούν ομάδες.

Εξίσου σημαντική είναι η έννοια **του πολιτισμού**, η οποία συνδέεται, όπως και στις προηγούμενες τάξεις, με τις έννοιες της **επικοινωνίας, της μεταβολής στο χρόνο και στο χώρο, της ομοιότητας - διαφοράς** και, σε ορισμένες περιπτώσεις, **του ατόμου - συνόλου**. Για παράδειγμα, όταν οι Μ, στα αντίστοιχα κεφάλαια, οικοδομούν την έννοια **του πολιτισμού**, χρησιμοποιούν την έννοια ομοιότητα - διαφορά με στόχο την αποδοχή του «άλλου» και του «διαφορετικού». Η έννοια του πολιτισμού προσφέρεται για τη διάχυση της διαθεματικότητας σε όλα σχεδόν τα μαθήματα της τάξης, σε ενότητες που συμβαδίζουν χρονικά.

Ανάλογα με την ενότητα, περισσότερο ή λιγότερο δίνεται η δυνατότητα για την ανάδυση και άλλων διαθεματικών εννοιών, όπως **συμβολισμός, ταξινόμηση, λειτουργία** καθώς επίσης και εξειδικευμένων εννοιών **των Φυσικών και των Κοινωνικών Επιστημών**, όπως θερμότητα, αέρας, φως, γεωγραφικοί όροι, γεωμορφολογικός χάρτης, υπόμνημα, κοινότητα, εξουσία, πλειοψηφία, παράδοση, μνημείο.

Διαθεματικές ή οριζόντιες δεξιότητες στη Μελέτη του Περιβάλλοντος

Το μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες δίνει τη δυνατότητα για ανάπτυξη των διαθεματικών δεξιοτήτων. Ιδιαίτερα δίνεται έμφαση στις παρακάτω:

1. Τη δεξιότητα της επικοινωνίας (ομιλία, ακρόαση, ανάγνωση, γραφή, επιχειρηματολογία, διάλογος κ.λπ.).
2. Τη δεξιότητα της συνεργασίας με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες.
3. Τη δεξιότητα/ικανότητα της χρήσης ποικίλων πηγών και εργαλείων πληροφόρησης και επικοινωνίας.
4. Τη δεξιότητα/ικανότητα της κριτικής επεξεργασίας πληροφοριών, αξιών και παραδοχών.
5. Τη δεξιότητα/ικανότητα της δημιουργικής επινοήσης, της «ευαίσθητης αντίληψης της τέχνης».
6. Τη δεξιότητα επίλυσης προβληματικών καταστάσεων.
7. Τη δεξιότητα λήψης αποφάσεων
8. Δεξιότητες μεταγνώσης και αυτορύθμισης.

3. Διαμορφώνοντας μια διδακτική προσέγγιση για τη Μελέτη του Περιβάλλοντος: Η πρότασή μας

3.1. Κοινωνική εποικοδόμηση και εννοιοκεντρικές προσεγγίσεις

Όπως ήδη υποστηρίξαμε, η Μελέτη του Περιβάλλοντος είναι από τη φύση της διαθεματική, δεδομένου ότι προϋποθέτει την αξιοποίηση γνώσεων από πολλά γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος, τη σύνδεση, την εφαρμογή και την επέκτασή τους στην καθημερινή ζωή των Μ. Κατά συνέπεια, οι διδακτικές προσεγγίσεις που συνάδουν με την ιδιαιτερότητα του μαθήματος είναι οι εποικοδομητικές, οι ανακαλυπτικές, οι βιωματικές, οι συλλογικές και οι ολιστικές (ο μαθητής ως ερευνητής, ως δημιουργός νοημάτων). Οι διδακτικές προσεγγίσεις είναι ολιστικές όταν ξεκινούν από τις εμπειρίες των Μ και στοχεύουν στη σύλληψη της ευρύτερης εικόνας των θεμάτων που μελετούν. Όσο πιο ενταγμένη είναι η μάθηση σε αυθεντικά πλαίσια, δηλαδή σε πλαίσιο με παραδείγματα από τον καθημερινό βίο, όσο πιο πλούσιες είναι οι θεματικές και γνωστικές συσχετίσεις, όσο πιο προσωπική και ενεργή είναι η εμπλοκή των Μ, τόσο καλύτερες συνθήκες δημιουργούνται με στόχο τη σταδιακή οικειοποίηση της γνώσης και τη μεταφορά/εφαρμογή της σε νέες καταστάσεις.

Επικεντρώνοντας στο Μ, στα ενδιαφέροντά του, στις κλίσεις του και στις ικανότητές του οδηγούμαστε στη μαθητοκεντρική θεώρηση της εκπαίδευσης, εκφραστής της οποίας ήταν ο John Dewey. Την αρχή της μαθητοκεντρικής προσέγγισης προσπαθήσαμε να κάνουμε πράξη στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών, εντάσσοντας δραστηριότητες που αξιοποιούν το οικείο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον των Μ, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν υπόψη τους τα ενδιαφέροντα και τις ποικίλες κλίσεις τους. Επιδίωξή μας είναι οι Μ, λειτουργώντας ως ερευνητές, να μη διδάσκονται την επιστημονική μεθοδολογία ως προσχεδιασμένη μέθοδο, αλλά να ασκούνται στις επιστημονικές διαδικασίες (παρατήρηση, μέτρηση, ταξινόμηση, εξαγωγή συμπερασμάτων κ.ά.) και να αποκτούν δεξιότητες και μεταδεξιότητες (συνεργατικές, διαλογικές) μέσα από δραστηριότητες που να έχουν νόημα και ενδιαφέρον για τους ίδιους.

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια μετακίνηση από θέσεις που υιοθετούσαν την άποψη ότι η μάθηση είναι μια καθαρά ατομική διαδικασία προς θέσεις που υποστηρίζουν πως η μάθηση εμπειρείχει κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες (Vygotsky 1987, Bruner 1996). Το μαθησιακό περιβάλλον, στο πλαίσιο μιας τέτοιας προσέγγισης, περιγράφεται ως περιβάλλον στο οποίο Δ και Μ ερευνούν από κοινού και οικοδομούν ή οικειοποιούνται έννοιες και νοήματα (Κόκκοτας 2003). Σ' ένα τέτοιο περιβάλλον οι διδάσκοντες αναγνωρίζουμε πως ό,τι φαίνεται σαν λάθος και σύγχυση, υποδηλώνει την κατανόηση των Μ τη δεδομένη στιγμή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και πως οι καλύτερες προϋποθέσεις μάθησης δημιουργούνται σε συνθήκες κοινωνικής αλληλεπίδρασης (**κοινωνική εποικοδόμηση**).

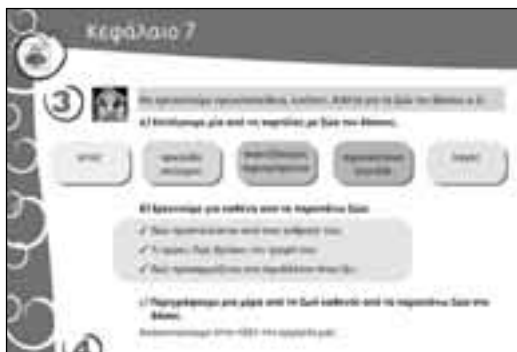
Ταυτόχρονα, υιοθετώντας βασικά πορίσματα της **εννοιοκεντρικής προσέγγισης**, επιδιώκουμε οι Μ, να οδηγηθούν σταδιακά από την κατανόηση των συγκεκριμένων πληροφοριακών δεδομένων στο σχηματισμό εννοιών, μέσα από διαδικασίες μετασχηματισμών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με το συσχετισμό του περιεχομένου των μαθημάτων με θέματα προσωπικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος. Οι Μ, μέσω συνεργατικών δρα-

στηριοτήτων επιδιώκεται να εμπλακούν στη χρήση και διαπραγμάτευση συγκεκριμένων λέξεων-εννοιών, ώστε να οδηγηθούν στην εξοικείωσή τους με αυτές και στη σταδιακή οικειοποίησή τους. Ταυτόχρονα, κατά τη διαδικασία αυτή οι Μ, αναπτύσσουν δεξιότητες για την αναζήτηση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των γνώσεων σε τομείς της προσωπικής και κοινωνικής τους ζωής. Οι βασικές έννοιες δίνονται συνήθως με παραδείγματα οικεία στους μαθητές στο κείμενο που συνοδεύει κάθε κεφάλαιο του Βιβλίου του Μαθητή

Υποστηρίζεται ότι οι Μ, του Δημοτικού Σχολείου μπορούν να οδηγηθούν σε γενικεύσεις μόνο αν οργανώσουν τα δεδομένα που αφορούν την έρευνά τους, δηλαδή το ζήτημα που μελετούν. Σύμφωνα με τη Hilda Taba, οι γενικεύσεις διαφέρουν από τις ιδέες και τις έννοιες, αφού α) εκφράζονται με ολοκληρωμένες προτάσεις, ενώ οι έννοιες με κάποια λέξη ή φράση και β) η γενίκευση ανήκει σε ανώτερο επίπεδο σκέψης, συγκριτικά με το σχηματισμό εννοιών, αφού ουσιαστικά δηλώνει τη σχέση ανάμεσα σε δύο ή και περισσότερες έννοιες.

Με αφετηρία την κοινωνική εποικοδόμηση της γνώσης αλλά και τα πορίσματα της εννοιοκεντρικής προσέγγισης, ως ευρύτερο παιδαγωγικό και διδακτικό πλαίσιο ανάπτυξης των εννοιών, επιλέξαμε αυτό της **συνεργατικής διερεύνησης** (π.χ. Βιβλίο του Μαθητή 4^η ενότητα, 7^ο κεφάλαιο, 3^η δραστηριότητα).

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η διδασκαλία δεν αποτελεί διαδικασία μετάδοσης της επιστημονικής γνώσης στους Μ, αλλά υλοποίηση στρατηγικών που στοχεύουν στην εννοιολογική εξέλιξη ή στο μετασχηματισμό των νοημάτων που διαπραγματεύονται οι Μ για συγκεκριμένες έννοιες. Κατά τη διάρκεια μιας συνεργατικής διερευνητικής δραστηριότητας οι Μ εργάζονται από κοινού για να επιτύχουν στόχους, να αναζητήσουν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να συνεισφέρουν, καθένας με βάση τις ικανότητες και τις δεξιότητές του. Φυσικά, η συνεργατική διε-

ρεύνηση αναφέρεται στο ευρύτερο μαθησιακό περιβάλλον και με κανέναν τρόπο κάτι τέτοιο δε σημαίνει ότι δεν προτείνονται και δραστηριότητες ατομικές, τόσο κατά την εξέταση των κεφαλαίων όσο και κατά την αξιολόγηση.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε μερικά από τα διδακτικά εργαλεία που στηρίζονται σε σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, έχουν τεκμηριωθεί ερευνητικά και γίνεται προσπάθεια να αξιοποιηθούν είτε στο Βιβλίο του Μαθητή είτε στο Τετράδιο Εργασιών.

3.1.α Προσανατολισμός - Προκαταβολικοί Οργανωτές

Σύμφωνα με την εποικοδομητική προοπτική στην αρχή του κάθε μαθήματος είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας προσανατολισμός που μπορεί να επιτελεί ταυτόχρονα διαφορετικές διδακτικές λειτουργίες, όπως να κινητοποιεί την προσοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών και να συνδέει προς το πραγματέυση θέμα με τις γνώσεις και τις εμπειρίες των μαθητών.

Ο Ausubel (1963), υποστήριξε ότι έχουμε αποτελεσματική μάθηση, δηλαδή μάθηση με νόημα, εφόσον ο Μ συνειδητά συνδέει τα καινούρια γνωστικά δεδομένα με όσα ήδη γνωρίζει. Μάθηση με νόημα συμβαίνει, όταν, μετά από μια σειρά εννοιολογικών αλλαγών στις γνωστικές δομές του Μ, οι ιδέες και οι απόψεις του μετασχηματίζονται και συνδέονται με τα νέα γνωστικά δεδομένα με γέφυρες τους προκαταβολικούς οργανωτές. Ο Ausubel έχει προτείνει το μάθημα να αρχίζει με έναν προκαταβολικό οργανωτή, ο οποίος θα δώσει στο Μ την ευκαιρία της προεπισκόπησης των νέων πληροφοριών για να αποκτήσει η μάθηση νόημα. Οι προκαταβολικοί οργανωτές λειτουργούν ως εξής: α) κατευθύνουν την προσοχή στα κύρια σημεία, β) υπερτονίζουν τη γεφυροποιό σχέση ανάμεσα στο πριν και το μετά, γ) καθορίζουν τις συνδέσεις και «τα σημεία στήριξης - σκαλωσιές», ώστε εκεί να συνδεθούν οι νέες πληροφορίες και δ) υπενθυμίζουν τις υπάρχουσες γνώσεις που σχετίζονται.

Έτσι στην έναρξη των κεφαλαίων περιλαμβάνονται πάντα κείμενα (που συχνά συνοδεύονται από εικόνες) που επιδιώκεται να λειτουργήσουν κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας ως προσανατολισμοί αλλά ταυτόχρονα και ως προκαταβολικοί οργανωτές για το τι θα επακολουθήσει στη συνέχεια.

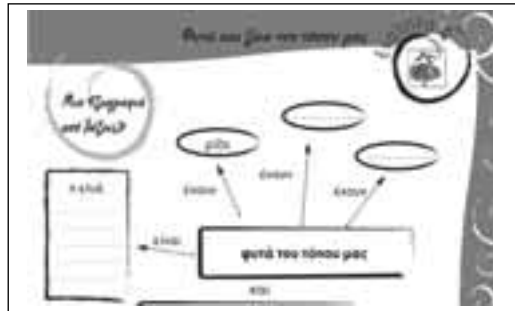
3.1.β Εννοιολογικοί χάρτες

Η χρήση των εννοιολογικών χαρτών πηγάζει από τη θεωρία της επεξεργασίας των πληροφοριών, σύμφωνα με την οποία η γνώση οργανώνεται σε ένα προτασιακό δίκτυο, που σε κάθε άτομο είναι μοναδικό, αφού και η εμπειρία του είναι μοναδική. Προκύπτει επίσης και από τη θεωρία του Ausubel, ο οποί-

ος υποστηρίζει ότι «η μάθηση με νόημα» λαμβάνει χώρα όταν οι μαθητές σκόπιμα προσπαθούν να συνδέσουν τη νέα γνώση με την προϋπάρχουσα. Ο J. Novak προτείνει τη χρήση εννοιολογικών χαρτών και επισημαίνει ότι η κατασκευή ενός χάρτη από μια ομάδα μαθητών (βλ. Βιβλίο του Μαθητή, 4^ο ενότητα: «Φυτά και ζώα του τόπου μας») αποδίδει σημαντικά μαθησιακά αποτελέσματα (Μ. Βασιλοπούλου, 2001).

Οι εννοιολογικοί χάρτες μπορούν να εκπληρώσουν διδακτικά τρεις διαφορετικούς στόχους: να λειτουργήσουν ως διδακτικά εργαλεία βοηθώντας το έργο του διδάσκοντα, να λειτουργήσουν ως μαθησιακά έργα, δηλαδή ως δραστηριότητες για τους μαθητές, και να αποτελέσουν εργαλεία αξιολόγησης της μάθησής τους. Στη συνέχεια παρατίθεται παράδειγμα εννοιολογικού χάρτη.

3.1.γ Η ανάδειξη και η αξιοποίηση των απόψεων των μαθητών

Βασική θέση των εποικοδομητικών προσεγγίσεων είναι ότι ο Μ αλλά και γενικότερα αυτός που μαθαίνει, αντιμετωπίζει το νέο στοιχείο χρησιμοποιώντας αυτό που ήδη γνωρίζει και ότι η εξέλιξη ή η αλλαγή αυτού που ήδη γνωρίζει είναι η διαδικασία της μάθησης (Π. Κόκκοτας, 2003). Η γνώση είναι μεταβαλλόμενη και οικοδομείται με βάση αυτό που ήδη γνωρίζουμε. Στην υπόθεση της εποικοδόμησης της γνώσης κυρίαρχο ρόλο παίζουν οι απόψεις των μαθητών. Κατά τη συγγραφή του βιβλίου φροντίσαμε, όπου κάτι τέτοιο ήταν δυνατόν, να υπάρχουν δραστηριότητες ανάδειξης και διαπραγμάτευσης των απόψεων των μαθητών (π.χ. Βιβλίο του Μαθητή 5^ο ενότητα, 1^ο κεφάλαιο, 1^η δραστηριότητα). Οι λόγοι είναι σημαντικοί: ο Δ ενημερώνεται για τις απόψεις που έχουν οι Μ του για το θέμα και τις αξιοποιεί ποικιλοτρόπως. Η δραστηριότητα της ανάδειξης λειτουργεί μεταγνωστικά για τους Μ, που είναι πλέον πιο έτοιμοι και βρίσκονται σε εγρήγορση προκειμένου να συμμετάσχουν στη μαθησιακή διαδικασία.

3.1.δ Επίλυση προβλήματος

Η μέθοδος επίλυσης προβλήματος είναι μια μορφή ενεργητικής και ανακαλυπτικής μάθησης. Η στρατηγική διδασκαλίας μέσω της επίλυσης προβλήματος μεταθέτει την ευθύνη της μάθησης στους Μ: αυτοί θα επιλέξουν την καλύτερη λύση, θα ελέγξουν τις προτεινόμενες/εναλλακτικές λύσεις κ.λπ. Τα προβλήματα της καθημερινής ζωής, όπως τα περιβαλλοντικά, είναι πολυπαραγοντικά και γι' αυτό σπάνια έχουν μία και μοναδική σωστή λύση. Μέσω της επίλυσης προβλημάτων, ο Μ μαθαίνει να οριοθετεί το πρόβλημα, να συνοψολογίζει τις διαφορετικές παραμέτρους, να συλλέγει δεδομένα και μέσα από τη συζήτηση στην ομάδα ή στην ολομέλεια της τάξης να προσεγγίζει τη βέλτιστη λύση (π.χ. Βιβλίο του Μαθητή 1^η ενότητα, 3^ο κεφάλαιο, 4^η δραστηριότητα).

Πολύ συχνά στα κεφάλαια του βιβλίου τίθενται προβλήματα με τη μορφή ερωτημάτων-διλημμάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι Μ καλούνται να υποστηρίξουν τις θέσεις και τις απόψεις τους με επιχειρήματα (Επιχειρηματολογία - Διαλεκτική αντιπαράθεση). Έτσι, η διαδικασία της διαλεκτικής αντιπαράθεσης, που είναι τόσο σημαντική στην επιστημονική μεθοδολογία, βρίσκει τη θέση της και στο επίπεδο των μαθητικών κοινοτήτων: γίνεται διδακτική στρατηγική που προσφέρεται για θέματα για τα οποία δεν υπάρχει μία προφανής και κοινά αποδεκτή απάντηση, για θέματα, δηλαδή, που επιδέχονται πολλές λύσεις, όχι μόνο στη μαθητική κοινότητα, αλλά συχνά και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο.

Γενικότερα, τόσο στο Βιβλίο του Μαθητή όσο και στο Τετράδιο Εργασιών αξιοποιείται ποικιλία και άλλων διδακτικών προσεγγίσεων, στις οποίες λόγω χώρου είναι ανέφικτο να κάνουμε λεπτομερή αναφορά: π.χ. Θεατρικό παιχνίδι - Παιχνίδι ρόλων, Σχεδιασμός έρευνας (στο Βιβλίο του Μαθητή οι δραστηριότητες «Ένα βήμα πιο πέρα»), Παρουσιάσεις, Κατασκευές, Δημιουργική σύνθεση κειμένων (αφηγήσεις, παραμύθια, αφίσες, τίτλοι) κ.ά.

4. Συνεργατική μάθηση

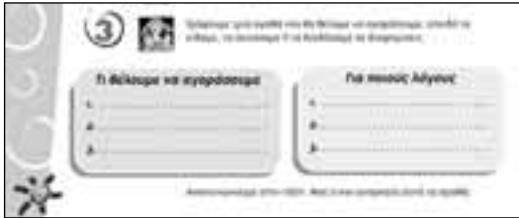
Η διεθνής εργογραφία δείχνει ότι η συνεργατική μάθηση οδηγεί σε καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα, ενώ συγχρόνως βοηθάει στην κοινωνικοποίηση των Μ. Η σπουδαιότητά της οφείλεται στο γεγονός ότι βοηθάει αποτελεσματικά το σχολείο στην προώθηση τόσο κοινωνικών στόχων όσο και εκείνων που αφορούν τη νοητική, συναισθηματική και ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού.

Θεωρούμε ότι η συνεργατική διερεύνηση, ως ευρύτερο μαθησιακό περιβάλλον, μπορεί να προσφέρει ένα απόλυτα λειτουργικό πλαίσιο οργάνωσης ποικίλων διδακτικών δραστηριοτήτων με στόχο την αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος της Μελέτης του Περιβάλλοντος.

Η ποιότητα των συζητήσεων που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια ομαδικών δραστηριοτήτων, αλλά και στην ολομέλεια της τάξης, εξαρτάται, ωστόσο, από τις συνεργατικές και διαλογικές δεξιότητες του Δ και των Μ και από τα χαρακτηριστικά των μελών της κάθε ομάδας. Η σύνθεση και η οργάνωση της ομάδας (το ανθρωπογενές πλαίσιο μέσα στο οποίο εφαρμόζονται οι δραστηριότητες συνεργατικής μάθησης) μπορεί είτε να λειτουργήσει προς όφελος είτε να εμποδίσει καθοριστικά την πρόοδο της μαθησιακής διαδικασίας: γι' αυτό οι διδάσκοντες θα πρέπει να είναι ενήμεροι για το πώς θα δημιουργήσουν το επιθυμητό συνεργατικό περιβάλλον. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ευδιάκριτα χαρακτηριστικά μιας πραγματικά συνεργατικής και μιας απλής μαθητικής ομάδας.

Συνεργατική μαθητική ομάδα	Απλή μαθητική ομάδα
Ετερογενής ομάδα	Συνήθως ομοιογενής ομάδα
Ατομικοί και ομαδικοί στόχοι	Ατομικοί στόχοι
Προσεχτικά επιλεγμένη σύνθεση της ομάδας	Τυχαία σύνθεση της ομάδας
Πρόσωπο με πρόσωπο – λεκτική – αλληλεπίδραση (θετική αλληλεξάρτηση)	Ανυπαρξία αλληλεπίδρασης: οι μαθητές εργάζονται ατομικά, ενώ περιστασιακά συγκρίνουν τις απαντήσεις τους με τις απαντήσεις των άλλων μελών της ομάδας
Κάθε μαθητής συνεισφέρει σύμφωνα με τις δυνατότητές του. Υπάρχει ατομική και συλλογική ευθύνη.	Κάποια μέλη της ομάδας αφήνουν τους άλλους να ολοκληρώσουν το έργο και στη συνέχεια απλώς αντιγράφουν
Ο δάσκαλος εποπτεύει την εργασία των ομάδων	Ο δάσκαλος δεν εποπτεύει την εργασία, εργάζεται με ένα μαθητή ή μια ομάδα ή κάνει κάτι άλλο μέσα στην τάξη
Η ανατροφοδότηση και η συζήτηση για τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν είναι απαραίτητες	Καμιά συζήτηση για το πώς εργάστηκαν οι ομάδες, μόνο σχόλια όπως «καλή δουλειά», «την επόμενη φορά να προσπαθήσετε να εργαστείτε πιο αθόρυβα» κ.λπ.

Στις ομαδικές δραστηριότητες των βιβλίων εργαζόμαστε ως εξής:

Παράδειγμα 1^ο:

- Οι μαθητικές ομάδες συζητούν, ερευνούν, μελετούν, επεξεργάζονται το θέμα που τους ανατίθεται. Κρατούν σημειώσεις στο σημειωματάριό τους, όποτε αυτό είναι απαραίτητο.
- Συνθέτουν ένα κοινό κείμενο και το καταγράφουν στο βιβλίο ή στο σημειωματάριό τους.

Εναλλακτικά:

- Οι μαθητικές ομάδες συζητούν, ερευνούν, μελετούν, επεξεργάζονται το θέμα που τους ανατίθεται. Κρατούν σημειώσεις στο σημειωματάριό τους, όποτε χρειάζεται.
- Κάθε μέλος της ομάδας καταγράφει στο βιβλίο ή στο σημειωματάριό του το δικό του κείμενο στο οποίο κατέληξε μετά από την ενδοομαδική συζήτηση.

Παράδειγμα 2^ο:

Όταν ένα ζήτημα αναλύεται σε θέματα χωρίς περαιτέρω υποερωτήματα, τότε:

- Κάθε μαθητική ομάδα της τάξης επιλέγει να μελετήσει ένα θέμα και στη συνέχεια γίνεται η σύνθεση όλων των θεμάτων στην ολομέλεια της τάξης (βλ. Βιβλίο του Μαθητή, 3^ο ενότητα, 3^ο κεφάλαιο, 4^η δραστηριότητα).

Εναλλακτικά:

- Κάθε μέλος της ομάδας επιλέγει να μελετήσει ένα θέμα. Στη συνέχεια πρώτα γίνεται η σύνθεση όλων των θεμάτων μέσα σε κάθε μαθητική ομάδα και στη συνέχεια στην ολομέλεια της τάξης κάθε ομάδα παρουσιάζει τη δική της εκδοχή (βλ. Βιβλίο του Μαθητή, 3^ο ενότητα, 3^ο κεφάλαιο, 4^η δραστηριότητα).

Παράδειγμα 3^ο:

Όταν ένα ζήτημα αναλύεται σε θέματα και το κάθε θέμα σε υποερωτήματα, τότε:

- Κάθε μαθητική ομάδα της τάξης επιλέγει και μελετά ένα από τα προτεινόμενα θέματα (καταμερισμός έργου, υλικών, πηγών, οικονομία χρόνου, μεθοδολογία). Τα θέματα συνήθως αποτελούν μέρη ενός πολύπλευρου ζητήματος και αναλύονται σε υποερωτήματα. Αυτό γίνεται με στόχο να διερευνηθούν όσο το δυνατό περισσότερες πτυχές του ζητήματος, στο συγκεκριμένο χρόνο.
- Στη συνέχεια, οι μαθητικές ομάδες συζητούν, ερευνούν, μελετούν, επεξεργάζονται όλα τα υποερωτήματα του θέματος που επέλεξαν.
- Στο τέλος, γίνεται η σύνθεση των θεμάτων στην ολομέλεια της τάξης, για να αποσαφηνιστούν όλες οι πλευρές του ζητήματος (βλ. Βιβλίο του Μαθητή, 2^η ενότητα, 4^ο κεφάλαιο, 2^η δραστηριότητα).

Εναλλακτικά:

- Κάθε μαθητική ομάδα της τάξης επιλέγει και μελετά ένα από τα προτεινόμενα θέματα.
- Στη συνέχεια, κάθε μέλος της μαθητικής ομάδας μελετά ένα από τα υποερωτήματα του θέματος της ομάδας.

- Κατόπιν δίνεται απάντηση στο σύνολο των ερωτήσεων του θέματος από την ομάδα.
- Τέλος γίνεται η σύνθεση των θεμάτων στην ολομέλεια της τάξης (βλ. Βιβλίο του Μαθητή, 2^η ενότητα, 4^ο κεφάλαιο, 2^η δραστηριότητα, σελίδα 37)

5. Φύλλα εργασίας (Worksheets)

Στα φύλλα εργασίας περιγράφονται οι δραστηριότητες που χρειάζεται να κάνουν οι Μ προκειμένου να επιτύχουν καθορισμένους διδακτικούς στόχους. Σε κάθε διδακτικό στόχο αντιστοιχεί συνήθως μια δραστηριότητα του φύλλου εργασίας. Οι διδακτικοί στόχοι καθορίζονται από το Δ και περιγράφονται στο σχέδιο του μαθήματος που ετοιμάζει ο ίδιος πριν από τη διδασκαλία.

Στα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια τα οποία συνοδεύονται από βιβλίο για τον εκπαιδευτικό οι συγγραφείς δίνουν ενδεικτικούς διδακτικούς στόχους, οι οποίοι υλοποιούνται μέσω των προτεινόμενων δραστηριοτήτων που υπάρχουν στο βιβλίο του Μ. Το βιβλίο του Μ απαρτίζεται, κατά κανόνα, από φύλλα εργασίας, καθένα από τα οποία αποτελεί το μάθημα μιας ή δύο διδακτικών ωρών.

Στην παρούσα περίπτωση οι διδακτικοί στόχοι κάθε κεφαλαίου περιγράφονται στο βιβλίο του εκπαιδευτικού. Σε κάθε κεφάλαιο στο βιβλίο του Μ, το οποίο αντιστοιχεί σε ένα φύλλο εργασίας, περιγράφονται δραστηριότητες που κάνουν οι Μ προκειμένου να επιτύχουν τους συγκεκριμένους διδακτικούς στόχους. Για παράδειγμα, οι διδακτικοί στόχοι του 1^{ου} κεφαλαίου, της 1^{ης} ενότητας: Να οικοδομήσουν την έννοια της κοινότητας, αρχικά της τάξης τους και στη συνέχεια της ευρύτερης κοινότητας όπου ανήκουν μέσα από την περιγραφή των μεταξύ τους σχέσεων όπως αυτές διαμορφώνονται. Να διερευνήσουν τους λόγους που οδήγησαν τους ανθρώπους να οργανώνονται σε κοινότητες. Να διαπιστώσουν την αλληλεπίδραση των μελών μιας κοινότητας, αντιστοιχούν ο πρώτος στη δραστηριότητα 2 του βιβλίου του Μ, ο δεύτερος στις δραστηριότητες 1 και 4 και ο τρίτος στη δραστηριότητα 3.

Ένα φύλλο εργασίας είναι μικρότερης διάρκειας από ένα σχέδιο εργασίας.

6. Σχέδια εργασίας (Projects)

Τα σχέδια εργασίας μπορούν να ικανοποιήσουν στόχους, όπως είναι η προώθηση της συλλογικής δράσης των Μ, οι διεπιστημονικές συσχετίσεις και οι διαθεματικές προεκτάσεις της σχολικής γνώσης και η σύνδεση της σχολικής γνώσης με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Χρησιμοποιούνται είτε ως εναλλακτική και συμπληρωματική μέθοδος διδασκαλίας είτε ως πλαίσιο επέκτασης, εφαρμογής και αξιολόγησης.

Το σχέδιο εργασίας που αναπτύσσεται στο τέλος του Βιβλίου του Δασκάλου (είναι διάρκειας τεσσάρων βδομάδων). Επιπλέον, στο Βιβλίο του Μαθητή προτείνονται δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν ως σχέδια εργασίας (και αυτό αναφέρεται στην αντίστοιχη παρουσίαση των δραστηριοτήτων στο Βιβλίο του Εκπαιδευτικού). Αν κάποιο από τα προτεινόμενα αυτά θέματα συγκεντρώνει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της τάξης, μπορεί να αποκτήσει μεγαλύτερη χρονική διάρκεια. Εξυπακούεται ότι υπάρχει πάντα η δυνατότητα να αναπτυχθούν σε σχέδια εργασίας και άλλα θέματα που συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με την επικαιρότητα ή με την ιδιαιτερότητα της τοπικής κοινωνίας, μέρος της οποίας αποτελεί η τάξη και το σχολείο. Έτσι π.χ. στην πρώτη ενότητα θα μπορούσε να αναπτυχθεί ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Η γειτονιά μας» ή «Ένα πρόβλημα του δήμου ή της κοινότητας που κατοικούμε», στη δεύτερη ενότητα «Ο τόπος μας» ή «Ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα στον τόπο μας» κ.λπ. ή αυτά που προτείνονται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών.

7. Αξιολόγηση

Βασικός στόχος της αξιολόγησης του μαθητή του Δημοτικού είναι η ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο εντοπισμός των δυσκολιών, με σκοπό τη βελτίωση της προσφερόμενης εκπαίδευσης και τελικά την πρόοδο του Μ [Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Φ.Ε.Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 303/13-03-03, Παράρτημα, Τόμος Α΄, σελ. 3743)].

Η αξιολόγηση αποτελεί σημαντικό μέρος της μαθησιακής διαδικασίας. Οι σύγχρονες απόψεις για το δυναμικό χαρακτήρα της μαθησιακής διαδικασίας, οδηγούν στις μέρες μας σε θέσεις για την αξιολόγηση ως μιας συνεχούς ερευνητικής διαδικασίας (ερευνητικό «παράδειγμα») και όχι κάποιας στατι-

κής τεχνικής λειτουργίας («παράδειγμα» μέτρησης) που μπορεί να καθοριστεί με μια παρατήρηση ή με μια κανονικοποιημένη μέτρηση. Η υιοθέτηση του ερευνητικού «παραδείγματος» σημαίνει την υλοποίηση ποικιλίας εναλλακτικών τρόπων αξιολόγησης οι οποίοι δε διαχωρίζονται από τη μαθησιακή διαδικασία, αλλά θεωρούνται λειτουργικό μέρος αυτής. Στις μέρες μας συναντάμε μια σειρά από επιθετικούς προσδιορισμούς που αναφέρονται στην αξιολόγηση και σηματοδοτούν το σύγχρονο νόημά της: δυναμική, αναπτυξιακή, εναλλακτική και αυθεντική αξιολόγηση, όροι οι οποίοι παραπέμπουν σε μη παραδοσιακές προσεγγίσεις και προσανατολίζουν σε πολυεπίπεδες (γνωστικό επίπεδο, κοινωνικό επίπεδο, συναισθηματικό επίπεδο) και ποικίλες αξιολογικές στρατηγικές. Για να είναι η αξιολόγηση λειτουργική, θα πρέπει να γίνεται τόσο κατά τη διάρκεια (διαμορφωτική αξιολόγηση) όσο και μετά το πέρας της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας (αθροιστική αξιολόγηση).

Η διαμορφωτική αξιολόγηση γίνεται στη διάρκεια της εξέλιξης της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας και χρησιμοποιεί ποικιλία μεθόδων, ενώ η αθροιστική πραγματοποιείται μετά την ολοκλήρωση του μαθήματος ή, συνηθέστερα, μετά από ακολουθία μαθημάτων για να ελέγξει τη σχέση στόχων-αποτελεσμάτων. Σε κάθε ενότητα υπάρχουν δραστηριότητες που μπορούν να λειτουργήσουν ως διαμορφωτική αξιολόγηση του μαθητή ή της ομάδας.

Στο τέλος κάθε ενότητας στο Τετράδιο Εργασιών υπάρχουν οι «**Δραστηριότητες της Ανασκόπησης**», που μπορούν να λειτουργήσουν ως ένα από τα στοιχεία της αθροιστικής αξιολόγησης.

Επίσης, ένα ζητούμενο της αξιολόγησης είναι η αυτοβελτίωση του Μ. Για αυτό χρήσιμο είναι ο δάσκαλος να βοηθά τους Μ να οικειοποιούνται σταδιακά δεξιότητες **αυτοαξιολόγησης** και ως άτομα και ως ομάδες.

Η προοπτική αυτή επιδιώκεται να επιτευχθεί συστηματικά μέσω της συζήτησης του «πώς φτάσαμε ως εδώ», μιας σειράς ερωτημάτων που πραγματεύονται οι Μ και ο Δ με την ολοκλήρωση της ενότητας. Έτσι, οι Μ μαθαίνουν να αξιολογούν όχι μόνο τη δική τους δουλειά αλλά και τη δουλειά της ομάδας τους, ώστε ο καθένας μόνος του αλλά και όλοι μαζί να προσπαθούν για καλύτερα αποτελέσματα.

4

Συζητούμε:

- ✓ Τι απ' όλα αυτά υπάρχει στον τόπο μας;
- ✓ Τα ονομάζουμε και τα γράφουμε στο σημειωματάριό μας.
- ✓ Πηγαίνουμε στο κάρτη της τάξης και τα βρίσκουμε.

Μερικές από τις εναλλακτικές μορφές αξιολόγησης που υλοποιούνται με συγκεκριμένες δραστηριότητες στο Βιβλίο του μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών είναι οι ακόλουθες:

- Διεξαγωγή πειράματος
- Διεξαγωγή έρευνας (βιβλιογραφική, έρευνα πεδίου, κοινωνική έρευνα)
- Ατομική και ομαδική επίλυση προβλήματος
- Ατομική και ομαδική συμπλήρωση και κατασκευή εννοιολογικού χάρτη
- Κατασκευή αφίσας και μοντέλων
- Αυτοαξιολόγηση - Αξιολόγηση συνεργατικών δεξιοτήτων (π.χ. δραστηριότητα «πώς φτάσαμε ως εδώ»)
- Ανάδειξη της προϋπάρχουσας γνώσης.

Θα μπορούσε επίσης να δημιουργηθεί ατομικός ή ομαδικός φάκελος εργασιών των μαθητών (portfolio). Στο φάκελο αυτό προτείνουμε να περιληφθούν εργασίες του κάθε Μ ή της κάθε ΜΟ, με στόχο τη διαμόρφωση πιο ολοκληρωμένης εικόνας.

8. Παρουσίαση των Εγχειριδίων

8.1 Παρουσίαση του Βιβλίου του Μαθητή

Το Βιβλίο του Μαθητή απαρτίζεται από ενότητες που διαρθρώνονται σε κεφάλαια. Η συγγραφή του έγινε με γνώμονα την προσέγγιση των βασικών εννοιών της αντίστοιχης ενότητας αλλά και των διαθεματικών εννοιών, τόσο σε επίπεδο δραστηριοτήτων όσο και σε επίπεδο κειμένων. Επίσης, δόθηκε έμφαση στην υλοποίηση δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην άσκηση των Μ στις διαθεματικές δεξιότητες, τη συνεργατική διερεύνηση και την από κοινού συμμετοχή σε εξελισσόμενους διαλόγους και πρακτικές, καθώς και στη βασική παραδοχή της σημασίας της γλώσσας στη μαθησιακή διαδικασία.

Κάθε κεφάλαιο ξεκινά με την παρουσίαση του προσανατολισμού - **προκαταβολικού οργανωτή**: σύντομες προτάσεις που παρουσιάζονται αμέσως μετά τον τίτλο του κεφαλαίου. Συνήθως προβληματίζουν τους Μ δίνοντάς τους παράλληλα την ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους. Με τον τρόπο αυτό, οι Μ εισάγονται στο θέμα του κεφαλαίου συνδέοντάς το με την καθημερινή ζωή, ώστε να αποκτά νόημα η νέα γνώση. Σε πολλές περιπτώσεις ο προσανατολισμός δίνει τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί ανασκόπηση των ιδεών των Μ με την ολοκλήρωση του κεφαλαίου (π.χ. κάνοντας συγκρίσεις των απόψεων που διατύπωσαν στην αρχή με τις απόψεις που διαμόρφωσαν στην πορεία τους μαθήματος).

Στη συνέχεια ακολουθούν δραστηριότητες που προσφέρουν την ευκαιρία να αναδειχθούν οι απόψεις των μαθητών, οι οποίες, σε συνδυασμό με τους προκαταβολικούς οργανωτές, επιδιώκουν τελικά τον προσανατολισμό, την εισαγωγή και τη δημιουργία κινήτρων για το θέμα που οι Μ θα μελετήσουν.

Βασικός στόχος των **δραστηριοτήτων** των κεφαλαίων του βιβλίου είναι η υλοποίηση από τους Μ των διδακτικών προσεγγίσεων που περιγράφονται στο βιβλίο του Δ. Με τις δραστηριότητες οι Μ δρουν, αναπτύσσουν επιχειρήματα, πράττουν, ενεργούν, συζητούν ομαδικά και έτσι οικοδομούν, οικειοποιούνται και κατακτούν τη γνώση. Οι δραστηριότητες είναι δομημένες με τρόπο ώστε να υποκινούν τους Μ να ερευνούν και να συζητούν για τα διάφορα θέματα, να παρατηρούν, να περιγράφουν, να αξιολογούν, να ερμηνεύουν, να ταξινομούν, να συγκρίνουν, να κάνουν υποθέσεις, να επιχειρηματολογούν, να εκφράζονται εικαστικά, να κατασκευάζουν. Κείμενα και εικόνες αποτελούν το υλικό και τη βάση για να υλοποιήσουν οι Μ τις δραστηριότητες. Χρειάζονται ωστόσο και πρόσθετες πηγές και υλικό, που θα πρέπει να εξασφαλίζονται είτε από το ξεκίνημα κάθε ενότητας είτε από την έρευνα των Μ κατά τη διάρκεια της διαπραγμάτευσης της ενότητας.

Οι δραστηριότητες που σημαίνονται με * (στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών) μπορούν να παραλειφθούν, να μεταφερθούν ως εργασία για το σπίτι (όταν πρόκειται για ατομικές εργασίες) ή να αξιοποιηθούν στην τάξη σε επιπλέον διδακτικό χρόνο.

Η δραστηριότητα «**Ενα βήμα πιο πέρα**» στοχεύει στην εξοικείωση των Μ με το σχεδιασμό σύνθετων εργασιών, που προϋποθέτουν έρευνα σε πηγές ή στο πεδίο. Όταν λέμε πηγές, εννοούμε εγκυκλοπαίδειες, σχετικά βιβλία, χάρτες, το διαδίκτυο, φωτογραφίες, κάρτες, ημερήσιο και περιοδικό τύπο κ.λπ. Επίσης όταν λέμε «ποιον θα ρωτήσουμε» εννοούμε τους «ειδικούς», για παράδειγμα επιστήμονες, επαγγελματίες ή μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα κ.λπ., δηλαδή αυτούς που μπορούν να δώσουν συγκεκριμένες πληροφορίες. Επομένως προτείνουμε να σχεδιάζονται τα στάδια («βήματα») από τους Μ και να υλοποιούνται επιλεκτικά κάποια «βήματα», όπου αυτό είναι εφικτό.

Σε πολλές από τις δραστηριότητες ζητείται από τους Μ να καταγράψουν απόψεις, παρατηρήσεις, συμπεράσματα, επιχειρήματα ή τα αποτελέσματα της έρευνάς τους. Προτείνουμε κάθε Μ να χρησιμοποιεί ένα τετράδιο ως **σημειωματάριο**, όπου θα καταγράφει όλα τα παραπάνω. Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες, από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό εκείνων που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

Το κείμενο «Αξίζει να διαβάσουμε», που συνήθως υπάρχει στο τέλος κάθε κεφαλαίου, συγκεντρώνει όσα επεξεργάστηκαν οι Μ κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων. Περιέχει μετασχηματισμένη την έγκυρη πληροφόρηση για το θέμα που μελετάται, ενώ σε αυτό διαχέονται επίσης σχετικές διαθεματικές έννοιες. Σε καμία περίπτωση δεν ζητούμε από τους Μ να το απομνημονεύσουν. Προτείνουμε την αλληλεπίδραση των Μ με το κείμενο με διάφορους τρόπους. Για παράδειγμα, οι ΜΟ:

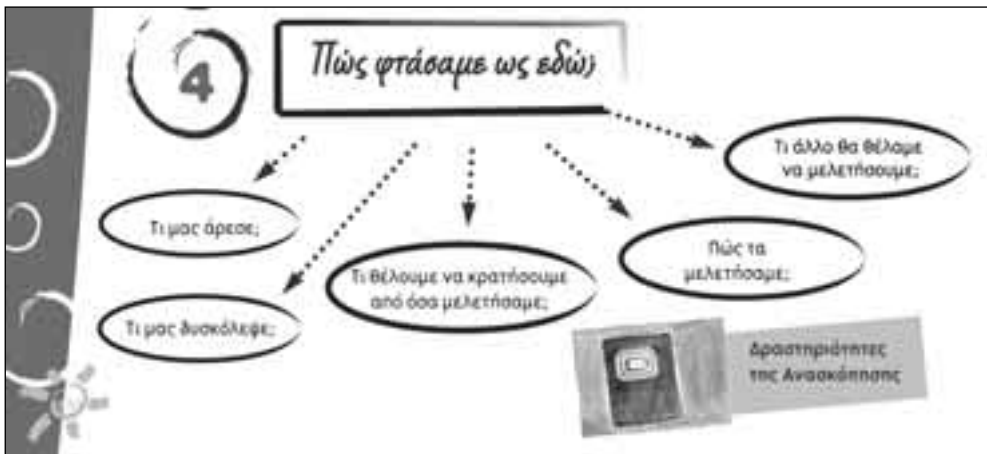
- α) εμπλουτίζουν το κείμενο με παραδείγματα,
- β) συμπληρώνουν ή επεκτείνουν το κείμενο με βάση όσα συζήτησαν στην τάξη,
- γ) διατυπώνουν ερωτήματα που οι απαντήσεις τους βρίσκονται στο κείμενο και τα απευθύνουν στα μέλη της ίδιας ομάδας κ.ά.

Θα ήταν χρήσιμο κάποιες διαθεματικές δραστηριότητες, όπου κάτι τέτοιο είναι εφικτό, να αναπτυχθούν σε μικρά σχέδια εργασίας στο ποσοστό του συνολικού διδακτικού χρόνου που προβλέπεται για κάθε ενότητα του μαθήματος της Μελέτης του Περιβάλλοντος.

Οι Μ ασκούνται σε μεταγνωστικές δεξιότητες μέσα από δραστηριότητες όπως: α) «Η δική μας ερώτηση» (οι ΜΟ αναγνωρίζουν τι θα ήθελαν ακόμη να πληροφορηθούν) και β) η δραστηριότητα «Πώς φτάσαμε ως εδώ» στο βιβλίο του μαθητή, που ακολουθούν το κείμενο της ανασκόπησης. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα εξυπηρετεί τρεις ψυχοπαιδαγωγικούς στόχους:

- 1) την ανακεφαλαιωτική διαδικασία, η οποία αποσκοπεί στην καταγραφή των γνώσεων
- 2) την αποτύπωση της διαδικασίας ως συγκροτημένης πράξης με συγκεκριμένα βήματα και τη σύνδεση αυτής της πράξης με ανάλογα συναισθήματα (αυτορύθμιση)
- 3) το μελλοντικό σχεδιασμό.

Στη δραστηριότητα αυτή Μ και Δ μπορούν να προσθέσουν και δικές τους ερωτήσεις.

Οι **εννοιολογικοί χάρτες** εμφανίζονται στο Βιβλίο του Μαθητή στην αρχή κάθε ενότητας και λειτουργούν ως εργαλεία οργάνωσης και παρουσίασης του νέου μαθησιακού υλικού (προκαταβολικοί οργανωτές), ώστε οι Μ να διαπιστώσουν τη διασύνδεση των διάφορων εννοιών που εξετάζονται. Περιλαμβάνουν έννοιες κλεισμένες σε κάποιο σχήμα, σχέσεις ανάμεσα στις έννοιες ή ολόκληρες φράσεις. Οι σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες έννοιες δηλώνονται με φράσεις πάνω στα συνδετικά βέλη. Χαρακτηριστικό των εννοιολογικών χαρτών είναι ότι οι έννοιες εμφανίζονται με τρόπο ιεραρχικό.

- Πώς χρησιμοποιεί ο Δ τους εννοιολογικούς χάρτες;

Συζητά με τους Μ τον εννοιολογικό χάρτη και τον συμπληρώνει μαζί τους στο τέλος της ενότητας ή στα επιμέρους κεφάλαια (ως εργαλείο στη διδακτική διαδικασία).

Μπορεί ακόμα να κατασκευάσει με τους Μ εννοιολογικούς χάρτες για επιμέρους έννοιες, για να αξιολογήσει τις αλλαγές που έχουν επέλθει στους Μ καθώς χειρίζονται και κατανοούν έννοιες (ως εργαλείο αξιολόγησης). Πρέπει εδώ να τονιστεί ότι Μ με μικρή εμπειρία στην κατασκευή εννοιολογικών χαρτών

είναι δυνατόν να μην είναι σε θέση να κάνουν σωστή χαρτογράφηση, παρόλο που μπορεί να έχουν κατανοήσει τις σχετικές έννοιες. Αυτό σημαίνει ότι αν αξιολογηθούν με βάση το χάρτη που κατασκεύασαν, η αξιολόγηση δε θα είναι αντικειμενική. Για το λόγο αυτό πρέπει πρώτα οι Μ να εξοικειωθούν με τη χρήση εννοιολογικών χαρτών και στη συνέχεια να ασκηθούν στην κατασκευή χαρτών, απλούστερων στην αρχή, περισσότερο πολύπλοκων στη συνέχεια (ατομικά ή στο πλαίσιο της μαθητικής ομάδας).

- Πώς χρησιμοποιεί ο Μ τους εννοιολογικούς χάρτες;

Οι Μ παρατηρούν, συζητούν και συμπληρώνουν τον εννοιολογικό χάρτη την ώρα της ανασκόπησης της ενότητας. Έτσι, ο εννοιολογικός χάρτης λειτουργεί ανατροφοδοτικά, ώστε οι ίδιοι να ελέγχουν την κατανόηση του σχετικού διδακτικού υλικού (αυτορύθμιση).

Οι Μ μπορούν επίσης να χρησιμοποιούν εννοιολογικούς χάρτες και για να ενοποιήσουν έννοιες από τα διάφορα μαθήματα. Αυτό προσφέρεται ειδικότερα κατά τις πρώτες φάσεις των σχεδίων εργασίας, όπου η τάξη οριοθετεί το θέμα που θα μελετήσει και σχεδιάζει τα βήματα των ενεργειών της (συλλογικά ή κατά ομάδες).

8.2 Παρουσίαση του Τετραδίου Εργασιών

Το Τετράδιο Εργασιών αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα του Βιβλίου του Μαθητή. Με τη χρήση του επιδιώκεται η υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων. Οι δραστηριότητες που διαθέτουν αρκετή ποικιλία (ατομικές, ομαδικές, διαθεματικές, βιωματικές, γνώσεων, γλωσσικής ανάπτυξης, εικαστικής έκφρασης κ.ά.), είναι απαραίτητο να γίνονται κατά την επεξεργασία του κάθε κεφαλαίου, δεδομένου ότι συνοδεύουν και ολοκληρώνουν το κεφάλαιο.

Οι «**Δραστηριότητες της Ανασκόπησης**» περιλαμβάνουν ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες. Συμπληρώνονται την ώρα της Ανασκόπησης αμέσως μετά την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων στο Βιβλίο του Μαθητή.

Τέλος, τόσο στο Βιβλίο του Μαθητή όσο και στο Τετράδιο Εργασιών, επιχειρήσαμε να εντάξουμε δραστηριότητες που απευθύνονται στην πολλαπλή νοημοσύνη του παιδιού και την ενεργοποιούν (Gardner, 1993).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*A) Ελληνική*

- Βασιλοπούλου Μ., (2001), *Ο χάρτης εννοιών ως εργαλείο μάθησης*, Αθήνα.
- Κόκκοτας Π. Β., (2003), *Διδακτική των Φυσικών Επιστημών*, Μέρος II, 3η Έκδοση βελτιωμένη, Αθήνα.
- Κόκκοτας Π. Β., (2004), *Διδακτική των Φυσικών Επιστημών*, Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Κουλουμπαρίτση Α. Χ., (2003), *Η Κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα στα Σχολικά Βιβλία και στη Διδακτική Πράξη: Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.
- Κουλουμπαρίτση Α. Χ., Μουρατιάν Ζ. και ομάδα εκπαιδευτικών (2004), *Σχέδια Εργασίας στην Τάξη και στην Πράξη. Στόχος – Τρόπος – Αξιολόγηση*, Αθήνα, Πατάκης.
- Ματσαγγούρας Η. Γ., (2000), *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*, Τόμος Β΄, Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Ματσαγγούρας Η. Γ., (2003), *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση*, Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Τεύχος 6, Αθήνα 2002.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Τεύχος 7, Αθήνα 2002.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Οδηγός Σχεδίων Εργασίας*, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 2002.
- Διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών - Έρευνα και Πράξη, *Τρίμηνη περιοδική έκδοση της Ένωσης για τη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών*.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΥΠΕΠΘ, *Ευέλικτη ζώνη, Αντιπροσωπευτικές Εργασίες Μαθητών*, Αθήνα 2002.
- Σολομωνίδου Χ., (1999), *Εκπαιδευτική Τεχνολογία. Μέσα, Υλικά, διδακτική χρήση και αξιοποίηση*, Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Σταυρίδου Ε., (2001), *Συνεργατική Μάθηση στις Φυσικές Επιστήμες*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Χατζηγεωργίου Γ., (1998), *Γνώθι το Curriculum, Γενικά και Ειδικά θέματα Αναλυτικών Προγραμμάτων και Διδακτικής*, Εκδόσεις Ατραπός.

B) Μεταφρασμένη

- Frey K., (1986), *Η μέθοδος project*, μτφρ. Κ. Μάλλιου, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Sutton C., (2002), *Οι λέξεις, οι Φυσικές Επιστήμες και η Μάθηση*, μτφρ. Μ. Ν. Κασούτας και Δ. Π. Λαθούρης, Σειρά Διδακτική των Φυσικών Επιστημών, Αριθμός 4, Επιστημονική επιμέλεια Π. Β. Κόκκοτας, Εκδόσεις τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.
- Harlen W. & Elstgeest J., (2005), *Διδασκαλία και Μάθηση των Φυσικών Επιστημών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, Μια συνεργατική - βιωματική προσέγγιση στην εκπαίδευση των δασκάλων*, μτφρ. Ι. Φεργαδιώτου, Σειρά Διδακτική των Φυσικών Επιστημών, Αριθμός 5, Επιστημονική επιμέλεια Π. Β. Κόκκοτας, Εκδόσεις τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.
- Vygotsky L. S., (1987), *Σκέψη και Γλώσσα*, μτφρ. Α. Ροδή, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα.
- Mercer N., (2000), *Η συγκρότηση της γνώσης, Γλωσσική Αλληλεπίδραση μεταξύ Εκπαιδευτικών και Εκπαιδευομένων*, μτφρ. Μ. Παπαδοπούλου, Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Γ) Ξένη

- Bruner J. (1996), *The Culture of Education*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- Gardner H. (1993), *Multiple Intelligences: The theory in practice*. Basic Books, New York.
- Lemke, J. L. (1990). *Talking Science: Language, Learning and Values*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Company.
- Roth, W. M. (1995). *Authentic School Science: Knowing and Learning in Open-Inquiry Science Laboratories*: Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Προτεινόμενες ιστοσελίδες

- www.fhw.gr
www.stratari.gr
www.cityofathens.gr
www.sch.gr (Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο)

1. ΖΟΥΜΕ ΜΑΖΙ
(Ομάδα και Κοινωνία
– Σχέσεις)

1) Ζούμε μαζί και συνεργαζόμαστε – Χρησιάζομαστε ο ένας τον άλλον (2 X 45´)

2) Για να ζούμε μαζί χρειαζόμαστε κανόνες (1 X 45´)

3) Ενδιαφερόμαστε για την κοινότητα (1 X 45´)
ευκαιριακή ενότητα:
5 Δεκεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα εθελοντισμού

4) Ενημερωνόμαστε ποιοι αποφασίζουν και τι αποφασίζουν (1 X 45´)

5) Εκλογές στο δήμο (1 X 45´)

Ενωσιολογικός Χάρτης και Ανασκόπηση (1 X 45´)

2. Ο ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ
(Τόπος και Χώρος
– Σχέσεις)

1) Ένας τόπος με χίλια πρόσωπα (2 X 45´)

2) Χωριά και πόλεις του τόπου μας (1 X 45´)

3) Δημιουργήματα της φύσης και έργα του ανθρώπου (1 X 45´)

4) Ενδιαφερόμαστε για το περιβάλλον (1 X 45´)
ευκαιριακή ενότητα:
5 Ιουνίου: Παγκόσμια Ημέρα περιβάλλοντος

5) Ο χάρτης, μια άλλη εικόνα του τόπου μας (2 X 45´)

6) Ένας χάρτης μάς πληροφορεί (α) (1 X 45´)

7) Ένας χάρτης μάς πληροφορεί (β) (1 X 45´)

3. ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ (Συγκοινωνίες και Μέσα μεταφοράς – Σύστημα)

1) Τρένα, αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα άλλοτε και τώρα (1 X 45´)

2) Τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς στη ζωή μας (2 X 45´)

ευκαιριακή ενότητα:
20 Σεπτεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα χωρίς αυτοκίνητο

3) Κυκλοφορούμε με ασφάλεια (1 X 45´)

Ενωσιολογικός Χάρτης και Ανασκόπηση (1 X 45´)

4. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ
(Φυσικό Περιβάλλον και Άνθρωπος – Σχέσεις)

1) Φυτό του τόπου μας (α) (2 X 45´)
ευκαιριακή ενότητα:
(Σεπτεμβρίου: αμπέλι & Νοέμβριος: ελιά)

2) Φυτό του τόπου μας (β) (1 X 45´)

ευκαιριακή ενότητα:
16 Οκτωβρίου: Παγκόσμια Ημέρα διατροφής – τροφίμων

3) Ο βλαστός, τα φύλλα και οι ρίζες των φυτών (1 X 45´)

4) Κατηγορίες φυτών (1 X 45´)

5) Τα φυτά και το περιβάλλον τους (1 X 45´)

6) Κατοικίδια ζώα (1 X 45´)

ευκαιριακή ενότητα:
4 Οκτωβρίου: Παγκόσμια Ημέρα των ζώων

7) Αγρίμια και πουλιά του βουνού και του δάσους (1 X 45´)

	Ενωσιολογικός Χάρτης και Ανασκόπηση (1 X 45´)	8) Ζώα της θάλασσας (1 X 45´) 9) Ζώα του γλυκού νερού (1 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 2 Φεβρουαρίου: Παγκόσμια Ημέρα υγρότοποιων/υδροβιότοπων 10) Ένα ζώδι γεννιέται (1 X 45´) Ενωσιολογικός Χάρτης και Ανασκόπηση (1 X 45´)
Σχέδιο εργασίας: «Οι κανόνες στην καθημερινή ζωή»		
	5. ΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑ (Φυσικές Επιστήμες - Σύστημα και Σχέσεις)	1) Από πού παίρνουμε ενέργεια; (2 X 45´) 2) Ενέργεια, τροφή, ζωή (1 X 45´)
	6. ΤΙ ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ ΓΙΑ ΝΑ ΖΟΥΜΕ (Ανάγκες, αγαθά και κατανάλωση - Σχέσεις)	1) Άνθρωποι και ανάγκες (1 X 45´) 2) Είμαστε παιδιά και έχουμε δικαιώματα (1 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 11 Δεκεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα του παιδιού 3) Άντρες και γυναίκες ίσοι στη ζωή και την εργασία (1 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 10 Δεκεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων 4) Χρειάζομαστε όλα αυτά που αγοράζουμε; (1 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 15 Μαρτίου Παγκόσμια Ημέρα καταναλωτή 5) Διαφημίσεις παντού!!! (1 X 45´) 6) Οι συσκευασίες μίας πληροφορούν (1 X 45´)
	7. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΑΣ (Πολιτισμός)	1) Ο πολιτισμός των αρχαίων Ελλήνων (2 X 45´) 2) Η παράσταση αρχίζει (1 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 27 Μαρτίου: Παγκόσμια Ημέρα θεάτρου
	8. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΜΑΣΤΕ (Επικοινωνία και Ενημέρωση)	1) Οι άνθρωποι επικοινωνούμε (2 X 45´) 2) Ξεπερνάμε τις δυσκολίες στην επικοινωνία (1 X 45´) 3) Ενημέρωση με χίλιους τρόπους (2 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 17 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα τηλεπικοινωνιών 4) Μπροστα στην τηλεόραση (1 X 45´) 5) Το διαδίκτυο, ένας πολύπλοκος κόσμος! (1 X 45´) 6) Οι εφημερίδες και τα περιοδικά μιάς ενημερώνουν (1 X 45´) ευκαιριακή ενότητα: 20 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα τύπου Ενωσιολογικός Χάρτης και Ανασκόπηση (1 X 45´)
		

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

- ‡ 20 Σεπτεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα χωρίς αυτοκίνητο
ΕΝΟΤΗΤΑ 3, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς στη ζωή μας
- ‡ 22 έως 24 Σεπτεμβρίου: Παγκόσμιες Ημέρες πολιτιστικής κληρονομιάς
ΕΝΟΤΗΤΑ 7, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Πολιτισμός σε κάθε βήμα
- ‡ Σεπτέμβριος: αμπέλι
ΕΝΟΤΗΤΑ 4, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Φυτά του τόπου μας (α), Το αμπέλι

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

- ‡ 4 Οκτωβρίου: Παγκόσμια Ημέρα των ζώων
ΕΝΟΤΗΤΑ 4, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Κατοικίδια ζώα
- ‡ 16 Οκτωβρίου: Παγκόσμια Ημέρα διατροφής – τροφίμων
ΕΝΟΤΗΤΑ 4, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Φυτά του τόπου μας (β)

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

- ‡ Νοέμβριος: ελιά
ΕΝΟΤΗΤΑ 4, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Φυτά του τόπου μας (α), Η ελιά

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

- ‡ 5 Δεκεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα εθελοντισμού
ΕΝΟΤΗΤΑ 1, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ενδιαφερόμαστε για την κοινότητα
- ‡ 10 Δεκεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων
ΕΝΟΤΗΤΑ 6, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Άντρες και γυναίκες ίσοι στη ζωή και την εργασία
- ‡ 11 Δεκεμβρίου: Παγκόσμια Ημέρα του παιδιού
ΕΝΟΤΗΤΑ 6, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Είμαστε παιδιά και έχουμε δικαιώματα

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

- ‡ 2 Φεβρουαρίου: Παγκόσμια Ημέρα υγρότοπων /υδροβιότοπων
ΕΝΟΤΗΤΑ 4, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Ζώα του γλυκού νερού
- ‡ Καθαρή Δευτέρα (Σαρακοστή)
ΕΝΟΤΗΤΑ 7, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. «Μαλαματένιος αργαλειός κι ελεφαντένιο χτένι...», Τετράδιο Εργασιών (δραστηριότητα 6)

ΜΑΡΤΙΟΣ

- ‡ 15 Μαρτίου Παγκόσμια Ημέρα καταναλωτή
ΕΝΟΤΗΤΑ 6, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Χρειαζόμαστε όλα αυτά που αγοράζουμε;
- ‡ 27 Μαρτίου: Παγκόσμια Ημέρα θεάτρου
ΕΝΟΤΗΤΑ 7, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η παράσταση αρχίζει

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

- ‡ 20 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα τύπου
ΕΝΟΤΗΤΑ 8, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά μάς ενημερώνουν...

ΜΑΙΟΣ

- ‡ 17 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα τηλεπικοινωνιών
ΕΝΟΤΗΤΑ 8, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ενημέρωση με χίλιους τρόπους

ΙΟΥΝΙΟΣ

- ‡ 5 Ιουνίου: Παγκόσμια Ημέρα περιβάλλοντος)
ΕΝΟΤΗΤΑ 2, ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ενδιαφερόμαστε για το περιβάλλον

* Τα κεφάλαια, επειδή είναι οργανικά, ενταγμένα στις αντίστοιχες ενότητες, προτείνουμε να διδάσκονται κανονικά στη σειρά τους και στις παραπάνω ημερομηνίες να γίνεται απλώς σχετική αναφορά και σύνδεση. Ο κάθε Δ μπορεί να επανέλθει σ' αυτή τη συγκεκριμένη ημερομηνία, με σκοπό να την εμπλουτίσει, να την τροποποιήσει. Αυτό είναι στη διακριτική ευχέρεια του Δ να το εφαρμόσει και εφόσον φυσικά δεν του δημιουργεί άλλα προβλήματα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 7 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Οι Μ έχουν μελετήσει τις έννοιες που υπάρχουν στα αντίστοιχα κεφάλαια της Β' τάξης «η γειτονιά μου», «η κοινότητά μου (το χωριό ή η πόλη μου)» και αφορούν στην αλληλεπίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος (ανθρωπογενές περιβάλλον).

Οριζόντια διασύνδεση.

✓ με τα κεφάλαια της 2ης ενότητας του ίδιου μαθήματος

✓ με άλλα μαθήματα της Γ' τάξης που αφορούν σε θέματα της τοπικής ιστορίας.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό καθένας, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: κοινότητα, πολίτες, ανάγκες, κανόνες, χώρος, ανθρώπινες σχέσεις, συνεργαζόμαστε, ενδιαφερόμαστε, ενημερωνόμαστε, επικοινωνούμε, συμμετέχουμε, σύλλογος, μέλη, εθελοντισμός, δήμος, υπηρεσίες, εκλογές, ψηφοδέλτιο, Δήμαρχος, Δημοτικό Συμβούλιο.

Διαθεματικές δεξιότητες. Δίνεται έμφαση στις παρακάτω δεξιότητες: δεξιότητα της επικοινωνίας (ομιλία, ακρόαση, ανάγνωση, γραφή, επιχειρηματολογία, διάλογος κ.λπ., δεξιότητα συνεργασίας με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες και ικανότητα της επίλυσης προβλημάτων μέσα από την καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων και στρατηγικών σχεδιασμού, ελέγχου, ανατροφοδότησης και διορθωτικής παρέμβασης.

Πηγές/υλικά. Ενημέρωση για το πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας» ώστε να αποσαφηνιστεί η έννοια του δήμου (ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών: www.ypes.gr), βιβλία τοπικής ιστορίας, εγκυκλοπαίδεια, σχετικά CD και διαδίκτυο.

Επισημάνσεις.

α) Θα ήταν χρήσιμο, να οργανωθεί επίσκεψη της τάξης στο δημαρχείο και σε συλλόγους πολιτιστικούς ή άλλους, όπου οι Μ θα ζητήσουν πληροφορίες από τους αρμόδιους. β) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ζούμε μαζί και συνεργαζόμαστε-
Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον
[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να οικοδομήσουν την έννοια της κοινότητας, αρχικά της τάξης και στη συνέχεια της ευρύτερης κοινότητας που ανήκουν, μέσα από την περιγραφή των μεταξύ τους σχέσεων όπως αυτές διαμορφώνονται.
Να διερευνήσουν τους λόγους που οδήγησαν τους ανθρώπους να οργανώνονται σε κοινότητες (στους άξονες του χώρου και του χρόνου). Να διαπιστώσουν την αλληλεπίδραση των μελών μιας κοινότητας.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεξάρτηση, Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία, Συνεργασία

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, προβληματίζονται, εκφράζουν τις απόψεις τους και εισάγονται στο θέμα που θα μελετήσουν στο κεφάλαιο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Ο Δ μπορεί να δώσει επιπλέον πληροφορίες για το λογοτεχνικό κείμενο του Ζ. Παπαντωνίου «Τα ψηλά βουνά» (εκδόθηκε το 1918 και συμπεριλήφθηκε στα «σχολικά αναγνώσματα»). Οι Μ το διαβάζουν.

Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους για την έννοια της κοινότητας, υπογραμμίζουν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν τα παιδιά (συλλογή δεδομένων) και **κάνουν αναγωγή και σύγκριση μέσα από τον άξονα του χρόνου και του χώρου** στις σημερινές δυσκολίες και ωφέλειες των Μ ως μελών μιας κοινότητας (Δ.Ε. Συνεργασία).

2) Βιωματική δραστηριότητα. Αφού παρατηρήσουν το σκίτσο, οι Μ διαβάζουν και συζητούν τις απόψεις που εκφράζουν τα παιδιά. Στη συνέχεια, με παιγνιώδη τρόπο, καλούνται να βιώσουν οι ίδιοι την έννοια της κοινότητας. (Προτείνεται να συμμετέχει και ο Δ στον κύκλο) (Δ.Ε. Αλληλεξάρτηση, Επικοινωνία, Κοινότητα).

3) Σύνδεση με την προσωπική εμπειρία. Οι Μ παρατηρούν το σκίτσο, διαβάζουν το κείμενο που το συνοδεύει (πρόκληση του ενδιαφέροντος), διερευνούν και αναδεικνύουν τις σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών μιας κοινότητας. Αναφέρουν δικές τους καθημερινές σχέσεις με άλλα μέλη της κοινότητάς τους (Δ.Ε. Συνεργασία, Αλληλεπίδραση).

4) Σύνδεση με την προσωπική εμπειρία. α) Οι Μ παρατηρούν τις εικόνες, συζητούν με βάση τους υπότιτλους και συμπεραίνουν ότι τα προβλήματα λύνονται καλύτερα όταν αντιμετωπίζονται από κοινού. β) Οι Μ αναφέρουν παρόμοιες καταστάσεις που ζουν ή έζησαν στη δική τους κοινότητα και φέρνουν ανάλογες φωτογραφίες (Δ.Ε. Αλληλεξάρτηση, Επικοινωνία, Συνεργασία, Αλληλεπίδραση).

Αξιζει να διαβάσουμε

Το κείμενο είναι πληροφοριακό. Παρουσιάζεται μια ιστορική αναδρομή της κοινότητας και γίνεται μια γενική αναφορά στους λόγους που οδήγησαν τους ανθρώπους να δημιουργήσουν κοινότητες. Διαφαίνονται η αλληλεξάρτηση των ανθρώπων και η ανάγκη για επικοινωνία και συνεργασία. Επίσης γίνεται λόγος για τη σημερινή μορφή κοινότητας, τις πόλεις και τα χωριά.

Τετράδιο Εργασιών

- 1) Με την υποβολή μιας υποθετικής ερώτησης, οι Μ καλούνται να διαπιστώσουν ότι οι βασικές ανάγκες τους ικανοποιούνται μόνο στην κοινότητα (**κριτική ανάλυση δεδομένων**).
- 2) Έχει άμεση σχέση με την ερώτηση που τέθηκε στους Μ στην αρχή της εξέτασης του κεφαλαίου «τι πιστεύουμε ότι είναι κοινότητα». Με την αποσαφήνιση της έννοιας «κοινότητα» θεωρούμε ότι οι Μ είναι ικανοί να τη χρησιμοποιήσουν σωστά στο γραπτό λόγο και να ελέγξουν οι ίδιοι το βαθμό τροποποίησης ή βελτίωσης των αρχικών τους ιδεών (**αυτοαξιολόγηση**). **Δραστηριότητα διαβαθμισμένης δυσκολίας**. (Ο Δ θα λάβει υπόψη του τις ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και δεξιότητες του κάθε Μ).
- 3) **Παιχνίδι ρόλων**. Οι Μ με τη διαμεσολάβηση του Δ μπορούν να ορίσουν τους ρόλους, τους διαλόγους, την αμφίεση κ.λπ. **Διαθεματική δραστηριότητα δημιουργικής ανασύστασης δεδομένων, δημιουργικής φαντασίας και έκφρασης**.
- 4) Οι Μ εκφράζονται ελεύθερα ώστε να βιώσουν με όσο γίνεται πιο άμεσο τρόπο την έννοια της κοινότητας. Επειδή δεν έχουν ακόμη εισαχθεί στην συμβολική απεικόνιση ενός τόπου σε χάρτη, μπορούν απλώς να παίξουν (σχέσεις στην κοινότητα) τοποθετώντας κάποια σημεία στο χώρο και να ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα στο κεφ. 5 της ενότητας 2. Σχεδιάζοντας τη γειτονιά τους στην αυλή του σχολείου **οι Μ θα εισαχθούν στην έννοια του χάρτη. Διαθεματική δραστηριότητα** (Αισθητική Αγωγή - Γεωγραφία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Για να ζούμε μαζί, χρειαζόμαστε κανόνες
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

- Οι Μ:
 Να διαπιστώσουν ότι μέσα στην κοινότητα ικανοποιούμε βασικές ανάγκες μας.
 Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα να θέτουμε κανόνες.
 Να προσεγγίσουν τον ομαδικό τρόπο εργασίας στην τάξη.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεξάρτηση, Συνεργασία, Επικοινωνία, Σύστημα

BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Προτείνεται οι Μ να διαβάσουν τον προκαταβολικό οργανωτή, προβληματίζονται, συζητούν εκφράζουν τις απόψεις τους και εισάγονται στο θέμα που θα μελετήσουν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Το κεφάλαιο πραγματεύεται την αναγκαιότητα κανόνων στην ομαδική ζωή. Ξεκινά από το ευρύτερο περιβάλλον του Μ (γειτονιά), προχωρά στο εγγύτερο (σχολική τάξη) και καταλήγει στο πιο άμεσο (σπίτι).

Με όλη την τάξη

- 1) **Εκφράζουμε τις απόψεις μας**. Μέσα από τη συζήτηση που θα ακολουθήσει, οι Μ θα διαπιστώσουν ότι η έκδοση του συγκεκριμένου φυλλαδίου έγινε για να ικανοποιηθούν βασικές ανάγκες των κατοίκων. Θα αναδειχθούν οι ανάγκες της καθαριότητας, της υγιεινής και της αισθητικής. Για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες αυτές, είναι αναγκαίο να τηρούνται οι αντίστοιχοι κανόνες (**Δ.Ε. Επικοινωνία**).
- 2) **Ερευνούμε**. Οι Μ βρίσκουν τους κανόνες που ακολουθούμε τις ώρες της κοινής ψυχίας. Χρήσιμο θα είναι να αναφέρουν θετικά ή αρνητικά παρα-

Ας χωριστούμε
σε ομάδες τυχαία...

Αξίζει να διαβάσουμε

Τετράδιο Εργασιών

δείγματα από το περιβάλλον τους (π.χ. ο θόρυβος που προκαλούν τα δίκυκλα σε ώρες κοινής ησυχίας).

3) Συζητούμε την παράβαση ενός κανόνα. Το σταθμευμένο αυτοκίνητο εμποδίζει την πρόσβαση σε ανθρώπους που έχουν κινητικά προβλήματα (οι οποίοι κινούνται με αναπηρικές καρέκλες) αλλά και σε γονείς με μωρά στα καροτσάκια. Στόχος είναι αφενός οι Μ να διαπιστώσουν την παράβαση και αφετέρου να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στους ανθρώπους με κινητικά προβλήματα και να αναρωτηθούν για τα συναισθήματα που δημιουργούνται σ' αυτούς, καθώς ζουν και κινούνται σε μια πόλη που οι πολίτες της δεν τους σέβονται. Οι Μ εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους μπαίνοντας στη θέση του σέμου που εμποδίζεται να περάσει και εκφράζουν τις απόψεις τους μέσα από έναν υποθετικό διάλογο με τον οδηγό (Δ.Ε. Σύστημα).

4) Παράβαση Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Στην επόμενη εικόνα οι Μ σχολιάζουν τη στάση και τις απόψεις που εκφράζουν τα παιδιά της εικόνας. Η συζήτηση θα στραφεί γύρω από την **αναγκαιότητα της ύπαρξης κανόνων** ώστε να κυκλοφορούμε με ασφάλεια (κανόνες οδικής κυκλοφορίας), καθώς και στην **προσωπική ευθύνη** του καθενός για την τήρησή τους (Δ.Ε. Σύστημα).

Σε ομάδες

Στο σημείο αυτό γίνεται η **προεργασία για το χωρισμό των Μ** σε ομάδες, που θα ολοκληρωθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

5) Ερώτηση (α). Οι Μ των άτυπων ομάδων ερευνούν τους κανόνες, συζητούν και καταλήγουν σ' εκείνους που θεωρούν ότι είναι οι πιο σημαντικοί για το Δ τους (δε μιλάμε όλοι μαζί, δεν ενοχλούμε το διπλανό μας, δε χτυπάμε τους συμμαθητές μας κ.λπ.).

Ερώτηση (β). Οι Μ ερευνούν και βρίσκουν τον κανόνα εκείνον για τον οποίο πιστεύουν ότι θα συμφωνούσαν όλοι, δάσκαλος και συμμαθητές (Δ.Ε. Συνεργασία, Επικοινωνία).

Οι μαθητές σε ομάδες εξετάζουν

6) Συζητούμε, Ερευνούμε, Ανακοινώνουμε. Ο τρίτος άξονας εξετάζει τους κανόνες που υπάρχουν στο οικογενειακό περιβάλλον των Μ.

Οι Μ, συζητώντας στις ομάδες, αναφέρουν κανόνες και απαγορεύσεις που τους θέτουν οι γονείς τους. (Δ.Ε. Αλληλεξάρτηση).

Εναλλακτικά: Για εξοικονόμηση χρόνου μπορούν οι Μ να χωριστούν σε τέσσερις ομάδες και καθεμία να μελετήσει ένα διαφορετικό θέμα (συνολικά στις δραστηριότητες 5 και 6 δίνονται τέσσερα θέματα). Στη συνέχεια κάθε ομάδα ανακοινώνει στην **ολομέλεια της τάξης** την εργασία της.

Στο κείμενο παρουσιάζεται η αναγκαιότητα ύπαρξης κανόνων αλλά και η αναγκαιότητα τήρησής τους από όλα τα άτομα μιας κοινότητας (χωριό, πόλη). Αναφέρονται ενδεικτικά παραδείγματα.

5) Η δραστηριότητα είναι ομαδική και εντάσσεται στο πλαίσιο της προετοιμασίας των Μ να εργαστούν σε ομάδες. Οι ΜΟ επιστρέφουν και εμπλουτίζουν τους κανόνες που έχουν ανάγκη όταν συνεργάζονται (π.χ. ακούμε όλοι προσεκτικά αυτόν που μιλάει κάθε φορά, όλοι λέμε τη γνώμη μας στην ομάδα μας, κ.ά.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ενδιαφερόμαστε για την κοινότητα

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να διερευνήσουν τους διάφορους τρόπους συμμετοχής στην κοινότητα (σύλλογοι, φορείς κ.λπ.) και να τους αναφέρουν.

Να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι η συμμετοχή των μελών της κοινότητας αποτελεί προϋπόθεση για την αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων.

Να προσεγγίσουν την έννοια της εθελοντικής εργασίας.

Διαθεματικές Έννοιες**Αλληλεπίδραση, Αλληλεξάρτηση, Συλλογικότητα, Συνεργασία****BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, προβληματίζονται, εκφράζουν τις απόψεις τους και εισάγονται στο θέμα που θα μελετήσουν.

Ο Δ προτείνεται να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 5 Δεκεμβρίου: (Παγκόσμια Ημέρα εθελοντισμού).

Προτεινόμενες δραστηριότητες**Ας χωριστούμε σε ομάδες τυχαία...**

1) Οι Μ παρατηρούν το σκίτσο με το παζλ όπου παρουσιάζονται διάφορα προβλήματα της κοινότητας που συνδέονται μεταξύ τους με το σχόλιο «εμένα με νοιάζει». Η αναγκαιότητα ενεργοποίησης και συμμετοχής των μελών, ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη λύση των προβλημάτων, τίθεται από την αρχή.

Εκφράζουμε τις απόψεις μας. Οι Μ προβληματίζονται και εκφράζουν τις απόψεις τους σχετικά με τη δυνατότητα παρέμβασης των παιδιών στα προβλήματα της κοινότητας (*Δ.Ε. Συλλογικότητα*).

2) α) Επέκταση της συζήτησης που ξεκίνησε στην 1^η δραστηριότητα με στόχο να καταλήξουν ότι τα προβλήματα της κοινότητας επιλύονται συλλογικά.

β) **Χωρισμός ομάδων.** Ο Ορφέας παρακινεί τους Μ να χωριστούν σε ομάδες. Ο Δ θα προχωρήσει στο χωρισμό λαμβάνοντας υπόψη και τις ιδιαιτερότητες της τάξης του. Εξηγεί στους Μ ότι έτσι θα εργάζονται από δω και πέρα.

γ) **Συζητούμε, Προτείνουμε λύσεις, Ανακοινώνουμε.** Οι Μ βρίσκονται μπροστά σε διαφορετικές **προβληματικές καταστάσεις**. Κάθε ομάδα επιλέγει ένα διαφορετικό πρόβλημα από αυτά που αντιμετωπίζουν στην κοινότητά τους. Στόχος είναι η ανάδειξη των προβλημάτων και η σύνδεση με το οικείο, που θα κινητοποιήσει τους μαθητές για έκφραση και συμμετοχή. Αν δεν υπάρχουν έντονα τοπικά προβλήματα, μπορούν να επιλέξουν κάποια από τα προβλήματα που παρουσιάζονται στο παζλ. Οι Μ συζητούν και προτείνουν λύσεις με βάση αυτά που ξέρουν ή οδηγούνται σε αδιέξοδο. Στον προβληματισμό «άραγε ποιος μπορεί;» σκόπιμα δε δίνεται απάντηση. Οι Μ θα οδηγηθούν στην απάντηση στη συνέχεια, με τις δραστηριότητες που ακολουθούν.

3) **Παρατηρούμε, Εξάγουμε συμπεράσματα, Ανακοινώνουμε.** Οι Μ παρατηρούν τις φωτογραφίες. Με τη συζήτηση διαπιστώνουν ότι πολλά ζητήματα λύνονται μέσα από τη δράση των συλλόγων, των διαφόρων υπηρεσιών του Δήμου, αλλά και με την εθελοντική προσφορά των πολιτών. Καλό είναι να αναφέρουν παραδείγματα από τη δική τους κοινότητα, ώστε να γίνει εφαρμογή και σύνδεση με την προσωπική τους εμπειρία.

4) **Επίλυση ανοικτού προβλήματος.** Οι ομάδες επιλέγουν το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στη δική τους κοινότητα. (που μπορεί με φυσικό τρόπο να έχει προκύψει από τις μέχρι τώρα συζητήσεις) και το εξετά-

ζουν από διαφορετικές οπτικές. Με βάση τις ερωτήσεις του πλαισίου (οι οποίες δίνονται εναλλακτικά) ο Δ, ανάλογα με το πρόβλημα που θα επιλέξει μαζί με τους Μ, μπορεί να διαφοροποιήσει ό,τι νομίζει. Οι Μ καλούνται να βρουν ποιοι άλλοι μπορούν να βοηθήσουν στη λύση του εκτός από όσους ήδη αναγράφονται. Αυτοί μπορεί να είναι: διάφοροι σύλλογοι, οικολογικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, Εκκλησία, ιδιωτικός φορέας κ.λπ. Είναι στη διακριτική ευχέρεια του Δ αν κρίνει απαραίτητο (λόγω τοπικού επίκαιρου προβλήματος ή ειδικού ενδιαφέροντος των Μ) να επεκτείνει κάποια από τις δραστηριότητες αυτού του κεφαλαίου σε μικρά σχέδια εργασίας: π.χ. να βρουν οι Μ τους υπεύθυνους για τη λύση του συγκεκριμένου προβλήματος, να συζητήσουν μαζί τους, να τους προτείνουν λύσεις, να πάρουν συνεντεύξεις από τους δημότες της κοινότητας που πλήττονται περισσότερο από το συγκεκριμένο πρόβλημα, να συμμετάσχουν με τους Συλλόγους της περιοχής τους σε κινητοποιήσεις κ.λπ. (Δ.Ε. Συλλογικότητα).

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο πληροφοριακό κείμενο συνοψίζονται τα κύρια σημεία του κεφαλαίου. Τονίζεται το ενδιαφέρον που οφείλουμε να δείχνουμε στα προβλήματα της κοινότητας όπου ζούμε σε αντιδιαστολή με την παθητική αντιμετώπιση, σε μια προσπάθεια καλλιέργειας θετικών στάσεων.

Τετράδιο Εργασιών

6) Οι ομάδες καλούνται να συνθέσουν ένα παραμύθι έχοντας ήδη την αρχή, κάποιες ημιτελείς προτάσεις, όπως επίσης και το τέλος του παραμυθιού. Οι Μ παράγουν γραπτό λόγο με συγκεκριμένο μήνυμα ενώ αποδέκτες είναι οι μαθητές της τάξης ή του σχολείου τους. Δραστηριότητα εφαρμογής και επέκτασης.
7) Οι Μ καλούνται να κάνουν προβλέψεις και να φανταστούν το δήμο τους στο μέλλον βασιζόμενοι σε πραγματικά δεδομένα. Η δραστηριότητα μπορεί να είναι προφορική, αν ο χρόνος δεν επαρκεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ενημερωνόμαστε:
ποιοι αποφασίζουν και τι αποφασίζουν
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να ενημερωθούν για τα όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και το ρόλο τους στη λύση των τοπικών προβλημάτων.
Να πληροφορηθούν για τη συγκρότηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
Να γνωρίσουν τις αρμοδιότητες του Δημοτικού Συμβουλίου και του Δημάρχου καθώς και τις υπηρεσίες του Δήμου.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Συλλογικότητα, Εξουσία, Εξάρτηση

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, προβληματίζονται, εκφράζουν τις απόψεις τους και εισάγονται στο θέμα που θα μελετήσουν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Ο Δ καλό είναι να αντλήσει πληροφορίες για το πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας» δίνοντας όσες θεωρεί απαραίτητες, ώστε οι Μ να αποσαφηνίσουν την έννοια του Δήμου (ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών: www.ypes.gr).

1) Συζητούμε. Οι Μ ανατρέχουν στο χάρτη της Ελλάδας που υπάρχει στην τάξη, για να βρουν το Δήμο στον οποίο ανήκουν. Απαιτείται η βοήθεια του Δ, δεδομένου ότι οι Μ δεν είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση του. Μπορούν να γίνουν διάφορες συγκρίσεις με γειτονικούς δήμους ή με την πρωτεύουσα της χώρας, του γεωγραφικού διαμερίσματος ή του νομού. **Διαθεματική δραστηριότητα (Δ.Ε. Σύστημα).**

2) Εκφράζουμε τις απόψεις μας. Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους οι οποίες, κατά την ολοκλήρωση του κεφαλαίου αξιοποιούνται, συμπληρώνονται, βελτιώνονται ή και τροποποιούνται.

3) Ταξιδεύουμε στο χώρο. Με την ολοκλήρωση της συζήτησης καλούνται οι Μ με όχημα ένα «μαγικό» τρένο, να ταξιδέψουν στην κοινότητα, να μεταβούν στο χώρο του Δημαρχείου. Το τρένο αποτελείται από 5 βαγόνια, ένα για κάθε ομάδα. Θα το χρησιμοποιούμε κάθε φορά που θα χρειάζεται να μετακινηθούμε νοερά, για να γνωρίσουμε από κοντά το θέμα που μελετούμε.

Παρατηρούμε, Ερευνούμε, Συζητούμε. Οι ΜΟ «μεταφέρονται» με το τρένο στο χώρο του Δημαρχείου και παρακολουθούν τη συνεδρίαση ενός Δημοτικού Συμβουλίου. Οι ερωτήσεις και οι απόψεις που εκφράζουν οι ομάδες που βρίσκονται σε κάθε βαγόνι αποτελούν τους άξονες για να διερευνήσουν οι Μ την εικόνα συνολικά. Μέσα από τη συζήτηση που θα ακολουθήσει, αναμένεται ότι οι Μ θα συνειδητοποιήσουν την οργάνωση του δήμου, τις αρμοδιότητες, τις υπηρεσίες, μέσα από μια φυσική διαδικασία, σα να ήταν οι ίδιοι εκεί (Δ.Ε. Εξουσία, Σύστημα, Συλλογικότητα).

4) Η δική μας ερώτηση. Οι ΜΟ, μετά από συζήτηση, διατυπώνουν την ερώτηση που θα ήθελαν οι ίδιοι να απευθύνουν στο Δημοτικό Συμβούλιο και το Δήμαρχο. (π.χ. Πώς αποφασίζετε; Πού βρίσκετε τα χρήματα;). Η διερεύνηση μέσα από τη διατύπωση αυθεντικών μαθητικών ερωτήσεων αποτελεί μεταγνωστική δεξιότητα. Ο Μ ελέγχει τις γνώσεις του και αποφασίζει τι άλλο θα ήθελε να μάθει (αυτορύθμιση).

Αν οι τοπικές συνθήκες το επιτρέπουν, ο Δ μπορεί να οργανώσει μία επίσκεψη στο Δημαρχείο ή σε άλλους χώρους απ' αυτούς που παρουσιάζονται στην εικόνα.

Αξίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο αναφέρεται στις αρμοδιότητες του Δημάρχου και των Δημοτικών Συμβούλων. Επίσης, γίνεται αναφορά σε μερικές από τις υπηρεσίες του Δήμου που συζητήθηκαν από τους Μ στο δισέλιδο σκίτσο.

Τετράδιο Εργασιών

8) Οι Μ καλούνται να αναφέρουν όλα εκείνα που θεωρούν σημαντικά στο Δήμο τους και για τα οποία τον αγαπούν και νιώθουν περήφανοι. Απευθύνεται στο **συναίσθημα** των Μ. Οι Μ αναπτύσσουν τις θέσεις τους και τις τεκμηριώνουν με στοιχεία. Η δραστηριότητα στοχεύει στην καλλιέργεια της επικοινωνίας και την **ανάπτυξη του επικοινωνιακού λόγου**. Πρόκειται για διακριτό είδος κειμένου (επιστολή) με συγκεκριμένο σκοπό και αποδέκτη. Ο Δ θα υπενθυμίσει στους Μ ότι ο τρόπος γραφής μιας επιστολής που απευθύνουμε σε κάποιον φίλο μας αν και πλησιάζει τη φυσική ροή του λόγου και διαθέτει αμεσότητα, ακολουθεί συγκεκριμένη φόρμα. Κάθε Μ γράφει την επιστολή που ετοίμασε με την ομάδα του. Χρήσιμο θα είναι ο Δ να στείλει όσες επιστολές νομίζει και να αξιοποιήσει και τους δύο τρόπους επικοινωνίας, όπου αυτό είναι δυνατόν (ΕΛΤΑ και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο). Έτσι οι Μ συνδέουν τις υπηρεσίες και τη νέα τεχνολογία με τις καθημερινές τους ανάγκες (επικοινωνία μελών της κοινότητας). **Διαθεματική δραστηριότητα.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Εκλογές στο Δήμο

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη της εκπροσώπησης ως απαραίτητου στοιχείου της δημοκρατίας.

Να ενημερωθούν για τη διαδικασία των εκλογών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Να διαπιστώσουν ότι η σύνθεση του Δημοτικού Συμβουλίου βασίζεται στην πλειοψηφία.

Να βιώσουν στην τάξη τους την ψηφοφορία και τις εκλογές, εκλέγοντας οι ίδιοι τους εκπροσώπους τους.

Διαθεματικές Έννοιες**Αλληλεπίδραση, Συλλογικότητα, Εξουσία, Σύστημα****BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, προβληματίζονται, εκφράζουν τις απόψεις τους και εισάγονται στο θέμα που θα μελετήσουν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες**Διαδικασία εκλογών**

1) **Κάνουμε υποθέσεις.** Οι Μ, αφού παρατηρήσουν τις εικόνες και διαβάσουν τα σχόλια που τις συνοδεύουν, κάνουν υποθέσεις. Στη συζήτηση χρήσιμο είναι να τονιστεί η **μυστικότητα της ψηφοφορίας**, η έννοια της **εκπροσώπησης**, η ύπαρξη διαφορετικών συνδυασμών και απόψεων (**πλουραλισμός**) καθώς και η επικράτηση εκείνου του συνδυασμού που έλαβε τις περισσότερες ψήφους (**έννοια της πλειοψηφίας**) (Δ.Ε. Σύστημα).

Συμμετέχουμε και αλλιώς

2) **Ερευνούμε ένα πρόβλημα.** Οι Μ κάνουν υποθέσεις, ερευνούν και συζητούν. Η συζήτηση, με την κατάλληλη καθοδήγηση του Δ, αναμένεται να καταλήξει στο γεγονός ότι το ενδιαφέρον του πολίτη για τα κοινά δεν τελειώνει με τη συμμετοχή του στις εκλογές κάθε τέσσερα χρόνια. Χρειάζεται να ενδιαφέρεται και να ενημερώνεται συνεχώς, ώστε να είναι σε θέση να ελέγχει και να επεμβαίνει στις αποφάσεις των οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η δραστηριότητα στοχεύει να οδηγήσει τους Μ στη διαπίστωση ότι ο πολίτης έχει ποικίλους τρόπους αντίδρασης με πολιτισμένες και ειρηνικές διαδικασίες, όπως μέσα από τους διάφορους συλλόγους και φορείς, με ομαδική διαμαρτυρία, με επιστολές και ψηφίσματα, με ειρηνικές διαδηλώσεις κ.λπ. Να αξιοποιηθεί, αν υπάρχει, οποιαδήποτε εμπειρία των Μ σε αντίστοιχες καταστάσεις (Δ.Ε. Συλλογικότητα, Αλληλεπίδραση).

3) Οι Μ, αφού παρατηρήσουν την εικόνα και διαβάσουν τα σχόλια, εκφράζουν τις απόψεις τους σε μια υποθετική κατάσταση. Στόχος είναι να καλλιεργήσουμε θετικές στάσεις και συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν τον υπεύθυνο, ενημερωμένο και ενεργό πολίτη (Δ.Ε. Συλλογικότητα, Εξουσία).

Αξίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο εξηγεί την εκλογική διαδικασία για την ανάδειξη των εκπροσώπων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επίσης δίνεται έμφαση και σε άλλους τρόπους συμμετοχής στα προβλήματα της κοινότητας.

Τετράδιο Εργασιών

9) **Βιωματική προσέγγιση της εκλογικής διαδικασίας.** Η δραστηριότητα προϋποθέτει μια σχετική προετοιμασία από το Δ, όπως να έχει ετοιμάσει σε φωτοτυπίες ψηφοδέλτια για όλους τους Μ, να έχει φροντίσει για την «επιτροπή

των εκλογών» στην οποία θα παραδώσει τα ψηφοδέλτια και να τους βοηθήσει να οργανώσουν τις εκλογές. Γράφει τα ονόματα των υποψηφίων Μ στον πίνακα και ένας Μ σημειώνει τις ψήφους που έλαβε ο καθένας. Διευκρινίζει ότι εκλέγονται δύο εκπρόσωποι της τάξης και ένας ταμίας. Καλό θα ήταν επίσης να ορίσει αρμοδιότητες στους εκλεγμένους Μ και να χρησιμοποιεί τους εκπροσώπους όπου είναι εφικτό. Έτσι αποκτά νόημα για τους Μ η όλη διαδικασία και η νέα γνώση συνδέεται με την καθημερινή ζωή σε μια μικρότερη κοινότητα, όπως είναι η κοινότητα της τάξης.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

(1 διδακτική ώρα)

Βιβλίο του Μαθητή**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες του Μ****Κείμενο της Ανασκόπησης**

Οι Μ διαβάζουν το επαναληπτικό κείμενο. Το κείμενο είναι περιληπτικό, ενοποιεί όσα μελέτησαν στα κεφάλαια της ενότητας και επισημαίνει τα κύρια σημεία της.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν κατά την επεξεργασία της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους από το διδάσκοντα: π.χ. διατύπωση προτάσεων με νόημα, σύνθεση παραγράφων, διαπραγμάτευση νοημάτων, αναζήτηση αντιθέτων κ.λπ.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Ο εννοιολογικός χάρτης κάθε ενότητας αποτελεί το **δίκτυο των σχέσεων μεταξύ των βασικών εννοιών** των κεφαλαίων της. Επιπλέον, αποτελεί τη γραφική αναπαράσταση της σύνοψης των κειμένων που μελέτησαν οι Μ στην ενότητα. Η συμπλήρωσή του γίνεται από τους Μ μετά την επεξεργασία του ανακεφαλαιωτικού κειμένου, ατομικά και στη συνέχεια ομαδικά, ώστε να συγκριθούν οι διαφορετικές απαντήσεις και να διευκρινιστούν, στο πλαίσιο της ομάδας, τυχόν δυσκολίες. Η κεντρική έννοια της ενότητας συνδέεται με τις επιμέρους έννοιες με βέλη, στα οποία αναγράφονται οι σχέσεις των συγκεκριμένων εννοιών.

Επειδή στην παρούσα ενότητα ο εννοιολογικός χάρτης εμφανίζεται για πρώτη φορά, όλες οι λέξεις και οι σχέσεις δίνονται. Είναι στη διακριτική ευχέρεια του Δ να προτείνει στους Μ να βάλουν βέλη και κενά πλαίσια και να συμπληρώσουν κανόνες, ανάγκες ή σχέσεις.

«Πώς φτάσαμε ως εδώ»;

Οι Μ, μέσω ερωτημάτων κυρίως μεταγνωστικού χαρακτήρα, καλούνται να ανατρέξουν στα βήματα που ακολούθησαν για να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες της ενότητας και να συγκρίνουν τις νέες απόψεις με αυτές που είχαν στην αρχή της. Επισημαίνουν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, τα σημεία για τα οποία θα ήθελαν να μάθουν περισσότερα και αξιολογούν την πορεία τους. Άλλες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγησή τους είναι της μορφής: «Τι νομίζατε στην αρχή της ενότητας για το θέμα:», «Τι λέτε τώρα:», «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη:».

Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης

1) Ομαδική δραστηριότητα. Οι ΜΟ συμπληρώνουν τις προτάσεις με τις λέξεις που λείπουν. Με τη συμπλήρωση ελέγχουμε κατά πόσο κατανόησαν τις έννοιες που επεξεργαστήκαμε στην ενότητα, ώστε να είναι σε θέση να τις εντάξουν στο κείμενο

2) Η δραστηριότητα είναι διαθεματική (γλωσσική άσκηση) και ελέγχει την ικανότητα του Μ να ανακαλεί και να επιλέγει τις λέξεις που συνδέονται με την έννοια «δήμος», όπως και αν χρησιμοποιεί σωστά την κάθε λέξη στο πλαίσιο του συγκεκριμένου.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 1^{ης} ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 10 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Οι Μ έχουν μελετήσει τις έννοιες των σχετικών κεφαλαίων της Β΄ τάξης που αναφέρονται στην αλληλεπίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος και στον προσανατολισμό στο χώρο.

Οριζόντια διασύνδεση. με τα κεφάλαια της 1ης ενότητας του ίδιου μαθήματος

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό καθένας, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: ορεινός, πεδινός, παραθαλάσσιος, χάρτης, υπόμνημα, όρος-όρη, ποτάμι, πηγές, λίμνη, πεδιάδα, νησί, κόλπος, χερσόνησος, ακρωτήρι, ισθμός, διώρυγα, πορθμός.

Διαθεματικές δεξιότητες. Δίνεται έμφαση στις παρακάτω δεξιότητες: δεξιότητα συνεργασίας με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες και δεξιότητα/ικανότητα χρήσης ποικίλων πηγών και εργαλείων πληροφόρησης και επικοινωνίας με στόχο αφενός την εξεύρεση, ανάλυση, αξιολόγηση και παρουσίαση πληροφοριών και αφετέρου την προστασία από την «πληροφορική ρύπανση». Για το λόγο αυτό είναι σημαντική η προετοιμασία και εξασφάλιση των υλικών και των πηγών στις οποίες θα μπορούν να έχουν πρόσβαση οι μαθητές.

Πηγές/υλικά. γεωφυσικός χάρτης της Ελλάδας, πρόπλασμα του ανάγλυφου της χώρας, άλλα είδη χαρτών π.χ. οδικό της περιοχής, ιστορικοί, της γειτονιάς κ.ά., το βιβλίο της Ιστορίας Γ΄ Δημοτικού, εγκυκλοπαίδεια, σχετικά CD και διαδίκτυο.

Επισημάνσεις.

α) Προσάσεις στην ανάγνωση του χάρτη: Επειδή ο χάρτης είναι μια συμβολική απεικόνιση στην οποία δεν είναι συνηθισμένοι οι Μ αυτής της ηλικίας, ξεκινούμε από το οικείο, δηλαδή από τη ρεαλιστική απεικόνιση αυτού που βλέπει ο Μ και σιγά σιγά περνούμε στην αφαίρεση μέχρι να φτάσουμε στην κάτοψη (δραστηριότητες 5ου κεφαλαίου), χάρτες, πρόπλασμα. β) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Πρώτη γνωριμία με την Ελλάδα

[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να προσεγγίσουν την ποικιλία του φυσικού τοπίου της Ελλάδας μέσα από φωτογραφίες, σκίτσα και προσωπικές εμπειρίες.

Διαθεματικές Έννοιες**Σύστημα, Αλληλεπίδραση, Χώρος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, ώστε να προετοιμαστούν για το θέμα που θα μελετήσουν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ **συγκρίνουν** τον τόπο τους με τον τόπο που περιγράφεται στο κείμενο. Ο Δ της τάξης κάνει με κιμωλία δύο χρωματιστούς κύκλους και βάζει τίτλους σε ταμπέλες: Ομοιότητες - Διαφορές (Σύγκριση) (Δ.Ε. Χώρος).

2) **Βιωματική προσέγγιση.** Οι ΜΟ επιλέγουν έναν από τους τόπους των εικόνων και γράφουν ένα κείμενο με τις παρατηρήσεις τους. Μετά ταξινομούν σε πίνακα λέξεις που σχετίζονται με τους τόπους των εικόνων με κριτήρια: *τι κάνουν εκεί* (ρήματα), *τι υπάρχει* (ουσιαστικά). Οι ΜΟ ανακοινώνουν στην τάξη τις λέξεις που κατέγραψαν και ο Δ μαζί με τις ομάδες της τάξης κάνουν το συγκεντρωτικό πίνακα σε ένα χαρτόνι ή όπου αλλού προτιμούν (**Διαθεματική δραστηριότητα, κοινωνικο-συναισθηματικός στόχος**) (Δ.Ε. Σύστημα).

3) Οι ΜΟ εκφράζουν τις απόψεις τους. Προβάλλουν ως επιλογή του Ορφέα αυτό που οι ίδιοι προτιμούν.

4) Από τη συζήτηση και τις εμπειρίες των Μ αναμένεται να προκύψει η σύνθεση των χαρακτηριστικών των τόπων (αναφέρονται αναλυτικά στο «Αξίζει να διαβάσουμε»), ότι μπορεί δηλαδή να υπάρχουν βουνά δίπλα στη θάλασσα (π.χ. Πήλιο), πεδιάδες μέσα σε βουνά, κ.ά.

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο **παρουσιάζονται, αναλύονται και περιγράφονται** οι έννοιες ορεινός, πεδινός και παραθαλάσσιος τόπος.

Τετράδιο Εργασιών

1) **Δραστηριότητα κατασκευής μακέτας.** Για την κατασκευή της μακέτας προτείνεται να αφιερωθεί η δεύτερη διδακτική ώρα. Η μακέτα θα συμπληρώνεται στα επόμενα μαθήματα της ενότητας μέσα από άλλες δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών. Εντάσσεται στις δραστηριότητες που προετοιμάζουν τους Μ για την εισαγωγή στο χάρτη (ψυχοκινητικός στόχος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Χωριά και πόλεις του τόπου μας

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να προβληματιστούν για το ρόλο του φυσικού περιβάλλοντος στην επιλογή του τόπου και του τρόπου διαμόρφωσης και ανάπτυξης των οικισμών.

Να συγκρίνουν κατοικίες.

Να συγκρίνουν τον τρόπο διαβίωσης ανθρώπων που κατοικούν σε διαφορετικά φυσικά περιβάλλοντα (αλληλεπίδραση άνθρωπου-περιβάλλοντος).

Διαθεματικές Έννοιες**Αλληλεπίδραση, Χώρος, Ομοιότητα-Διαφορά****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ παρατηρούν το σκίτσο. Γίνεται σύνδεση με το προηγούμενο κεφάλαιο της ενότητας (πεδινοί, ορεινοί και παραθαλάσσιοι τόποι) (Δ.Ε. Χώρος).

2) Γίνεται κλήρωση στην τάξη και κάθε ομάδα παίρνει έναν αριθμό που αντιστοιχεί στα τοπία του σκίτσου. Οι ΜΟ συζητούν και καταγράφουν στο σημειωματάριό τους πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα για κάθε τόπο. Αναμένεται να διαπιστώσουν την αλληλεπίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος (Δ.Ε. Χώρος, Αλληλεπίδραση).

3) Οι Μ συγκρίνουν ορεινούς, πεδινούς και παραθαλάσσιους οικισμούς και βρίσκουν ομοιότητες και διαφορές π.χ. στο μέγεθος του οικισμού (μεγάλες πόλεις γίνονται σε εύφορους τόπους πεδινούς ή σε λιμάνια· πόλεις ή χωριά υπάρχουν κοντά σε ποτάμια για να μεταφέρουν οι κάτοικοι τα προϊόντα τους ή κοντά σε θάλασσα να αναπτύσσεται το εμπόριο, κ.ά.). **Διαθεματική δραστηριότητα.** Σύνδεση με τα αντίστοιχα κεφάλαια της Ιστορίας όπου πραγματεύονται τη δημιουργία των πρώτων οικισμών (Δ.Ε. Χώρος, Ομοιότητα-Διαφορά).

4) Οι Μ καταγράφουν τα χαρακτηριστικά του τόπου τους. Έτσι συνδέουν και εντάσσουν το οικείο στο ευρύτερο (Δ.Ε. Χώρος, Αλληλεπίδραση).

5) Οι ΜΟ περιγράφουν τον τόπο που θα ήθελαν να ζουν και δικαιολογούν την άποψή τους.

Αξίζει να διαβάσουμε

Κείμενο περιγραφικό στο οποίο **παρουσιάζονται, αναλύονται και περιγράφονται**, οι έννοιες ορεινός, πεδινός και παραθαλάσσιος οικισμός. Αναδεικνύεται η αλληλεπίδραση ανθρώπου-περιβάλλοντος μέσα από τις ασχολίες και τις επιλογές των κατοίκων των αντίστοιχων τόπων. Γίνονται νύξεις για τις επεμβάσεις του ανθρώπου και προετοιμάζονται οι Μ για το επόμενο κεφάλαιο της ενότητας.

Τετράδιο Εργασιών

2) **Δραστηριότητα κατασκευής μακέτας.** Συμπληρώνεται η κατασκευή της προηγούμενης δραστηριότητας με οικισμούς. Εντάσσεται και αυτή στις δραστηριότητες που προετοιμάζουν τους Μ για την εισαγωγή στο χάρτη (ψυχοκινητικός στόχος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Δημιουργήματα της φύσης και έργα του ανθρώπου (1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να διακρίνουν στον τόπο τους αυτά που δημιούργησε η φύση από αυτά που έφτιαξαν οι άνθρωποι.

Να αναγνωρίσουν την αλληλεπίδραση ανθρώπου και φύσης.

Να εντοπίσουν τα θετικά και τα αρνητικά σημεία από την επέμβαση του ανθρώπου στη φύση και να αναπτύξουν επιχειρήματα σχετικά με την καταστροφή της ισορροπίας του συστήματος.

Να προετοιμαστούν μέσα από δραστηριότητες για την εισαγωγή τους στη χρήση χαρτών.

Αλληλεπίδραση , Μεταβολή, Χώρος**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Το μάθημα οργανώνεται γύρω από **τρεις άξονες**, από το κοντινό και το οικείο στο πιο μακρινό.

1&2 Οι Μ **παρπατρούν συζητούν και ταξινομούν σε δύο σύνολα**. Ο Δ κάνει στον πίνακα της τάξης δύο χρωματιστούς κύκλους και δίνει στον καθένα έναν από τους παρακάτω τίτλους: Δημιουργήματα της φύσης - Έργα του ανθρώπου. Θα βοηθήσει τους Μ να ταξινομήσουν και να καταγράψουν όσα συζητήσαν στην πρώτη (ό,τι βλέπουμε από το σχολείο) και στη δεύτερη (ό,τι βλέπουμε στο κοντινό περιβάλλον του τόπου μας) δραστηριότητα του μαθήματος (*Δ.Ε. Χώρος*).

3 Συνεχίζεται η ταξινόμηση και στον τρίτο άξονα (έξω από την πόλη ή το χωριό). Με την ευκαιρία της εικόνας του σπηλαίου, ο Δ συζητά με τους Μ στην ολομέλεια της τάξης και για άλλα δημιουργήματα της φύσης, όπου κάτι τέτοιο προσφέρεται, για παράδειγμα για έναν υδροβιότοπο, έναν εθνικό δρυμό, ένα μεγάλο δέντρο, μια ρεματιά, κ. ά. (*Δ.Ε. Χώρος*).

4 Μέσα από **ομαδική συζήτηση** και **διαπραγμάτευση** οι Μ θα προβληματιστούν για τις ανθρώπινες παρεμβάσεις που είναι απαραίτητο να γίνονται επειδή ικανοποιούν ανάγκες (μετακινήσεις, εργασία) πολλών ανθρώπων (π.χ. σήραγγα, λιμάνι) οι οποίες, ωστόσο, οφείλουν να γίνονται με σεβασμό προς το περιβάλλον. Για παράδειγμα, ένα εργοστάσιο σοκαλοτοποιίας ρυπαίνει το περιβάλλον (αν δεν έχει φίλτρο), αλλά προσφέρει δουλειά και προϊόντα στους ανθρώπους. Επίσης, σ' ένα δασωμένο βουνό τι θα γίνουν τα δέντρα και τα ζώα που κατοικούσαν εκεί, μετά τη διάνοιξη της σήραγγας κ.ά. (*Δ.Ε. Χώρος, Μεταβολή, Αλληλεπίδραση*).

Κείμενο στο οποίο αναδεικνύεται η αναγκαιότητα της αλληλεπίδρασης ανθρώπου-περιβάλλοντος και τίθεται το πρόβλημα του σεβασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος. Συμπληρώνεται από τους Μ και προτείνεται στο τέλος να διαβαστεί ολοκληρωμένο. Λέξεις που μπορούν να συμπληρωθούν είναι: βουνά, ποτάμια, λίμνες - δρόμους - λιμάνια. Οι δράσεις των πολιτών και ειδικότερα των Μ για το ζήτημα αυτό είναι το θέμα του επόμενου κεφαλαίου.

3) Δραστηριότητα αυτορύθμισης: Οι Μ προτείνουν ένα έργο **αναπτύσσουν επιχειρήματα** και υποστηρίζουν την πρότασή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ενδιαφερόμαστε για το περιβάλλον

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να ευαισθητοποιηθούν μέσα από συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ζητήματα ώστε να αναπτύξουν στάσεις που θα μπορούσαν, μακροπρόθεσμα, να αποτελέσουν την αφετηρία για την επίλυσή τους.

Να συνειδητοποιήσουν ότι οι άνθρωποι έχουμε ανάγκη το φυσικό περιβάλλον.

Να προβληματιστούν σχετικά με την καταστροφή του περιβάλλοντος, η οποία μακροπρόθεσμα μπορεί να οδηγήσει στην ίδια την καταστροφή του ανθρώπου.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Σύστημα

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ – Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Ο Δ μπορεί να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 5 Ιουνίου (Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους. Αναμένεται να συζητηθούν ζητήματα προστασίας του καμένου δάσους (π.χ. δεν πατάμε τα νεαρά βλαστάρια, περπατάμε όλοι στο ίδιο μονοπάτι, δεν μετακινούμε τους κορμούς και τα κλαδιά κ.ά.) (Δ.Ε. Σύστημα).

2) Κάθε ΜΟ διαπραγματεύεται ένα διαφορετικό περιβαλλοντικό ζήτημα από αυτά που φαίνονται στις εικόνες και περιγράφονται στις καρτέλες: Α. Δάσος Β. Νερό Γ. Σκουπίδια-Ανακύκλωση Δ. Κουσαέριο-Κυκλοφοριακή συμφόρηση Ε. Ηχορύπανση. Στη συνέχεια το παρουσιάζουν και το συζητούν στην ολομέλεια της τάξης. Τα ζητήματα είναι επιλεγμένα ώστε να αναδειχθούν **οι δράσεις των Μ** σχετικά με το περιβάλλον μέσα από **ποικιλία ερωτήσεων**. Για παράδειγμα, όπου προσφέρεται, ζητούμε να εκφράσουν **οι Μ τις απόψεις τους** (π.χ. Τι σημαίνει ανακύκλωση για εσάς;) ή **ανατρέχουμε στο λεξικό και σε άλλες πηγές** (δραστηριότητα αυτορύθμισης) (Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση).

3) Οι λέξεις στα σχήματα αποτελούν γενίκευση των συγκεκριμένων περιβαλλοντικών ζητημάτων που μελέτησαν οι ομάδες. Οι Μ πρώτα θα εντάξουν τα μερικά στα γενικότερα. Στο κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με τα ειδικότερα, επειδή θέλαμε να **εστιάσουμε στη δράση των ίδιων των Μ** και όχι να κινδυνολογήσουμε ή να οδηγήσουμε τους Μ στην αδιαφορία. Στη συνέχεια της δραστηριότητας θα αναγνωρίσουν ότι **το περιβάλλον είναι ένα σύστημα** που όλα αλληλεξαρτώνται και άρα συνδέονται (δραστηριότητα καλλιέργειας **κριτικής σκέψης και μεταγνωστικής δεξιότητας**). Οι Μ, ανάλογα με το θέμα που μελέτησαν στην ομάδα τους, θα κάνουν διαφορετικές συνδέσεις μεταξύ των λέξεων που παρουσιάζονται και θα τις αιτιολογήσουν στην τάξη (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση).

Αξίζει να διαβάσουμε

Κείμενο **ανάλυσης προβληματικής κατάστασης**, στο οποίο παρουσιάζονται συγκεκριμένα προβλήματα του περιβάλλοντος και τρόποι αντιμετώπισής τους. Στόχο έχει να ευαισθητοποιήσει και να κινητοποιήσει τους Μ, ώστε να αναπτύξουν κριτική στάση απέναντι σε αυτά και να δράσουν.

Τετράδιο Εργασιών

4) **Διαθεματική γλωσσική δραστηριότητα**. Οι Μ δημιουργούν διαφορετικού περιεχομένου προτάσεις ανάλογα με το βαθμό κατανόησης των προβλημάτων (ατομική άσκηση διαβαθμισμένης δυσκολίας και ως προς τον αριθμό των προτάσεων και ως προς το περιεχόμενο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Ο χάρτης, μια εικόνα του τόπου μας

[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να προετοιμαστούν μέσα από δραστηριότητες για την εισαγωγή τους στο χάρτη.

Να αρχίσουν να εξοικειώνονται με συμβολικές αναπαραστάσεις του πραγματικού χώρου και μέσα από το παιχνίδι «ο κρυμμένος θησαυρός».

Διαθεματικές Έννοιες**Συμβολισμός, Χώρος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Για να φτάσουν οι Μ στην κάτοψη εργάζονται σε τρεις άξονες: I) στο ίδιο επίπεδο, II) σε ψηλότερο επίπεδο, III) σε πολύ ψηλότερο επίπεδο σχετικά με το πάρκο. Ασκούνται σε εικονικές - συμβολικές αναπαραστάσεις του πραγματικού χώρου του πάρκου μέσα από σκίτσα.

1) Οι Μ κάνουν υποθέσεις σχετικά με το πού μπορεί να κρύφτηκε ο σκύλος του Ορφέα, όπως βλέπουν ένα πάρκο μπαίνοντας σ' αυτό (στο ίδιο επίπεδο) (Δ.Ε. Χώρος).

2) Συνεχίζουν να κάνουν υποθέσεις, για το ίδιο θέμα, τώρα όμως βρίσκονται στο δεύτερο επίπεδο (όπως φαίνεται το ίδιο πάρκο από την τσουλήθρα: ένα επίπεδο πιο ψηλά) (Δ.Ε. Χώρος).

3) α) Οι Μ αποκτούν την προοπτική του τρίτου επιπέδου, δηλαδή την εικόνα που παρουσιάζει το πάρκο από πολύ ψηλά (π.χ. από το μαγικό τρενάκι ή το αεροπλάνο). Επιχειρείται μια πρώτη επαφή των Μ με μια αναπαράσταση του πραγματικού χώρου και των αντικειμένων που βρίσκονται σε αυτόν, δηλαδή με μια **κάτοψη**. Στην κάτοψη όλα τα αντικείμενα που εικονίζονται, συνήθως, είναι ορατά από τον παρατηρητή (δεν είναι τρισδιάστατα). Έτσι ο σκύλος του Ορφέα τώρα είναι ορατός (Δ.Ε. Χώρος).

β) **Εισαγωγή στο χάρτη**. Εξοικείωση των Μ στη θέαση αντικειμένων από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Προσέγγιση της κάτοψης (τρισδιάστατου αντικειμένου) και αντιστοίχιση με το σχήμα του σε επίπεδο (π.χ. πράσινος κύκλος - δέντρο) (Δ.Ε. Συμβολισμός).

4) **Με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα σκοπός μας είναι οι Μ να φανταστούν και να περιγράψουν το σχήμα του σχολείου τους:** θα βλέπουν μόνο την ταράτσα δηλαδή τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο σχήμα (κάτοψη). Οι Μ που έχουν ταξιδέψει με αεροπλάνο ή μένουν σε ψηλότερους ορόφους πολυκατοικίας συζητούν τις **εμπειρίες** τους στην τάξη (π.χ. πώς φαίνονται συγκεκριμένα αντικείμενα. Αν θέλουν μπορούν να τα ζωγραφίσουν κ.ά.) (Δ.Ε. Χώρος).

5) Χρησιμοποιούμε τον προβολέα διαφανειών. Επισημαίνουμε στους Μ ότι αυτό που βλέπουμε σε **προβολή είναι το σχήμα του αντικειμένου**, δηλαδή η κάτοψη.

6) **Βιωματική Δραστηριότητα**. Όπως προηγουμένως με τις τρεις απεικονίσεις του πάρκου, έτσι και τώρα οι Μ βλέπουν το βιβλίο στο θρανίο τους από τρία επίπεδα διαφορετικού ύψους: πρώτα τα μάτια τους και το αντικείμενο είναι στο ίδιο επίπεδο, μετά τα μάτια τους βρίσκονται σε ψηλότερο επίπεδο από το

αντικείμενο και τέλος από πολύ ψηλά (σηκώνονται όρθιοι οι Μ πάνω από τα βιβλία) ώστε να καταφέρουν να βλέπουν τις δύο διαστάσεις του αντικειμένου (μήκος και πλάτος). Με τη δραστηριότητα αυτή προτείνεται να ολοκληρωθεί η πρώτη διδακτική ώρα (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

7) Ας παίξουμε: Οι Μ θα σχεδιάσουν σ' ένα χαρτί το περίγραμμα της τάξης ή της αυλής του σχολείου σε σμίκρυνση (η κλίμακα δε θίγεται αναλυτικά παρά μόνο αν ζητηθεί από τους Μ). Δεν είναι απαραίτητο όλα τα αντικείμενα που υπάρχουν να είναι σε αυστηρή κάτοψη: αρκεί απλώς να παρουσιάζονται με το σωστό σχήμα (π.χ. το θρανίο σε παραλληλόγραμμο) και στη σωστή θέση σε σχέση με τα υπόλοιπα αντικείμενα του χώρου. Έτσι θα προκύψει και η αναγκαία για στοιχειώδη προσανατολισμό στο χώρο. Οι Μ **ασκούνται στην κατασκευή και την ανάγνωση χάρτη με τα πρώτα του χαρακτηριστικά: προσανατολισμός, σμίκρυνση, κάτοψη.** Οι Μ περιγράφουν το «θησαυρό» τους με παιγνιώδη μορφή αλλά και με ακρίβεια, ώστε να κατανοήσουν οι ΜΟ για ποιο αντικείμενο ψάχνει η καθημέρα (Διαθεματική γλωσσική άσκηση) (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

8) Όπως στο σκίτσο, ο Δ σχεδιάζει στον πίνακα της τάξης το σχολείο και κάποιους κεντρικούς δρόμους γύρω από αυτό. Προτείνουμε, αν είναι, εφικτό οι Μ να τοποθετήσουν τα σπίτια τους και ό,τι άλλο βρίσκεται κοντά π.χ. το φούρνο, την εκκλησία, ένα πάρκο, κ.λπ. με το ανάλογο υπόμνημα. Έτσι εισάγονται σε ένα άλλο χαρακτηριστικό του χάρτη, **το υπόμνημα** (Δ.Ε. Συμβολισμός).

9) Δραστηριότητα **επέκτασης και εφαρμογής** της νέας γνώσης. Συνεχίζεται η εξοικείωση των Μ με τα χαρακτηριστικά του χάρτη (**προσανατολισμός, υπόμνημα**) (Δ.Ε. Συμβολισμός).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Κείμενο περιγραφικό στο οποίο **παρουσιάζονται** ο χάρτης και η χρησιμότητά του, τα είδη των χαρτών, τα χαρακτηριστικά του σύμβολα, όπως χρώματα και σχήματα, το υπόμνημα, ο προσανατολισμός και η κλίμακα.

Τετράδιο Εργασιών

5) Δραστηριότητα αντιστοίχισης

6)* Η δραστηριότητα μπορεί να γίνει στο σπίτι ή να παραλειφθεί.

7) Δραστηριότητα **κατασκευής** χάρτη. Από ψηλότερο επίπεδο οι Μ ζωγραφίζουν ό,τι βλέπουν στην κατασκευή της δραστηριότητας 1 (του Τετραδίου Εργασιών) σε κάτοψη, σε σμίκρυνση και με κατάλληλα χρώματα. Έτσι εισάγονται στο συμβολικό χαρακτήρα του χάρτη. Αν είναι εφικτό, προσθέτουν και το υπόμνημα στη ζωγραφιά τους (ψυχοκινητικός στόχος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Ένας χάρτης μάς πληροφορεί (α)

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να εξοικειωθούν με βασικούς γεωγραφικούς όρους και με το συμβολισμό τους στο γεωμορφολογικό χάρτη.

Να αναγνωρίζουν στο γεωμορφολογικό χάρτη τους γεωγραφικούς όρους.

Να κάνουν χρήση των συγκεκριμένων γεωγραφικών όρων ονομάζοντάς τους (φτιάχνοντας και τοποθετώντας καρτέλες).

Διαθεματικές Έννοιες**Συμβολισμός, Χώρος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ παρατηρούν το σκίτσο και εκφράζουν τις **απόψεις** τους (για τις έννοιες βουνό, πρόποδες, πλαγιά, πεδιάδα κ.λπ.). **Ανατρέχουν και στο λεξικό της τάξης ή σε άλλες πηγές** για την αποσαφήνιση των γεωγραφικών όρων (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

2) Οι ΜΟ ψάχνουν και δείχνουν στο χάρτη τους τόπους που παρουσιάζονται στις εικόνες (π.χ. πού βρίσκεται το βουνό Όλυμπος). Όπου χρειάζεται, τους βοηθούν οι συμμαθητές τους και ο Δ (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

3) Οι Μ εξοικειώνονται με το γεωμορφολογικό χάρτη της τάξης ψάχνοντας γενικά για βουνά, ποτάμια, πεδιάδες κ.λπ. Παράλληλα διαβάζουν και κάποια ονόματα. Μήπως γνωρίζουν κάποιο; Μήπως το έχουν επισκεφτεί ή βρίσκεται κοντά στον τόπο που μένουν; Είναι χρήσιμο και απαραίτητο να αξιοποιούμε την εμπειρία των Μ. Οι Μ μπορούν επίσης να αναγνωρίσουν τους γεωγραφικούς όρους που συζητούμε και σε σχετικό πρόγραμμα - αν υπάρχει στο σχολείο (Δ.Ε. Συμβολισμός).

4) Οι ΜΟ βρίσκουν και καταγράφουν τα βουνά, την πεδιάδα, το ποτάμι ή τη λίμνη του τόπου τους. Στη συνέχεια τα δείχνουν στο χάρτη. Σκοπός της δραστηριότητας είναι να συνδέσει και να εντάξει το οικείο στο ευρύτερο. Ο Δ μπορεί να θέσει το ερώτημα: «Γιατί άραγε κάποια από αυτά υπάρχουν στον τόπο μας δεν υπάρχουν στο χάρτη;» και οι Μ να οδηγηθούν σε υποθέσεις (π.χ. γιατί είναι πολύ χαμηλό το βουνό ή πολύ μικρό το ποτάμι της περιοχής μας ή αναφέρεται στο χάρτη με το επίσημο όνομα όχι με το τοπικό κ.λπ.). **Βιωματική δραστηριότητα.** (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

5) Οι Μ εκφράζουν τις **απόψεις τους** με την ερώτηση «τι να σημαίνουν άραγε οι παραπάνω λέξεις». Στη συνέχεια προσπαθούν να ερμηνεύσουν τη σημασία αυτών των γεωγραφικών όρων με βάση τα συνθετικά τους.

Εναλλακτικά προτείνουμε, αν προσφέρεται, να γίνει η **διαθεματική γλωσσική άσκηση** με στόχο να εντάξουν οι Μ τους γεωγραφικούς όρους στο λεξιλόγιό τους: «Να κάνουν οι Μ οικογένειες λέξεων με τη λέξη όρος (ορειβάτης, ορεσίβιος, κ.ά.) και με τη λέξη πεδιάδα». **Ανατρέχουν και στο λεξικό ή σε άλλες πηγές** (Δ.Ε. Συμβολισμός).

Αξιζει να διαβάσουμε

Στο τελικό κείμενο εντάσσεται **νοηματικά και η επιστημονική πληροφορία** σχετικά με την έννοια του γεωγραφικού όρου. Προηγείται ωστόσο, επειδή είναι απαραίτητη στην περαιτέρω επεξεργασία του κεφαλαίου.

Στο κείμενο **παρουσιάζονται, αναλύονται και αξιοποιούνται** οι έννοιες βουνό, όρος, οροσειρά, λόφος, πεδιάδα, παραπόταμος, συμβολή ποταμού, πηγές, εκβολές. Τα κείμενα τα επεξεργαζόμαστε με τους Μ. Σε καμιά περίπτωση δεν προσφέρονται για απομνημόνευση.

Τετράδιο Εργασιών

8) **Δραστηριότητα κατασκευής μακέτας:** συμπληρώνει την κατασκευή της δραστηριότητας του πρώτου κεφαλαίου της ενότητας (ψυχοκινητικός στόχος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Ένας χάρτης μάς πληροφορεί (Β)

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να εξοικειωθούν με βασικούς γεωγραφικούς όρους και το συμβολισμό τους στο γεωμορφολογικό χάρτη.

Να αναγνωρίζουν στο γεωμορφολογικό χάρτη τους γεωγραφικούς όρους.

Να κάνουν χρήση των συγκεκριμένων γεωγραφικών όρων ονομάζοντάς τους (φτιάχνοντας και τοποθετώντας καρτέλες).

Διαθεματικές Έννοιες**Συμβολισμός, Χώρος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Το μάθημα εξελίσσεται ακριβώς όπως και το προηγούμενο (α) μέρος.

1) Οι Μ παρατηρούν το σκίτσο και εκφράζουν τις απόψεις τους. Ανατρέχουν στο λεξικό της τάξης ή σε άλλες πηγές (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

2) α) Οι Μ εξοικειώνονται με το γεωμορφολογικό χάρτη της τάξης. **Βιωματική Δραστηριότητα** (Δ.Ε. Συμβολισμός).

β) Αξιοποιούμε την εμπειρία των Μ (π.χ. διακοπές σε νησί). Οι Μ μπορούν επίσης να αναγνωρίσουν τους γεωγραφικούς όρους που συζητούμε και σε σχετικό πρόγραμμα - αν υπάρχει στο σχολείο (Δ.Ε. Χώρος, Συμβολισμός).

3) Οι ΜΟ βρίσκουν και καταγράφουν όσους από τους γεωγραφικούς όρους, που αναγνωρίζουν στα σκίτσα, υπάρχουν στον τόπο τους. Στη συνέχεια τους δείχνουν στο χάρτη. Σκοπός της δραστηριότητας είναι να συνδέσει και να εντάξει το οικείο στο ευρύτερο (Δ.Ε. Συμβολισμός).

4) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους με την ερώτηση του Ορφέα «Τι θα πει διώρυγα». Συζητούμε στην τάξη και αποσαφηνίζουμε τους δυσνόητους όρους (πορθμός, ισθμός, διώρυγα) με συγκεκριμένα παραδείγματα π.χ. πορθμός του Ευρίπου, διώρυγα της Κορίνθου και όπου είναι δυνατόν παρουσιάζουμε κατάλληλο φωτογραφικό υλικό, αξιοποιούμε το διαδίκτυο ή ανατρέχουμε σε άλλες πηγές (Δ.Ε. Συμβολισμός).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο εντάσσεται νοηματικά και η επιστημονική πληροφορία σχετικά με την έννοια της διώρυγας. Προηγείται, ώστε να δημιουργηθεί κίνητρο για συζήτηση στην τάξη για τους **δυσνόητους όρους**. Το κείμενο είναι περιγραφικό: **παρουσιάζονται, αναλύονται και περιγράφονται** οι έννοιες χερσόνησος, ακρωτήριο, κόλπος, νησί.

Τετράδιο Εργασιών

9) Ανάλογα με ό,τι αποφασίσει, κάθε Μ χρωματίζει κατάλληλα το δικό του σχέδιο για να δείξει έναν ισθμό ή έναν πορθμό. (Αν τα δύο απέναντι σχήματα χρωματιστούν με καφέ χρώμα, το σχέδιο θα δείχνει πορθμό ενώ αν χρωματιστούν με γαλάζιο χρώμα, το σχέδιο θα δείχνει ισθμό).

10) **Ολοκληρώνεται η κατασκευή της μακέτας** της δραστηριότητας 1 του Τετραδίου Εργασιών.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

(1 διδακτική ώρα)

Βιβλίο του Μαθητή**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Κείμενο της Ανασκόπησης**

Οι Μ διαβάζουν και απαντούν στις ερωτήσεις που συνοδεύουν το επαναληπτικό κείμενο. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, **αλληλεπιδρούν με το κείμενο και διαμορφώνουν τη δική τους ανασκόπηση**. Το κείμενο είναι περιληπτικό και περιγραφικό, ενοποιεί όσα μελέτησαν στα κεφάλαια της ενότητας και επισημαίνει τα κύρια σημεία. Διαβάζεται και ολοκληρώνεται (με τις απαντήσεις των Μ) στην ολομέλεια της τάξης.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους από το Δ: π.χ. διατύπωση προτάσεων με νόημα, σύνθεση παραγράφων, αναζήτηση αντιθέτων κ.λπ.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Ο εννοιολογικός χάρτης κάθε ενότητας αποτελεί **το δίκτυο των σχέσεων μεταξύ των βασικών εννοιών** των κεφαλαίων της. Επιπλέον, αποτελεί τη γραφική αναπαράσταση της σύνοψης των κειμένων που μελέτησαν οι Μ στην ενότητα. Η συμπλήρωσή του γίνεται από τους Μ μετά την επεξεργασία του αναφορικού κειμένου, ατομικά και στη συνέχεια ομαδικά, ώστε να συγκριθούν οι διαφορετικές απαντήσεις και να διευκρινιστούν στο πλαίσιο της ομάδας τυχόν δυσκολίες. Η κεντρική έννοια της ενότητας (ο τόπος που ζούμε) συνδέεται με τις επιμέρους έννοιες με βέλη, στα οποία αναγράφονται οι σχέσεις των συγκεκριμένων εννοιών. Οι Μ συμπληρώνουν τα κενά με όσες λέξεις γνωρίζουν (δραστηριότητα διαβαθμισμένης δυσκολίας). Η συμπλήρωση του εννοιολογικού χάρτη ασκεί τους Μ σε **μεταγνωστικές δεξιότητες** και αποτελεί μέσο **αυτοαξιολόγησης** (ατομικής και ομαδικής). Οι Μ καλούνται να συμπληρώσουν τον εννοιολογικό χάρτη με έργα του ανθρώπου (π.χ. λιμάνια, αεροδρόμια, δρόμοι), καθώς και με έναν ακόμη γεωγραφικό όρο. Είναι στη διακριτική ευχέρεια του Δ να προτείνει στους Μ ναβάλουν βέλη και κενά πλαίσια και να συμπληρώσουν και άλλους γεωγραφικούς όρους.

«Πώς φτάσαμε ως εδώ»;

Οι Μ, μέσω ερωτημάτων μεταγνωστικού κυρίως χαρακτήρα, παρακινούνται να ανατρέξουν στα βήματα που ακολούθησαν για να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες της ενότητας και να συγκρίνουν τις νέες απόψεις με αυτές που είχαν στην αρχή. Επισημαίνουν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, τα σημεία για τα οποία θα ήθελαν να μάθουν περισσότερα και αξιολογούν την πορεία τους.

Ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγηση είναι της μορφής: «Τι νομίζατε στην αρχή της ενότητας για το θέμα»; «Τι λέτε τώρα»; «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη»; κ.λπ.

Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης

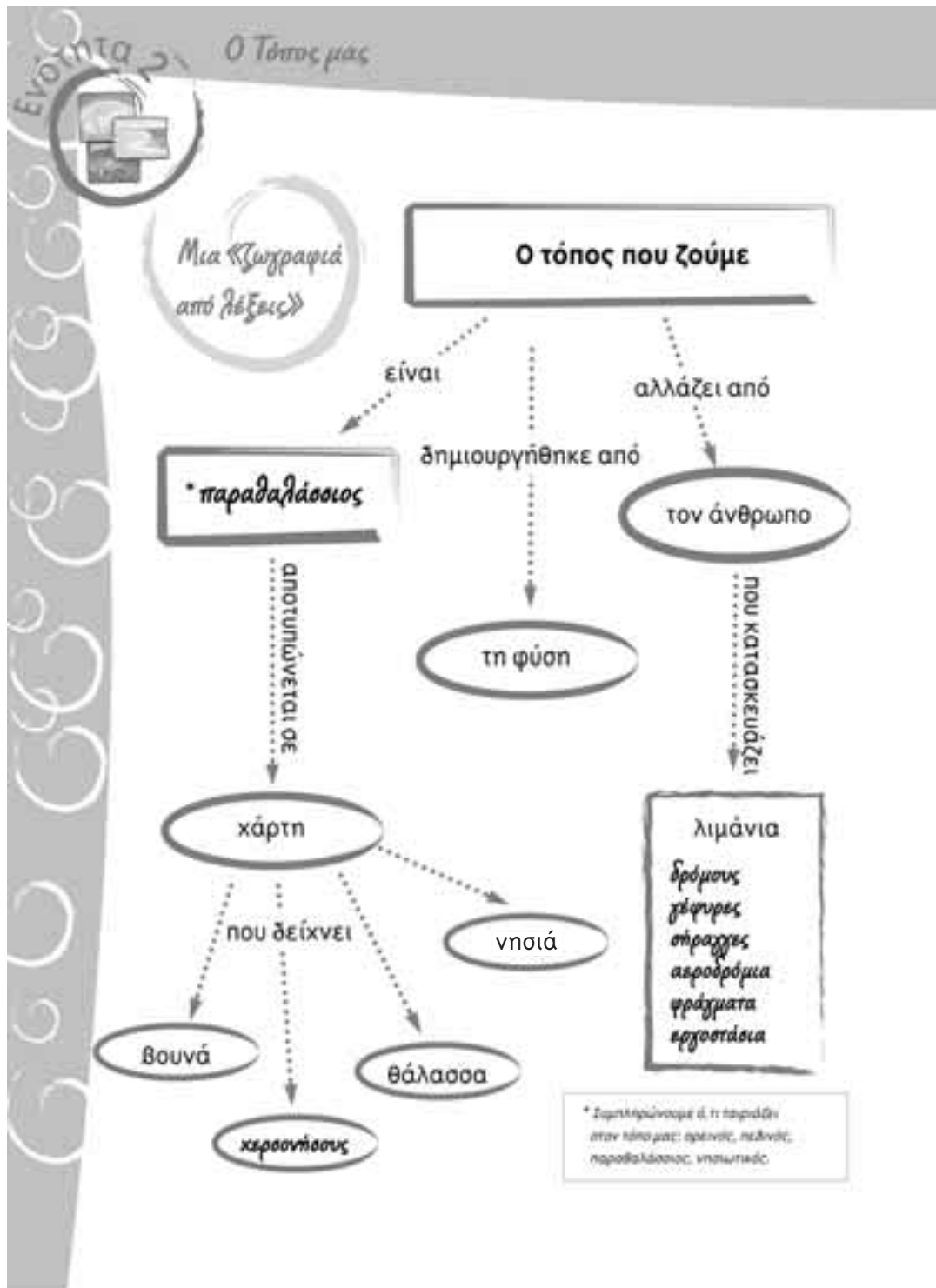
1) Ομαδική δραστηριότητα.

2) Με τη συμπλήρωση ελέγχουμε κατά πόσο οι Μ κατανόησαν τις έννοιες που επεξεργαστήκαμε στην ενότητα, ώστε να μπορούν να τις εντάξουν στο κείμενο (**κριτική ανάλυση δεδομένων μέσω της συσχέτισης εννοιών**).

3) Δραστηριότητα **κριτικής ανάλυσης δεδομένων**. Ελέγχουμε σε ποιο βαθμό οι Μ εξοικειώθηκαν με την ανάγνωση του χάρτη, ώστε να κατανοήσουν ότι και τα χρώματα αποτελούν σύμβολα στην απεικόνισή του (για παράδειγμα οι αποχρώσεις του καφέ συμβολίζουν ψηλότερα ή χαμηλότερα βουνά).

Σημείωση για το Δ: Προτείνουμε να θεωρηθεί σωστή απάντηση για τον αυτοκινητόδρομο το κόκκινο, το γκρι ή το μαύρο χρώμα, επειδή και τα τρία συναντώνται στους χάρτες.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 2^{ης} ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 5 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Με τη σχετική ενότητα της Β΄ τάξης (Μεταφορικά μέσα) της Μελέτης του Περιβάλλοντος.

Οριζόντια διασύνδεση. με τα κεφάλαια της 1ης και της 2ης ενότητας του ίδιου μαθήματος.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό καθένας, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: μέσα συγκοινωνίας, μέσα μεταφοράς, τροχοφόρα, δίτροχα, τρένο, μετρό, τραμ, τρόλεϊ, βυτιοφόρο, πλοίο, ταχύπλοο, αεροπλάνο, ελικόπτερο, ποδήλατο, πεζός, οδηγός, Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή, τροχονόμος, σχολικός τροχονόμος, διάβαση πεζών.

Διαθεματικές δεξιότητες. Δίνεται έμφαση στις παρακάτω δεξιότητες: συνεργασία με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες, δεξιότητα της επικοινωνίας (ομιλία, ακρόαση, ανάγνωση, γραφή, επιχειρηματολογία, διάλογος κ.τ.λ.), η αξιοποίηση γνώσεων και η υιοθέτηση αξιών κατάλληλων για τη διαμόρφωση προσωπικής άποψης στη λήψη αποφάσεων.

Πηγές/υλικά. Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας, εγκυκλοπαίδεια, σχετικά CD και διαδίκτυο.

Επισημάνσεις.

α) Όπου είναι εφικτό, προτείνεται να πραγματοποιηθεί επίσκεψη σε πάρκο κυκλοφοριακής Αγωγής ή να προσκληθεί να μιλήσει στην τάξη ένας τροχονόμος ή ο σχολικός τροχονόμος. Η σχετική έρευνα που προτείνεται στο Τετράδιο Εργασιών στο 3ο κεφάλαιο μπορεί να επεκταθεί όσο εκτιμά ο Δ, με στόχο τα καλύτερα δυνατά μαθησιακά αποτελέσματα. Ο στόχος είναι να ασκηθούν οι Μ σε διερευνητικές διαδικασίες. Θεωρούμε ότι τέτοιου είδους μαθησιακά έργα (έρευνα, ανάπτυξη επιχειρημάτων, επίλυση ανοικτών προβλημάτων κ.ά.) βοηθούν τους Μ να έχουν ανοικτό μυαλό, να συλλέγουν και να επεξεργάζονται δεδομένα πριν βγάλουν συμπεράσματα ή πριν προβούν στη λήψη αποφάσεων, να εμπιστεύονται και να λαμβάνουν υπόψη τα ερευνητικά αποτελέσματα, να δέχονται εναλλακτικές λύσεις ή προτάσεις και να αναπτύσσουν ανώτερες πνευματικές δεξιότητες, όπως είναι η κριτική σκέψη. β) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Τρένα, αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα
άλλοτε και τώρα
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να συγκρίνουν τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς στον άξονα του χρόνου.
Να ονομάσουν και να καταγράψουν τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς άλλοτε και τώρα.
Να ταξινομήσουν τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς σε στεριά, θάλασσα και αέρα.
Να συνδέσουν την παρουσία συγκοινωνιακών και μεταφορικών δικτύων για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών του ανθρώπου.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Σύστημα, Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, ώστε να προετοιμαστούν για το θέμα που θα μελετήσουν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- 1) Παρατηρούν τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς στον άξονα του χρόνου και συζητούν (εκφράζουν τις **απόψεις** τους) για την εξέλιξή τους και τη χρησιμότητά τους στην ζωή μας. Θα αναδειχθούν οι δυσκολίες καθώς και οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι στις μετακινήσεις τους και στη μεταφορά των προϊόντων τους (*Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος*).
- 2) Οι ΜΟ ταξινομούν τα παραπάνω μέσα στις κατηγορίες «άλλοτε» και «τώρα» (στον άξονα του χρόνου) (*Δ.Ε. Μεταβολή, Χρόνος*).
- 3) **Βιωματική δραστηριότητα.** Οι Μ, με βάση τις εμπειρίες τους, συζητούν και φτιάχνουν το δικό τους **σχεδιάγραμμα**: ποια μέσα συγκοινωνίας χρησιμοποιούν στις καθημερινές τους μετακινήσεις (σχολείο, αγγικά, γυμναστήριο, επισκέψεις σε φίλους ή συγγενείς κ.ά.), ποια μέσα συγκοινωνίας έχουν χρησιμοποιήσει στα ταξίδια τους (διακοπές, εκδρομές κ.ά.) και, τέλος, ποιο μέσο οδηγούν οι ίδιοι (οι Μ) και ποιες διαδρομές κάνουν μ' αυτό (*Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση*).
- 4) Δραστηριότητα **ελεύθερης έκφρασης**. Οι Μ ζωγραφίζουν ένα μέσο μεταφοράς του μέλλοντος όπως το φαντάζονται και περιγράφουν τα χαρακτηριστικά του (πόσο γρήγορο θα είναι, ποιος θα το οδηγεί, πού θα κινείται κ.ά.).

Αξίζει να διαβάσουμε

Κείμενο ανάλυσης εννοιών, στο οποίο ορίζονται τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς, **ταξινομούνται** σε μέσα της στεριάς, της θάλασσας και του αέρα, παρουσιάζονται τα διαφορετικά είδη και, τέλος, επισημαίνεται η σημασία τους στη ζωή μας.

Τετράδιο Εργασιών

1) Οι Μ ταξινομούν σε πίνακα τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς που συζητήθηκαν στην τάξη (της στεριάς, της θάλασσας και του αέρα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Τα μέσα συγκοινωνίας
και μεταφοράς στη ζωή μας
(2 διδακτικές ώρες)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να συνδέσουν την παρουσία συγκοινωνιακών και μεταφορικών δικτύων με την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών των ανθρώπων.

Να εντοπίσουν ορισμένα από τα προβλήματα που δημιουργεί η υπερανάπτυξη των μέσων συγκοινωνίας και μεταφοράς.

Να ασκηθούν στην διεξαγωγή έρευνας.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Μονάδα-Σύνολο, Σύστημα

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Ο Δ μπορεί να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 20 Σεπτεμβρίου (Παγκόσμια Ημέρα χωρίς αυτοκίνητο).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους. Στις απαντήσεις τους (καθοδηγούμενοι όπου χρειάζεται) προσπαθούμε να συνυπολογίσουν όλες τις παραμέτρους: ταχύτητα, οικονομία, ασφάλεια, άνεση. Στη συνέχεια γίνεται σύγκριση των μέσων που προτείνουν οι Μ.

2) Οι ΜΟ εκφράζουν τις απόψεις τους. Με τη συζήτηση αναμένεται να αναφερθούν σε κυκλοφοριακά και περιβαλλοντικά ζητήματα (ηχορύπανση, ρύπανση ατμόσφαιρας - νέφος, κίνηση, ατυχήματα κ.ά.) (*Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση*).

3) Με τη συζήτηση και την επεξεργασία των δεδομένων / απαντήσεων οι ΜΟ θα χαρακτηρίσουν το δρόμο τους λεωφόρο ή κεντρικό, ταχείας κυκλοφορίας, με κίνηση ή όχι, αν είναι επικίνδυνο να τον διασχίσουν οι πεζοί (αναφέρουν αν έχουν γίνει ατυχήματα), αν είναι επικίνδυνο να κυκλοφορούν με τα ποδήλατα τους τα παιδιά και οι μεγάλοι, αν έχει φανάρια, αν έχει διαβάσεις για τους πεζούς, κ.ά. Οι Μ καταλήγουν σε προτάσεις για να βελτιωθεί η κατάσταση, αν χρειάζεται (**δραστηριότητα αυτορύθμισης**).

Εναλλακτικά προτείνουμε: Αν κάτι τέτοιο είναι εφικτό, μπορεί να γίνει έρευνα, δηλαδή οι Μ να βγουν στο συγκεκριμένο δρόμο με τα σημειωματάρια τους: **η μία ομάδα** μπορεί να σημειώνει με γραμμές πόσα αυτοκίνητα πέρασαν σε 5 ή 10 λεπτά, **η δεύτερη ομάδα** πόσα από αυτά ήταν μέσα συγκοινωνίας, μέσα μεταφοράς ή αυτοκίνητα και μηχανάκια ιδιωτικής χρήσης, **η τρίτη ομάδα** να καταγράψει σε διαφορετικές ώρες της ημέρας πότε έχει μεγαλύτερη κίνηση ο δρόμος, **η τέταρτη ομάδα** να ρωτήσει τους γείτονες αν έχουν γίνει ατυχήματα, πότε, ανάμεσα σε τι είδους οχήματα, για ποιους λόγους (απροσεξία οδηγών, έλλειψη σήμανσης, έλλειψη φαναριών, έλλειψη διάβασης πεζών, κ.ά.) και να τα καταγράψει. Ακόμα, ο Δ μπορεί να συμβουλευτεί τον πίνακα της ερευνητικής δραστηριότητας του επόμενου κεφαλαίου. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να κοινοποιηθούν στους Μ του σχολείου και στο Τμήμα της Τροχαίας της περιοχής. Σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας αυτής η επίβλεψη των Μ επιβάλλεται να είναι στενή, ώστε να μην εκτεθούν σε κίνδυνο (*Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση*). (Προτείνεται εδώ να τελειώσει η πρώτη διδακτική ώρα).

4) Παιχνίδι ρόλων, επιχειρηματολογούμε. Σύμφωνα με όσα συζήτησαν και στα δύο κεφάλαια της ενότητας οι Μ θα αναπτύξουν επιχειρήματα μπαίνοντας στο ρόλο των οδηγών ταξί, λεωφορείων, αυτοκινήτων, ποδηλάτων, πεζών ή ό,τι άλλο θέλουν και θα συζητήσουν τα υπέρ και τα κατά, κάθε ομάδα από τη σκοπιά της. Στόχος είναι να εξοικειωθούν με τους κανόνες ενός διαλόγου, όπου ο καθένας μιλάει με τη σειρά του, ακούει και σέβεται τη διαφορετική άποψη αλλά και τεκμηριώνει με επιχειρήματα τη δική του, κ.ά. (*Δ.Ε. Μονάδα-Σύνολο, Αλληλεπίδραση*).

Εναλλακτικά προτείνουμε: Όπου υπάρχει η δυνατότητα, να καταγραφεί με βιντεοκάμερα η συζήτηση των Μ και να προβληθεί σε βίντεο ώστε βλέποντας τους εαυτούς τους να σχολιάσουν και να κρίνουν το διάλογο που έγινε στην τάξη, επαναπροσδιορίζουν, όπου χρειάζεται, τους κανόνες επικοινωνίας μεταξύ τους. Επιπλέον, μπορεί να διοργανωθεί εκδήλωση για την κυκλοφοριακή αγωγή όπου οι Μ της τάξης ή και του σχολείου θα ενημερωθούν από τον σχολικό τροχονόμο και από έναν τροχονόμο. Στην εκδήλωση σκόπιμο είναι να προβληθεί και η βιντεοσκοπημένη συζήτηση των Μ, για περαιτέρω προβληματισμό και επέκταση.

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο περιγράφεται η κατάσταση (ποια προβλήματα δημιουργούνται με την υπερανάπτυξη των μέσων συγκοινωνίας και μεταφοράς στο περιβάλλον και στους ανθρώπους), εξετάζονται οι αιτίες και προτείνονται ορισμένες λύσεις. Το κείμενο ξεκινάει με μια θετική πρόταση που αναφέρεται στη σημασία των μέσων συγκοινωνίας και μεταφοράς και κλείνει με θετική αποτίμηση των λύσεων, με στόχο να οδηγηθούν οι Μ στην ευαισθητοποίηση και τη δράση και όχι στην αδιαφορία.

Τετράδιο Εργασιών

(Φωτοτυπούμε και δίνουμε δύο ερωτηματολόγια σε κάθε Μ)

2) Ο Δ μπορεί να επεκτείνει την ανάλυση των αποτελεσμάτων της μικρής αυτής έρευνας ανάλογα με τις δυνατότητες του σχολείου και της τάξης. Να επιλέξει τις ερωτήσεις που προσφέρονται για να σχεδιάσει ιστογράμματα ή πίνακες ή ποσοστιαίες συχνότητες (**Διαθεματική δραστηριότητα μαθηματικών**). Επίσης, αν γίνεται μάθημα πληροφορικής από ειδικό εκπαιδευτικό ή αν ο Δ της τάξης έχει κάποιες ειδικές γνώσεις (στο πρόγραμμα Excel) η επεξεργασία των δεδομένων μπορεί να γίνει στον υπολογιστή. Τα αποτελέσματα μπορούν να ανακοινωθούν από τους Μ στον τοπικό τύπο, στον πίνακα ανακοινώσεων ή στην εφημερίδα του σχολείου. Τέλος, η έρευνα μπορεί να επεκταθεί

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Κυκλοφορούμε με ασφάλεια

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να αναγνωρίσουν τη σημασία τήρησης κανόνων ασφαλούς μετακίνησης και μεταφοράς.

Να εξοικειωθούν με βασικά σήματα του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.).

Να διαμορφώσουν υπεύθυνη στάση ως πεζοί, ως επιβάτες και ως μελλοντικοί οδηγοί.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Μονάδα-Σύνολο, Σύστημα, Συμβολισμός

BIBLIO ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1 & 2) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους για τις πινακίδες των εικόνων (τι συμβολίζουν, τι σημαίνουν τα σήματα) και προτείνουν τα σημεία όπου ταιριάζει να τις τοποθετήσουν στο σκίτσο, αιτιολογώντας τις προτάσεις τους (*Δ.Ε. Σύστημα, Συμβολισμός*).

3) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους για το ρόλο του σχολικού τροχονόμου και για τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας (ποιοι είναι, πού μας χρειάζονται, αν πρέπει να τους τηρούμε, τι συμβαίνει όταν δεν τους τηρούμε, κ.ά.) (*Δ.Ε. Σύστημα*).

4) α) Οι Μ θα εργαστούν έξω από το χώρο του σχολείου. Προτείνεται εναλλακτικά να πραγματοποιήσουν τη δραστηριότητα παρατηρώντας το δρόμο που περνά μπροστά από την αυλή του σχολείου. Κάθε ΜΟ παίρνει μαζί της τα απαραίτητα υλικά. (μολύβι, ρολόι, βιβλίο).

Επιστρέφοντας στην τάξη οι ΜΟ παρουσιάζουν το θέμα που μελέτησαν. Αξιοποιούν τα δεδομένα της έρευνάς τους (χρόνος - αριθμός σχημάτων) και χαρακτηρίζουν αναλόγως το δρόμο ως μεγάλης, μέτριας ή μικρής κυκλοφορίας (*Δ.Ε. Σύστημα*).

β) Αν ο χαρακτηρισμός που θα προκύψει για το δρόμο είναι μεγάλης ή μέτριας κυκλοφορίας, οι ΜΟ μπορεί να προτείνουν ως λύσεις: σηματοδότηση των δρόμων γύρω από το σχολείο (αναφέρουν συγκεκριμένα σήματα), πεζοδρόμηση, φανάρια, διαβάσεις πεζών μονοδρόμηση, ράμπες για τα ΑΜΕΑ είναι στη διακριτική ευχέρεια του Δ η δραστηριότητα να πραγματοποιηθεί στο τέλος της διδακτικής ώρας, ώστε να υπάρχει διευκόλυνση μετακίνησης, οικονομίας χρόνου κ.λπ. Το ίδιο προτείνουμε και σε άλλες ανάλογες δραστηριότητες (*Δ.Ε. Σύστημα, Συμβολισμός*).

5) Οι ΜΟ θα συζητήσουν για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στις μετακινήσεις τους τα ΑΜΕΑ και οι ηλικιωμένοι. Θα αναπτύξουν επιχειρήματα και θα διατυπώσουν προτάσεις (π.χ. ειδικές ράμπες στα πεζοδρόμια, φανάρια με νηχτικό σήμα). Στόχος μας είναι η ευαισθητοποίηση των Μ απέναντι στις ειδικές αυτές κατηγορίες του πληθυσμού και η διαμόρφωση στάσης σεβασμού, ώστε να μπορούμε να κυκλοφορούμε όλοι με ασφάλεια και άνεση (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Μονάδα-Σύνολο*).

Αξιζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο παρουσιάζονται, αναλύονται και περιγράφονται με παραδείγματα οι έννοιες: κυκλοφορούμε με ασφάλεια, τηρούμε τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, είμαστε πάντα προσεκτικοί.

Τετράδιο Εργασιών

3) Θα χρειαστούμε ζάρια και σε φωτοτυπία τις καρτέλες του παιχνιδιού (τόσες όσες και οι ΜΟ της τάξης). Επίσης, θα χρειαστούμε πιόνια ή πούλια, διαφορετικού χρώματος για τον κάθε παίκτη. Οι παίκτες, ανάλογα με την επιλογή Σωστό ή Λάθος, θα προχωρούν ή θα οπισθοχωρούν στο «σαλίγκαρο». Στο παιχνίδι συμμετέχουν μέχρι τέσσερις Μ. Νικητής του παιχνιδιού είναι εκείνος που θα φτάσει πρώτος στο κέντρο του «σαλίγκαρου».

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

(1 διδακτική ώρα)

Βιβλίο του Μαθητή**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Κείμενο της Ανασκόπησης**

Οι Μ διαβάζουν και συμπληρώνουν το ανακεφαλαιωτικό κείμενο απαντώντας στις ερωτήσεις που το συνοδεύουν. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, αλληλεπιδρούν με το κείμενο και διαμορφώνουν την δική τους ανασκόπηση.

Το κείμενο είναι περιληπτικό και περιγραφικό, ενοποιεί όσα μελέτησαν στα κεφάλαια της ενότητας και επισημαίνει τα κύρια σημεία: διαβάζεται και ολοκληρώνεται (με τις απαντήσεις των Μ) στην ολομέλεια της τάξης.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους από το Δ: π.χ. διατύπωση προτάσεων με νόημα, σύνθεση παραγράφων, διαπραγμάτευση νοημάτων, αναζήτηση αντιθέτων κ.λπ. Επίσης οι Μ θα εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους, χρησιμοποιώντας τις λέξεις αυτές στον προφορικό και το γραπτό λόγο.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Η κεντρική έννοια της ενότητας (τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς) συνδέεται με τις επιμέρους έννοιες με βέλη, στα οποία αναγράφονται οι σχέσεις των συγκεκριμένων εννοιών. Οι έννοιες που λείπουν είναι: συγκεκριμένα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς της στεριάς, της θάλασσας και του αέρα.

«Πώς φτάσαμε ως εδώ»;

Οι Μ, με τη βοήθεια των ερωτήσεων, ανατρέχουν στα βήματα που ακολούθησαν για να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες και αξιολογούν την πορεία τους (αυτορύθμιση).

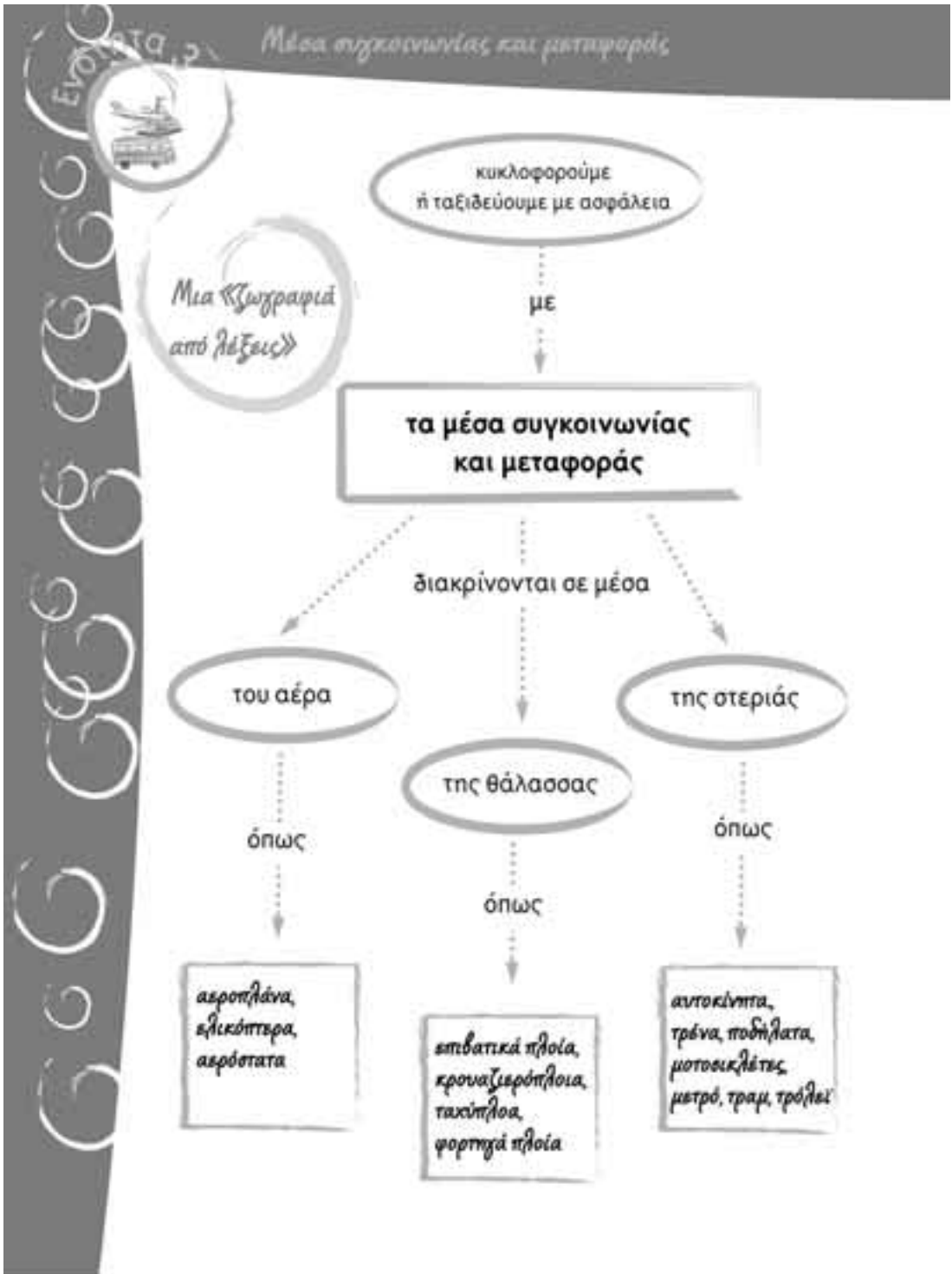
Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης

1) Ομαδική δραστηριότητα. Με την συμπλήρωση της ακροστιχίδας οι Μ ελέγχουν σε ποιο βαθμό έχουν κατανοήσει έννοιες που επεξεργάστηκαν στην ενότητα, ενώ παράλληλα απολαμβάνουν την παιγνιώδη της μορφή. Οι λέξεις που θα συμπληρώσουν είναι: ΠΟΛΕΙΣ, ΟΔΙΚΗΣ, ΔΡΟΜΟ, ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗ, ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ, ΑΜΑΞΑ, ΤΡΟΧΟΝΟΜΟΣ, ΟΔΗΓΟ

2) Δραστηριότητα ταξινόμησης.

3) Δραστηριότητα κριτικής ανάλυσης δεδομένων. Οι Μ, με βάση τις εμπειρίες τους και όσα συζητήσαν στην τάξη τους, καταγράφουν και δικαιολογούν τις απόψεις τους.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 3ης ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 12 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Με τη σχετική ενότητα της Β΄ τάξης της Μελέτης του Περιβάλλοντος, που μελετά τα ζώα και στα φυτά.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: ελαιόλαδο, αμπελώνας, τρύγος, δημητριακά, εσπεριδοειδή, ρίζα, βλαστός, φύλλα, πόες, θάμνοι, δέντρα, σπυροφόρα, αρωματικά, κατοικίδια, χειμερία νάρκη, προσαρμογή.

Διαθεματικές δεξιότητες (όπως παρουσιάζονται στην εισαγωγή).

Πηγές/υλικά. εγκυκλοπαίδειες και σχετικά βιβλία για ζώα και φυτά που μελετούμε στην ενότητα, παραγωγικός χάρτης της Ελλάδας, «οι Μύθοι του Αισώπου», εκπαιδευτικές βιντεοταινίες, σχετικά CD, πρόσβαση στο διαδίκτυο, καρποί και φύλλα ελιάς, σταφύλια και φύλλα αμπελιού, γάντια, μεγεθυντικός φακός, πλαστικό μαχαίρι, διάφορα φυτά με φύλλα και βλαστούς, μετροταινία, πλαστική σακούλα τροφίμων, μαρούλια. Στο 3ο κεφάλαιο της ενότητας θα χρειαστούμε μία ρίζα φασολιάς για κάθε ομάδα. Είναι χρήσιμο να έχουν ήδη φυτευτεί φασόλια σε γλάστρες ή σε άλλα δοχεία στην τάξη.

Επισημάνσεις.

α) Πρόκειται για μια ενότητα η οποία εκτείνεται σε 10 κεφάλαια και αποτελείται από δύο υποενότητες, τα φυτά και τα ζώα του τόπου μας. Αν και θα μπορούσαν να αποτελούν ξεχωριστές ενότητες, θεωρήσαμε μεθοδολογικά συνεπέστερο να τις συσχετίσουμε. Για το λόγο αυτό, ο εννοιολογικός χάρτης είναι σύνθετος. Προτείνεται, αν ο Δ κρίνει αναγκαίο, να επεξεργαστεί το μέρος του εννοιολογικού χάρτη που αφορά τα φυτά αμέσως μετά την ολοκλήρωση των αντίστοιχων κεφαλαίων (1 - 5) και το μέρος που αφορά τα ζώα μετά την ολοκλήρωση των αντίστοιχων κεφαλαίων (6 - 10). Η ταξινόμηση των ζώων έγινε αρχικά με βάση το περιβάλλον όπου ζουν, ώστε να αξιοποιηθεί η βιωματική εμπειρία των Μ (π.χ. κατοικίδια ζώα, ζώα της θάλασσας κ.λπ.) και στη συνέχεια με βάση τον τρόπο αναπαραγωγής τους (θηλαστικά, ωτόκα). Η ταξινόμηση σε σπονδυλωτά και ασπόνδυλα θα παρουσιαστεί στη Δ΄ τάξη. β) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου. Προτείνεται, εφόσον είναι εφικτό, επίσκεψη στο Μουσείο ελιάς και παραγωγής λαδιού στη Σπάρτη και στο Μουσείο ελιάς στη Μυτιλήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Φυτά του τόπου μας (α)

[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να παρατηρήσουν τους καρπούς και τα φύλλα της ελιάς και του αμπελιού.
Να περιγράψουν το φυτό της ελιάς και του αμπελιού.
Να συζητήσουν για τους τρόπους καλλιέργειάς τους.
Να αναγνωρίσουν τη σημασία τους στην καθημερινή μας διατροφή.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Λειτουργία, Χώρος-Χρόνος, Αλληλεπίδραση

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή, ώστε να προετοιμαστούν για το θέμα που θα μελετήσουν στο μάθημα.

Ο Δ μπορεί να αναφερθεί στο θέμα του κεφαλαίου (1ο μέρος: ελιά) το μήνα Νοέμβριο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Υλικά: καρποί και φύλλα ελιάς, γάντια, ένα πλαστικό μαχαίρι, ένας μεγεθυντικός φακός για κάθε ομάδα.

α) Οι ΜΟ παρατηρούν τις εικόνες και συζητούν για το φυτό της ελιάς.

β) Κόβουν στη μέση και παρατηρούν ελιές (το φλοιό, τη σάρκα, τον πυρήνα).

γ) και δ) Αναφέρουν περιοχές της Ελλάδας γνωστές για τις ελιές και το λάδι που παράγουν, όπως Καλαμάτα, Μυτιλήνη κ.ά. και τις βρίσκουν στο χάρτη της Ελλάδας. Ανάλογα με τον τόπο διαμονής τους και συγκρίνοντάς τον με τις περιοχές όπου καλλιεργείται η ελιά, οδηγούνται σε συμπεράσματα για το έδαφος και τις κλιματολογικές συνθήκες που είναι απαραίτητες για να ευδοκμήσει η ελιά (παραθαλάσσιες περιοχές, ήπιο κλίμα) (*Δ.Ε. Λειτουργία, Χώρος*).

2) Υλικά: εγκυκλοπαίδεια, βιβλία σχετικά με την ελιά (λαογραφικά, ιστορικά, μυθολογίας), φωτογραφικό υλικό, διαφάνειες και διαδίκτυο, παραγωγικός χάρτης της Ελλάδας, κατάλληλες εκπαιδευτικές βιντεοταινίες κ.λπ.

Οι ΜΟ επιλέγουν και εξετάζουν ένα από τα σχετικά θέματα. Απαντούν με βάση τις εμπειρίες και τις γνώσεις τους και από άλλα γνωστικά αντικείμενα, π.χ. Ιστορία (**διαθεματική δραστηριότητα**). Αν είναι εφικτό, μπορεί να προηγηθεί επίσκεψη σε ελαιώνα ή σε ελαιοτριβείο. Στο θέμα (δ) γίνεται συζήτηση για το ρόλο της ελιάς στη χριστιανική θρησκεία και αναφέρονται διάφορες συνήθειες, όπως ότι οι ναυτικοί ρίχνουν λάδι στη θάλασσα για να την εξευμενίσουν ή η χρήση του λαδιού στις σπονδές κατά την αρχαιότητα. Αν υπάρχουν στην τάξη Μ από άλλες χώρες, παρουσιάζουν αντίστοιχες συνήθειες της χώρας τους (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση*).

3) Ένα βήμα πιο πέρα. Η δραστηριότητα στόχο έχει να αναδείξει τη σημασία του λαδιού στην οικονομία της χώρας και στη διατροφή των μεσογειακών λαών (βλέπε επίσης και σελίδα 18 για περισσότερες πληροφορίες).

Ο Δ μπορεί να αναφερθεί στο θέμα του κεφαλαίου (2ο μέρος: αμπέλι) το μήνα Σεπτέμβριο.

4) Υλικά: σταφύλια και φύλλα αμπελιού, γάντια, ένα πλαστικό μαχαίρι, ένας μεγεθυντικός φακός για κάθε ομάδα.

α) Οι ΜΟ παρατηρούν τις εικόνες και συζητούν για το αμπέλι. Προτείνουμε, αν υπάρχει η δυνατότητα, να παρακολουθήσουν κάποια σχετική βιντεοταινία,

να παρατηρήσουν και να συζητήσουν φωτογραφίες, διαφάνειες, να διαβάσουν αποσπάσματα από σχετικά βιβλία κ.ά.

β) Κόβουν στη μέση και παρατηρούν ρώγες σταφυλιών (το φλοιό, τη σάρκα, τα σπέρματα).

γ) και δ) Αναφέρουν περιοχές της Ελλάδας γνωστές για τα σταφύλια και το κρασί που παράγουν, όπως Σπάτα, Νάουσα, Νεμέα, Σάμος κ.ά. και τις βρίσκουν στο χάρτη της Ελλάδας. Η συζήτηση αναμένεται να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το αμπέλι καλλιεργείται σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ελλάδας. Ανάλογα με τα βιώματα των Μ και τις γνώσεις τους, η συζήτηση μπορεί να επεκταθεί σε ποικιλίες του σταφυλιού ανάλογα με το υψόμετρο, τα συστατικά του εδάφους κ.ά. Αν είναι εφικτό, προτείνεται να προηγηθεί επίσκεψη σε αμπελώνα ή αποστακτήριο (Δ.Ε. Λειτουργία, Χώρος).

5) Οι ΜΟ επιλέγουν και μελετούν ένα από τα θέματα. Για το θέμα Α μπορούν να παρουσιάσουν τον τρύγο με παντομίμα, παιχνίδι ρόλων κ.λπ. Στο θέμα Β μπορούν να συζητήσουν για προϊόντα του αμπελιού εκτός από κρασί και σταφύλια, όπως μούστο - μουστοκούλουρα, τσίπουρο κ.ά. Στο θέμα Γ μπορούν εναλλακτικά να κατασκευάσουν ετικέτες για προϊόντα που προέρχονται από το αμπέλι. Στο θέμα Δ γίνεται συζήτηση για το ρόλο του αμπελιού στη χριστιανική θρησκεία και στις συνήθειες των Ελλήνων από τα αρχαία χρόνια (Διόνυσος, διονυσιακές γιορτές). Αν υπάρχουν στην τάξη Μ από άλλες χώρες, παρουσιάζουν αντίστοιχες συνήθειες της χώρας τους. Επίσης οι ΜΟ μπορούν να ανατρέξουν στα κείμενα του βιβλίου της Γλώσσας είτε της Γ' τάξης είτε των προηγούμενων τάξεων και να βρουν κείμενα σχετικά με το αμπέλι (διαθεματική δραστηριότητα Γλώσσας) (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση).

6) Η δική μας πρόταση. Οι ΜΟ ετοιμάζουν την ερώτηση που θα ήθελαν να απευθύνουν σε έναν αμπελουργό ή έναν ελαιοπαραγωγό. Ο Δ αξιολογεί τις ερωτήσεις με όποιον τρόπο θεωρεί καλύτερο, π.χ. μπορεί να καλέσει στην τάξη έναν παραγωγό και να συζητήσει με τους Μ.

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο δίνονται οι απαραίτητες πληροφορίες στους Μ για την καλλιέργεια της ελιάς και του αμπελιού, για τον τρόπο συγκομιδής και τα προϊόντα τους. Οι Μ μπορούν να συμπληρώσουν το κείμενο με παραδείγματα και πληροφορίες από την εμπειρία τους.

Τετράδιο Εργασιών

1) Οι ΜΟ κατασκευάζουν ετικέτες για ένα μπουκάλι λάδι ή κρασί. Χρήσιμο θα ήταν να προηγηθεί συζήτηση για τις απαραίτητες πληροφορίες που πρέπει να δίνουν οι συγκεκριμένες ετικέτες.

2) Οι ΜΟ συζητούν τις φράσεις και αναφέρουν παροιμίες, φράσεις ή γνωμικά που έχουν σχέση με την ελιά ή το αμπέλι, όπως «τον Τρυγητή τ' αμπελουργού πάνε χαλάλι οι κόποι», «αυτός βγαίνει πανωλαδιά», «οίνος ευφραίνει καρδιά» κ.ά.

3)* Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

Οι ΜΟ κατασκευάζουν ακροστικίδες λέξεων με αρχικά τα γράμματα των λέξεων «λάδι» ή «κρασί». Στη συνέχεια αναθέτουν σε άλλες ΜΟ να ανακαλύψουν τις λέξεις της ακροστικίδας, δίνοντας απλούς ορισμούς ή ερωτήσεις για τις λέξεις αυτές.

Παραδείγματα λέξεων:

Λόφος
Αστείος
Δίνω
Ίκαρος

Κερί
Ρόδα
Άδειος
Στόμα
Ιππότης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Φυτά του τόπου μας (Β)

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να μελετήσουν κι άλλα χαρακτηριστικά φυτά του τόπου μας, όπως τα δημητριακά, τα εσπεριδοειδή, τα λαχανικά.

Να ταξινομήσουν τα προϊόντα που παίρνουμε από αυτά και να αναγνωρίσουν τη σημασία τους στην καθημερινή μας διατροφή.

Διαθεματικές Έννοιες**Σύστημα, Λειτουργία, Χώρος-Χρόνος, Αλληλεπίδραση****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Ο Δ προτείνεται να αναφερθεί στο θέμα του κεφαλαίου στις 16 Οκτωβρίου (Παγκόσμια Ημέρα διατροφής – τροφίμων).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι ΜΟ παρατηρούν την εικόνα, επιλέγουν ένα φυτό και το παρουσιάζουν, με στόχο να αναδείξουν πόσο σημαντικό είναι για τη διατροφή μας. Στην εξέυρεση επιχειρημάτων, εκτός από τις προσωπικές εμπειρίες (π.χ. η μαμά λέει ότι οι φακές έχουν σίδηρο), να προηγηθεί συζήτηση για το σκίτσο της πυραμίδας της διατροφής και του κειμένου που παρουσιάζει η επιστήμονας - διατροφολόγος (Δ.Ε. Σύστημα, Λειτουργία). Η πυραμίδα της μεσογειακής διατροφής του καθηγητή Δ. Τριχόπουλου προέρχεται από το βιβλίο «Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας – Πρακτικές Εφαρμογές στη σχολική τάξη» της Ελληνικής Αντικαρκινικής Εταιρείας, Αθήνα 1998, σελ. 38.

2) Οι ΜΟ προτείνουν ένα ολοκληρωμένο μεσημεριανό γεύμα. Θα λάβουν υπόψη όσα πραγματοποιήθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (οριζόντια διασύνδεση) και στο σημερινό. Χρήσιμο θα ήταν η παρουσίαση της κάθε ΜΟ να σχολιάζεται από τις υπόλοιπες σχετικά με το πόσο ολοκληρωμένος είναι ο κατάλογος, αν περιλαμβάνει δηλαδή όλες τις απαραίτητες τροφές (φρούτο, φρέσκια σαλάτα εποχής κ.λπ.) (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση).

3) Οι Μ συζητούν φράσεις και τη σημασία τους, όπως «φασούλι το φασούλι γεμίζει το σακούλι», «το κουκί και το ρεβίθι εμαλώνανε στη βρύση», «γλυκό/πικρό ψωμί» κ.ά., μύθους, όπως της θεάς Δήμητρας και της Περσεφόνης, σύνδεση της λέξης δημητριακά με το όνομα της θεάς Δήμητρας, δημοτικά τραγούδια, όπως «η νεραντζούλα», «μωρή κοντούλα λεμονιά», παιδικά τραγούδια, όπως «ο χορός των μπιζελιών», παραμύθια, όπως «το σιτάρι που ήταν μεγάλο σαν αμύγδαλο», αινίγματα κ.λπ. Μέσα από τις παραδόσεις αναδεικνύεται διαχρονικά η αξία της υγιεινής διατροφής.

4)* Η δραστηριότητα αποτελεί ένα μικρό σχέδιο εργασίας. Επειδή οι περισσότεροι Μ δε γνωρίζουν τη διαδικασία παραγωγής του ψωμιού παλιότερα ή και σήμερα, θα βοηθούσε ιδιαίτερα, όπου είναι εφικτό, να προηγηθεί συζήτηση με κάποιον που γνωρίζει τη διαδικασία, επίσκεψη στο φούρνο της γειτονιάς και συζήτηση με το φούρναρη, έρευνα στο διαδίκτυο και σε περιβαλλοντικά προγράμματα, σχετικές βιντεοκασέτες και ό,τι άλλο θεωρεί απαραίτητο ο Δ. Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί ή να γίνει σε χωριστή διδακτική ώρα, αν κάτι τέτοιο είναι εφικτό (Δ.Ε. Χώρος-Χρόνος, Μεταβολή).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο παρουσιάζονται τα φυτά που μελέτησαν οι Μ και συνδέονται με τη διατροφή.

Τετράδιο Εργασιών

4) Πρόκειται για **θεατρικό παιχνίδι ή παντομίμα**. Οι ίδιοι οι Μ θα αποφασίσουν για την αμφιέσή τους. Μπορεί να είναι λωρίδες από γκοφρέ χαρτί, μάσκες ζωγραφισμένες σε χαρτοσακούλες, καπέλα και ό,τι άλλο φανταστούν. Αν είναι εφικτό, καλό θα ήταν οι Μ να ακούσουν το συγκεκριμένο απόσπασμα από τη «Λιλιπούπολη» (*Διαθεματική δραστηριότητα*).

5) Πρόκειται για **δραστηριότητα ταξινόμησης**. Οι Μ μπορούν να συμπληρώσουν και με άλλες λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ο βλαστός, τα φύλλα και οι ρίζες των φυτών
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να διακρίνουν το βλαστό, τα φύλλα και τη ρίζα των φυτών.
Να πληροφορηθούν για τη λειτουργία του κάθε μέρους του φυτού.
Να μελετήσουν τη μορφή των μερών αυτών παρατηρώντας διαφορετικά φυτά στο περιβάλλον τους.

Διαθεματικές Έννοιες

Λειτουργία, Σύστημα

BIBLIO ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ εντοπίζουν τη θέση του βλαστού, της ρίζας και του φυλλώματος στο σύνολο του κάθε φυτού, καθώς και τη διαφορετική μορφή του βλαστού στις πόες και τα δέντρα (*Δ.Ε. Σύστημα*).

2) Οι Μ ονομάζουν τα μέρη του φυτού και τα γράφουν στη σωστή θέση της εικόνας (*Δ.Ε. Σύστημα*).

3) Αφού συζητηθούν στην ολομέλεια της τάξης τα σύντομα κείμενα σχετικά με τη λειτουργία του κάθε μέρους του φυτού, οι Μ αυτοσχεδιάζουν, αναλαμβάνοντας τους αντίστοιχους ρόλους. Στόχος είναι να διατυπώσουν ελεύθερα τις νέες πληροφορίες, «εμψυχώνοντας» δημιουργικά τα μέρη του φυτού. (π.χ. θα μπορούσαν να λογομαχούν μεταξύ τους ή να αναπαραστήσουν τη συνεργασία με παντομίμα) (*Δ.Ε. Λειτουργία*).

4) Οι Μ παρατηρούν εκ του φυσικού τη μορφή του βλαστού και των φύλλων διαφόρων φυτών (η παρατήρηση των ριζών είναι δυσκολότερη, καθώς προϋποθέτει ξερίζωμα του φυτού). Καταγράφουν οργανωμένα τις παρατηρήσεις τους και κάνουν συγκρίσεις. Ο Δ και οι Μ φροντίζουν να εξασφαλίσουν για τις Μ ικανό αριθμό φυτών, βλαστών, φύλλων, ριζών, στη μεγαλύτερη δυνατή ποικιλία (*Δ.Ε. Λειτουργία, Σύστημα*).

Σημείωση: Για την καλύτερη μελέτη της ρίζας των φυτών προτείνεται τα φυτά να έχουν πλυθεί ώστε να έχουν τη δυνατότητα οι Μ να παρατηρήσουν με το μεγεθυντικό φακό τα ριζίδια, τα παράριζα και τα ριζικά τριχίδια με μεγαλύτερη ευκρίνεια.

Αξιίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο παρουσιάζει τα μέρη των φυτών με τις βασικές λειτουργίες τους καθώς και τον τρόπο που τα ταξινομούμε σε πόες, δέντρα και θάμνους.

Τετράδιο Εργασιών

6) α) Στόχος της δραστηριότητας είναι οι ΜΟ να εντοπίσουν αναλογίες μεταξύ της λειτουργίας των μερών του φυτού και άλλων αντικειμένων ή διαδικασιών της καθημερινής ζωής. Οι συνδέσεις που θα γίνουν μπορούν να αναφέρονται και σε ένα μέρος της όλης λειτουργίας, π.χ. ο βλαστός μπορεί να παραβάλλεται με ένα μπαστούνι (στήριξη του φυτού) ή με ασανσέρ (μεταφορά θρεπτικών συστατικών).

Άλλοι πιθανοί συσχετισμοί:

ρίζα: θεμέλιο, σφουγγάρι, εκσκαφέας

βλαστός: μεταφορείς, καλαμάκι, ιμάντας μεταφοράς για βολιτσες στα αεροδρόμια ή προϊόντα στο σούπερ μάρκετ, κολόνες ΔΕΗ που στηρίζουν τα καλώδια, σωλήνες/αγωγοί

φύλλα: μάγειρας, χημικός, εργοστάσιο, φαρμακοποιός, ηλιακός θερμοσίφωνας.

β) Αντίστοιχα, οι ΜΟ καταγράφουν διαδικασίες της κοινωνικής πραγματικότητας που απαιτούν συνεργασία, π.χ. κατασκευή κτιρίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Κατηγορίες φυτών

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να διακρίνουν και να περιγράψουν βασικές ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των φυτών.

Να καλλιεργήσουν τη δεξιότητα της ταξινόμησης αντικειμένων και εννοιών με κριτήρια που θέτουν οι ίδιοι ή άλλοι.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Ταξινόμηση

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ αναφέρουν φυτά παρόμοια με αυτά της εικόνας που υπάρχουν στον τόπο τους ή έχουν συναντήσει αλλού. Μπορούν ακόμη να τα χωρίσουν σε κατηγορίες όπως φυλλοβόλα-αειθαλή, δέντρα-θάμνους- πόες, αξιοποιώντας γνώσεις από τη Β΄ Δημοτικού (*Δ.Ε. Σύστημα, Ταξινόμηση*).

2) Οι ΜΟ ταξινομούν φυτά, ορίζοντας οι ίδιοι το κοινό στοιχείο μιας κατηγορίας (φυτά που βρίσκονται στο ψυγείο μας, φυτά της αυλής του σχολείου, του πάρκου μας, λουλούδια κ.ά.) (*Δ.Ε. Ταξινόμηση*).

3) Οι ΜΟ ταξινομούν ορισμένα φυτά που τους είναι γνωστά, βασισμένοι στο κριτήριο «ποιο μέρος του φυτού είναι φαγώσιμο». Συμπληρώνουν το σχετικό πίνακα. Εάν είναι φαγώσιμα περισσότερα μέρη κάποιου φυτού, τότε αυτό τοποθετείται σε περισσότερες από μία κατηγορίες. Ο Δ βοηθά στην εξήγηση της λέξης «καρπός» μέσα από παραδείγματα (*Δ.Ε. Ταξινόμηση*).

4) Ένα βήμα πιο πέρα. Οι ΜΟ μπορούν να γνωρίσουν μία ή περισσότερες από τις ομάδες φυτών που προτείνονται και να σχεδιάσουν την αναζήτηση βασικών πληροφοριών.

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο παρουσιάζεται με σύντομο τρόπο η κατάταξη των φυτών σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με κριτήρια που θέτουν οι επιστήμονες. Παρουσιάζονται επίσης ορισμένες βασικές ομάδες φυτών.

Τετράδιο Εργασιών

7) Οι ΜΟ ζωγραφίζουν για κάθε κατηγορία ή κολλούν φωτογραφίες για κάποια από τα φυτά που ταξινόμησαν στην 3η δραστηριότητα του Βιβλίου του Μαθητή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Τα φυτά και το περιβάλλον τους

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να διαπιστώσουν ορισμένους τρόπους με τους οποίους τα φυτά προσαρμόζονται στο περιβάλλον όπου ζουν.

Διαθεματικές Έννοιες**Σύστημα, Χώρος, Αλληλεπίδραση****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Χρησιμοποιώντας την πληροφορία που δίνεται (διαπνοή των φυτών από τα φύλλα) οι ΜΟ κάνουν υποθέσεις για τις διαφορές στο σχήμα των φύλλων. Για παράδειγμα, πλατανόφυλλα μεγάλη επιφάνεια φύλλων - μεγάλη διαπνοή: άρα τα πλατάνια ζουν σε περιοχές που έχουν πολύ νερό (Δ.Ε. Λειτουργία).

2) **Δραστηριότητα που ξεκινά στη συγκεκριμένη ώρα και ολοκληρώνεται εκτός διδακτικής ώρας (ύστερα από μερικές ώρες).** Οι Μ αναμένεται να παρατηρήσουν σταγονίδια στο εσωτερικό της σακούλας, τα οποία προέρχονται από τη διαπνοή των φύλλων που βρίσκονται μέσα (διαπνοή φυτών). Η δραστηριότητα συνδέεται άμεσα με την προηγούμενη. Οι Μ εξηγούν τη διαπνοή με βάση τις πληροφορίες του επιστήμονα (Δ.Ε. Σύστημα).

3) Οι ΜΟ εντοπίζουν τις διαφορές στις περιβαλλοντικές συνθήκες μεταξύ των τριών εικόνων (π.χ. Ξηρασία, χαμηλές θερμοκρασίες). Αναμένεται να οδηγηθούν σε συμπεράσματα σχετικά με την ανάγκη προσαρμογής των φυτών (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Χώρος).

4) **Δραστηριότητα που ξεκινά στη συγκεκριμένη ώρα και ολοκληρώνεται εκτός διδακτικής ώρας (ύστερα από μερικές ημέρες).** Κάθε μέρα, και για διάστημα 2 εβδομάδων περίπου, οι Μ παρατηρούν την ανάπτυξη των δύο φυτών (μετρούν με το υποδεκάμετρο το ύψος των βλαστών τους) και το χρώμα τους (στο σκοτάδι τα φυτά δε φωτοσυνθέτουν και γι' αυτό δεν έχουν πράσινο χρώμα) (Δ.Ε. Σύστημα, Χώρος).

5) Οι ΜΟ συγκρίνουν τα φύλλα ενός πλάτανου και ενός πεύκου στις εικόνες (αν είναι εφικτό συγκρίνουν πραγματικά φύλλα των φυτών). Συζητούν για την ποικιλία των συνθηκών στις οποίες ζουν τα φυτά και την αντίστοιχη ποικιλία στη μορφή τους. Για παράδειγμα, τα φύλλα των φυτών που αντέχουν σε Ξηρασία έχουν μικρή επιφάνεια - λίγα στόματα - μικρή διαπνοή (π.χ. πεύκο). Στο δεύτερο σκέλος της δραστηριότητας οι ΜΟ, με βάση την εμπειρία τους, εξάγουν συμπεράσματα σχετικά με τις αλλαγές στα φυτά από εποχή σε εποχή (φυλλοβόλα - αιθαλή).

Συζητούν επίσης για τον τρόπο προσαρμογής του ανθρώπου στις καιρικές συνθήκες. Για την προσαρμογή των ζώων θα συζητήσουν στα επόμενα κεφάλαια της ενότητας (κεφάλαια 6 έως 9) (Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση).

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο κεντρική έννοια είναι η προσαρμογή των φυτών στο περιβάλλον τους με τη βοήθεια ορισμένων μηχανισμών και ιδιαίτερα με τη μορφή τους, για να καταφέρνουν να επιβιώνουν.

8)* Οι Μ εκφράζονται δημιουργικά: ζωγραφίζουν ένα φανταστικό φυτό και εξηγούν τη μορφή που του έδωσαν με βάση το περιβάλλον όπου υποτίθεται ότι ζει και την ανάγκη προσαρμογής του. Όλες οι απαντήσεις που τεκμηριώνονται με τις βασικές ανάγκες των φυτών, όπως συζητήθηκαν στο μάθημα, γίνονται αποδεκτές. Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

9) Οι Μ αναμένεται να συνδέσουν το σαρκώδη βλαστό του κάκτου με την ανάγκη αποθήκευσης νερού στο άνυδρο περιβάλλον όπου ζει και αντίστοιχα το ριζίμο των φύλλων του δέντρου το χειμώνα με την ανάγκη του φυτού να μην παγώσουν οι χυμοί του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Κατοικίδια ζώα

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να αναγνωρίσουν χαρακτηριστικά κατοικίδια ζώα και να τα ταξινομήσουν.
Να διακρίνουν βασικά προϊόντα που δίνουν τα κατοικίδια ζώα στον άνθρωπο.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Ταξινόμηση, Λειτουργία

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Ο Δ μπορεί να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 4 Οκτωβρίου (Παγκόσμια Ημέρα των Ζώων).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Παρατηρούν το σκίτσο με τα κατοικίδια ζώα. Επειδή είναι γνωστά στους Μ, τους ζητείται να περιγράψουν προσωπικές τους εμπειρίες (*Δ.Ε. Σύστημα*).

2) Κάθε ΜΟ εξετάζει ένα κατοικίδιο ζώο. Ακολουθεί λεπτομερής περιγραφή με άξονα τα χαρακτηριστικά του, τις συνθήκες του, την ικανότητα προσαρμογής του στις καιρικές συνθήκες, τους μηχανισμούς αποφυγής των εχθρών, τα προϊόντα που παράγει, τη χρησιμότητά του κ.λπ.

3) Οι ΜΟ συζητούν τι προσφέρει στους ανθρώπους καθεμία από τις ομάδες των κατοικίδιων ζώων. Στο πρόβατο, λ.χ., θα αναφερθούμε στο κρέας, στο δέρμα, στο μαλλί, στο γάλα και κατ' επέκταση στα γαλακτοκομικά προϊόντα (*Δ.Ε. Ταξινόμηση*).

4) Οι Μ συζητούν για τα κατοικίδια ζώα που ζουν μαζί με τους ανθρώπους στο σπίτι και προσφέρουν συντροφιά και ασφάλεια. Θα γίνει λόγος για τη φροντίδα που χρειάζεται να παρέχουμε στα κατοικίδια και τα αδέσποτα ζώα. Μπορεί να διαβαστεί το παραμύθι «Οι μουσικοί της Βρέμης», που πραγματεύεται την εξάρτηση, την προδοσία από το αφεντικό των ζώων και την ανεξαρτησία που κερδίζουν πάλι τα κατοικίδια ζώα, φτιάχνοντας μια καινούργια ζωή για τον εαυτό τους (*Δ.Ε. Σύστημα, Λειτουργία*).

5) Μέσα από τη δραστηριότητα θα αναδειχθεί η αλληλεπίδραση ανθρώπων - ζώων και η σταδιακή μετατροπή του αγροτικού-ημιαστικού πληθυσμού σε αστικό. Θα γίνει αναφορά στη βιομηχανική ανάπτυξη και στο γεγονός ότι οι μηχανές αντικατέστησαν τα ζώα και στη συνέχεια και τους ανθρώπους κ.ά. Σύγκριση στον άξονα του χρόνου (τι γινόταν παλιότερα - τι γίνεται σήμερα) (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση*).

6) Ένα βήμα πιο πέρα. Οι ΜΟ σχεδιάζουν τα βήματα που θα ακολουθήσουν για να ερευνήσουν πώς από το ζώο (πρόβατο, αγελάδα) παίρνουμε το προϊόν (μάλλινο σκούφος, δερμάτινα παπούτσια). Αρχικά διατυπώνουν τις υποθέσεις τους, κατόπιν τις καταγράφουν και στη συνέχεια αποφασίζουν πώς θα τις ελέγξουν, αναζητώντας σχετικές πληροφορίες σε βιβλία κ.λπ. (βλ. σελ. 18).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο αναφέρεται στα κατοικίδια ζώα και επεξηγούνται οι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι τα εξημέρωσαν.

Τετράδιο Εργασιών

10) Οι Μ συγκεντρώνουν φωτογραφίες, ζωγραφιές κ.ά. Συνεχίζουν το λέυκωμα και στα υπόλοιπα κεφάλαια.

11) Η δραστηριότητα μπορεί να γίνει εκτός τάξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Αγρίμια και πουλιά του βουνού και του δάσους
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να περιγράψουν το δάσος ως βιότοπο.

Να αναγνωρίσουν ζώα που ζουν στα ελληνικά δάση.

Να ονομάσουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα και μηχανισμούς προσαρμογής των ζώων του δάσους στο συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Χώρος, Αλληλεπίδραση

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Παρατηρούν τις εικόνες με ζώα του ελληνικού δάσους. Από τη συζήτηση που ακολουθεί, θα προκύψουν οι απόψεις των Μ για τα ζώα του ελληνικού δάσους (Δ.Ε. Σύστημα, Χώρος).

2) Κάθε ΜΟ εξετάζει ένα διαφορετικό ζώο. Ακολουθεί λεπτομερής περιγραφή με άξονα τα χαρακτηριστικά του, τις συνθήκες του, την ικανότητα προσαρμογής του στις καιρικές συνθήκες, τους μηχανισμούς αποφυγής των εχθρών και τη χρησιμότητά του στο οικοσύστημα (Δ.Ε. Σύστημα, Χώρος).

3) Οι ΜΟ ανατρέχουν σε πηγές. Σκοπός της δραστηριότητας είναι να αναδειχθούν τα όργανα και οι μηχανισμοί προσαρμογής των ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον (π.χ. αρκούδα - χειμερία νάρκη). Συζητάμε για τη θέση των ζώων (αλεπού και σκίουρος) στο οικοσύστημα. Περιγράφουμε τις συνθήκες και τον τρόπο ζωής τους (Δ.Ε. Σύστημα, Χώρος, Αλληλεπίδραση).

4) Γίνεται αναφορά στη χρησιμότητα του «παρεξηγημένου» λύκου, η παρουσία του οποίου είναι απαραίτητη στο οικοσύστημα: ο λύκος εμποδίζει την υπερβολική αύξηση φυτοφάγων ζώων και σκοτώνει τα άρρωστα ζώα (Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση).

Αξιζει να διαβάσουμε Στο κείμενο παρουσιάζονται μερικά από τα ζώα του ελληνικού δάσους. Γίνεται αναφορά, με παραδείγματα, στους μηχανισμούς προσαρμογής τους στο φυσικό περιβάλλον του δάσους. Οι Μ συμπληρώνουν το κείμενο προσθέτοντας κι άλλα παραδείγματα προσαρμογής των ζώων.

Τετράδιο Εργασιών 12) Οι Μ διερευνούν τους τρόπους με τους οποίους τα ζώα αποφεύγουν τους εχθρούς τους και αντιπαραβάλλουν ανθρώπινες ενέργειες σε παρόμοιες καταστάσεις.
13*) Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Ζώα της θάλασσας

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι Οι Μ:
Να περιγράψουν τη θάλασσα ως βιότοπο.
Να αναγνωρίσουν ζώα που ζουν στις ελληνικές θάλασσες.
Να ονομάσουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα και μηχανισμούς προσαρμογής των ζώων της θάλασσας στο συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον.

Διαθεματικές Έννοιες *Σύστημα, Χώρος, Αλληλεπίδραση*

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες 1) **Σύνδεση με την προσωπική εμπειρία και το βίωμα.** Οι Μ, αφού πρώτα παρατηρήσουν την εικόνα, καταθέτουν τις εμπειρίες τους σχετικά με το αν έχουν δει από κοντά κάποια από τα ζώα της θάλασσας και αν γνωρίζουν κάτι γι' αυτά. Διηγούνται σχετικές ιστορίες και περιγράφουν ένα από αυτά (Δ.Ε. *Σύστημα, Χώρος*).

2) α) Οι Μ συμπληρώνουν τον κατάλληλο αριθμό στο σκίτσο και ανακοινώνουν ό,τι γνωρίζουν για κάποια από τα συγκεκριμένα ζώα (πού ζουν, χαρακτηριστικά τους, μύθους κ.λπ.). β) Οι Μ, αν είναι εφικτό, δημιουργούν στην τάξη ένα ενυδρείο με σκοπό να παρατηρήσουν ζώα της θάλασσας (πώς κινούνται, πώς είναι κ.λπ.). Η κατασκευή του ενυδρείου δεν είναι εύκολο να γίνει γιατί είναι πολυδάπανη. Αν όμως βρεθεί χορηγία και σε συνεργασία με τον διευθυντή του σχολείου κατασκευαστεί το ενυδρείο, τότε η ωφέλεια θα είναι πολλαπλή όχι μόνο για τη συγκεκριμένη τάξη αλλά και για όλους τους Μ του σχολείου (Δ.Ε. *Σύστημα, Χώρος*).

3) Στόχος της δραστηριότητας είναι να αναδειχθούν τα όργανα με τα οποία αμύνονται στους εχθρούς τους τα ζώα της θάλασσας (π.χ. αχιός - αγκάθια, σουπιά - μελάνι) καθώς και οι μηχανισμοί προσαρμογής τους στο φυσικό περιβάλλον (π.χ. ψάρια - ουρά, πτερύγια, σχήμα σώματος). Προτείνεται να γίνει ελεύθερη συζήτηση στην ολομέλεια (Δ.Ε. *Αλληλεπίδραση*).

Αξιζει να διαβάσουμε Κείμενο πληροφοριακό, σχετικά με ζώα των ελληνικών, κυρίως, θαλασσών με αναφορά στους μηχανισμούς και τους τρόπους προσαρμογής στο περιβάλλον τους. Οι Μ συμπληρώνουν το κείμενο αναφέροντας και άλλους μηχανισμούς ή τρόπους προσαρμογής.

Τετράδιο Εργασιών

14*) Δραστηριότητα εικαστικής έκφρασης που μπορεί να παραλειφθεί.
15) Το παραμύθι βασίζεται στα έργα του Βαγγέλη Ηλιόπουλου με θέμα τα ψάρια (*Ο Τριγωνοψαρούλης, Τριγωνοψαρούλης εναντίον Καρχαρία* κ.λπ.) Προτείνεται να διαβαστεί από το Δ ή τους Μ με κατάλληλη μουσική υπόκρουση. Στόχος εδώ είναι να γνωρίσουν οι Μ μέσα απ' το παραμύθι ονόματα ζώων των ελληνικών θαλασσών καθώς και ότι τα πιο μεγάλα από αυτά «κατοικούν» κυρίως στα βαθιά νερά. Οι Μ επίσης καλούνται να δώσουν τίτλο στο παραμύθι και να το συνεχίσουν.
 Η δραστηριότητα μπορεί να αξιολογηθεί ανάλογα και να οδηγήσει σε προεκτάσεις και συσχετισμούς με την κοινωνική πραγματικότητα. Το τέλος του παραμυθιού μπορεί να συνδεθεί με τον τρόπο που υποδεχόμαστε στο σχολείο μας, στη τάξη μας, στην ομάδα μας έναν καινούριο μαθητή από άλλη χώρα (διαπολιτισμική διάσταση).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Ζώα του γλυκού νερού

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
 Να περιγράψουν τις λίμνες και τα ποτάμια ως βιότοπους.
 Να αναγνωρίσουν ζώα που ζουν στο γλυκό νερό, κυρίως στις λίμνες και στα ποτάμια.
 Να ονομάσουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα και μηχανισμούς προσαρμογής των ζώων του γλυκού νερού στο συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Χώρος, Αλληλεπίδραση

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον τίτλο. Συνδέουν την έννοια «γλυκό νερό» με τα νερά των λιμνών και των ποταμών. Διευκρινίζεται, αν χρειαστεί, ότι το «γλυκό νερό» δεν είναι γλυκό στη γεύση, αλλά δεν περιέχει αλάτι όπως συμβαίνει με το θαλασσινό.

Προτείνεται ο Δ να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 2 Φεβρουαρίου (Παγκόσμια Ημέρα υγρότοπων/υδροβιότοπων).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Η πρώτη δραστηριότητα σε συνδυασμό με την εικόνα και τον προκαταβολικό οργανωτή αποτελεί τον προσανατολισμό των Μ για το θέμα που θα μελετήσουν. Μέσω των ήχων γίνεται ανάδειξη των ιδεών τους για τα ζώα που ζουν σε μια λίμνη. Ακολουθεί παιχνίδι μίμησης του ήχου ενός ζώου που θα επιλέξουν οι Μ, π.χ. του βάτραχου ή της πάπιας. Προτείνεται, αν είναι εφικτό, η ακρόαση μαγνητοφωνημένων ήχων ζώων της λίμνης (*Δ.Ε. Σύστημα, Χώρος*).
2) Σύνδεση με την προσωπική εμπειρία και το βίωμα. Οι ΜΟ, αφού πρώτα παρατηρήσουν τις εικόνες, καταθέτουν τις εμπειρίες τους σχετικά με το αν έχουν δει από κοντά κάποια από αυτά τα ζώα. Στη συνέχεια επιλέγουν και περιγράφουν ένα από αυτά.
3) Σκοπός της δραστηριότητας είναι να αναδειχθούν τα όργανα και οι μηχανισμοί προσαρμογής των ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον. Χαρακτηριστικό ζώο είναι ο βάτραχος. Το δέρμα του βατράχου αλλάζει χρώμα ανάλογα με το περιβάλλον όπου βρίσκεται, η γλώσσα του είναι κολλώδης και μακριά για να συλλαμβάνει τα έντομα με τα οποία τρέφεται. Η συζήτηση μπορεί να επεκταθεί και σε άλλα ζώα του γλυκού νερού όπως: ψάρια (ποικιλόθερμα), πάπια

(νηκτική μεμβράνη), πελεκάνος (μακρύ ράμφος), κάστορας (κοφτερά δόντια) κ.λπ. (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Χώρος).

4) α) Οι ΜΟ ταξινομούν τα ζώα με βάση αυτό που τους ζητείται (αξιοποίηση και του σκίτσου). Γίνεται αναφορά στην σημασία της έννοιας αμφίβια ζώα, ενώ μπορούν να αναφερθούν και κάποια χαρακτηριστικά τους.

β) Στόχος είναι να συζητηθούν διάφορες τροφικές αλυσίδες, η αλληλεξάρτηση των ειδών και η διατήρηση της ισορροπίας των οικοσυστημάτων της λίμνης ή του ποταμού.

γ) Η άντληση των πληροφοριών μπορεί να γίνει από την εγκυκλοπαίδεια της τάξης, το διαδίκτυο κ.λπ. (επιστημονική ονομασία προαιρετική) (Δ.Ε. Σύστημα, Ταξινόμηση).

Αξίζει να διαβάσουμε

Πληροφοριακό κείμενο, στο οποίο παρουσιάζονται μερικά από τα ζώα των λιμνών και των ποταμών της Ελλάδας. Γίνεται αναφορά, με παραδείγματα, στους μηχανισμούς προσαρμογής τους στο φυσικό περιβάλλον τους. Το κείμενο μπορεί να αξιοποιηθεί και για τη δραστηριότητα 3.

Τετράδιο Εργασιών

Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων ή στο τέλος του κεφαλαίου θα μπορούσαν να ακουστούν και αποσπάσματα από το έργο του Ρ. Τschaikovsky - «Η λίμνη των κύκνων».

16) Σχετικά ζώα είναι οι πάπιες, οι πελεκάνοι, τα καβούρια (δυνατές δαγκάνες), ο κάστορας κ.ά.

17) Στόχος της δραστηριότητας είναι οι Μ μέσα να αναγνωρίσουν με τρόπο παιγνιώδη ότι η ανθρώπινη παρέμβαση μπορεί να οδηγήσει στη διατάραξη της ισορροπίας ενός οικοσυστήματος, όπως είναι το οικοσύστημα της λίμνης.

18*) Η δραστηριότητα μπορεί και να παραλειφθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Ένα ζωάκι γεννιέται

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να συζητήσουν τον τρόπο αναπαραγωγής ορισμένων ζώων.

Να αναγνωρίσουν ότι τα μικρά των ζώων μοιάζουν στους γονείς τους.

Να ταξινομήσουν ζώα με κριτήριο τον τρόπο αναπαραγωγής τους.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Μεταβολή, Ομοιότητα, Διαφορά

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανισμό.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι Μ παρατηρούν το σύνθετο σκίτσο και περιγράφουν το ζευγάριμα δύο θηλαστικών ζώων. Τονίζονται ιδιαίτερα η κύηση και ο θηλασμός, ως λειτουργίες που χαρακτηρίζουν τα θηλαστικά, όπως επίσης και η ομοιότητα που έχουν τα μικρά των ζώων με τους γονείς τους.

Αξιζει να διαβάσουμε

Τετράδιο Εργασιών

2) Οι Μ αναζητούν στο λεξικό τη σημασία της λέξης θηλαστικό. Ο Δ συζητά με τους Μ χαρακτηριστικά των θηλαστικών, π.χ. τα θηλαστικά έχουν τρίχωμα, θηλάζουν και φροντίζουν τα μικρά τους.

3) Οι Μ γράφουν θηλαστικά που μελέτησαν στα κεφάλαια της ίδιας ενότητας και συζητούν τον τρόπο αναπαραγωγής τους, που είναι κοινός (οριζόντια διασύνδεση με τα κεφ. 6, 7, 8, 9) (Δ.Ε. Σύστημα).

4) Οι ΜΟ παρατηρούν το σκίτσο. Περιγράφουν το ζευγάρι δύο περιστεριών. Δίνεται προσοχή στην ένωση, τόσο στα θηλαστικά όσο και στα ωτόκα. Οι ΜΟ παρατηρούν τη φωτογραφία και συζητούν για την εκκόλαψη και τις ομοιότητες που επίσης έχουν και τα μικρά των πτηνών με τους γονείς τους (Δ.Ε. Σύστημα, Μεταβολή).

5) Κάθε ΜΟ μελετά ένα διαφορετικό ζευγάρι ζώων, το εντάσσει σε μία από τις δύο κατηγορίες αναπαραγωγής που συζητήθηκαν και περιγράφει τον τρόπο αναπαραγωγής του (Δ.Ε. Σύστημα, Ομοιότητα).

6) Οι ΜΟ ανατρέχουν στο λεξικό και βρίσκουν τη σημασία των λέξεων κύηση και επώαση. Στη συνέχεια, κάτω από τη λέξη κύηση γράφουν ονόματα θηλαστικών ζώων και κάτω από τη λέξη επώαση γράφουν ονόματα ωτόκων ζώων (Δ.Ε. Ταξινόμηση).

Στο κείμενο περιγράφεται πώς γίνεται η γονιμοποίηση των θηλαστικών και των ωτόκων ζώων, η ομοιότητα των νεογνών με τους γονείς τους και ο διαφορετικός τρόπος γέννησης και ανάπτυξής τους.

19) Οι Μ αναμένεται να ζωγραφίσουν το εσωτερικό σε χρώμα καφέ, άσπρο ή σε συνδυασμούς του καφέ και του άσπρου.

20*) Η σελίδα με τα σκίτσα μπορεί να φωτοτυπηθεί και να πάρει ένα αντίτυπο κάθε ομάδα. Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

[1 διδακτική ώρα]

Βιβλίο του Μαθητή**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες του Μ****Κείμενο της Ανασκόπησης**

Οι Μ διαβάζουν και συμπληρώνουν το επαναληπτικό κείμενο απαντώντας στις ερωτήσεις που το συνοδεύουν. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, αλληλεπιδρούν με το κείμενο και διαμορφώνουν τη δική τους ανακεφαλαίωση.

Το κείμενο ενοποιεί όσα μελέτησαν στα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας και επισημαίνει τα κύρια σημεία. Αφού ολοκληρωθεί με τις απαντήσεις των Μ, διαβάζεται στην ολομέλεια της τάξης από κάποιο Μ.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Η συμπλήρωση του εννοιολογικού χάρτη γίνεται μετά την επεξεργασία του ανακεφαλαιωτικού κειμένου. Πρόκειται για έναν εννοιολογικό χάρτη αρκετά σύνθετο, αφού αποτελεί σύνθεση δύο διαφορετικών εννοιολογικών χαρτών, των φυτών και των ζώων. Οι Μ συμπληρώνουν τα κενά ατομικά στην αρχή και κατόπιν ομαδικά με τη βοήθεια και του Δ, αν αυτό κριθεί απαραίτητο (δραστηριότητα διαβαθμισμένης δυσκολίας).

«Πώς φτάσαμε ως εδώ»;

Οι Μ κάνουν ανασκόπηση τις γνωστικής τους πορείας μέσα από τις ερωτήσεις που βρίσκονται σε πλαίσια. Άλλες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγησή τους είναι της μορφής: «Τι νομίζατε στην αρχή της ενότητας για το θέμα;», «Τι λέτε τώρα;», «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη;».

Τετράδιο Εργασιών**Δραστηριότητες της Ανασκόπησης**

- 1) Ομαδική δραστηριότητα στην οποία οι ΜΟ συνθέτουν ένα περιληπτικό κείμενο για τα φυτά ή τα ζώα με βάση αυτά που μελέτησαν στην ενότητα. Αξιολογείται και κατά πόσο οι Μ οικειοποιήθηκαν τις λέξεις του βασικού λεξιλογίου.
- 2) Ομαδική δραστηριότητα ταξινόμησης των φυτών. Οι ΜΟ, με βάση όσα συζητήσαν στην τάξη, συμπληρώνουν τον πίνακα (π.χ. δέντρο, πολυετές, αειθαλές).
- 3) Δραστηριότητα ταξινόμησης των ζώων. Είναι ατομική, δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο βαθμό δυσκολίας.
- 4) Δραστηριότητα αντιστοίχισης.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 4^{ης} ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 4 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Οι Μ αναμένεται να έχουν κατακτήσει (σε διαφορετικό ίσως βαθμό) τις έννοιες και τις δεξιότητες που συνάντησαν στα αντίστοιχα κεφάλαια της Μελέτης του Περιβάλλοντος της Β΄ τάξης στις οποίες, με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, μελέτησαν τις ήπιες μορφές ενέργειας.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: ενέργεια, τροφικές πυραμίδες, ζωντανοί οργανισμοί, ισορροπία της φύσης.

Διαθεματικές δεξιότητες (όπως παρουσιάζονται στην εισαγωγή).

Επισημάνσεις.

α) Οι Μ δεν αντιλαμβάνονται συνήθως ότι χρειάζονται ενέργεια για τις λειτουργίες του οργανισμού και για την ανάπτυξή τους και έχουν την άποψη ότι χρειάζονται ενέργεια μόνο όταν κινούνται (π.χ. όταν τρέχουν). Γι' αυτό αξιοποιούμε τις εμπειρίες τους και εστιάζουμε στην τροφή ως «αποθήκη» ενέργειας απαραίτητη για τη ζωή. Περισσότερα ωστόσο για τις εναλλακτικές απόψεις των Μ για την ενέργεια υπάρχουν στο βιβλίο *Οικο-δομώντας τις έννοιες των Φυσικών Επιστημών. Μια παγκόσμια σύνοψη των ιδεών των μαθητών* των Driver R., Squires A., Rushworth P. & Wood-Robinson V. (Επιμ. Π. Κόκκοτας, μτφρ. Μ. Χατζή). β) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

Σημείωση: Από τους ζωντανούς οργανισμούς μόνο τα φυτά μπορούν να δεσμεύουν την ηλιακή ενέργεια με τη φωτοσύνθεση και να την αποθηκεύουν στα διάφορα μέρη τους. Τα φυτοφάγα ζώα παίρνουν την ενέργεια που τους χρειάζεται από τα φυτά με την τροφή (δηλαδή τρώγοντάς τα). Τα σαρκοφάγα ζώα επίσης παίρνουν την ενέργεια που τους χρειάζεται με την τροφή (δηλαδή τρώγοντας τα φυτοφάγα ζώα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Από πού παίρνουμε ενέργεια;

[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να υπολογίσουν ποιες ώρες του εικοσιτετραώρου χρειάζονται περισσότερη ενέργεια ανάλογα με τις δραστηριότητές τους.

Να καταγράψουν τροφές σε συνδυασμό με τις ώρες της ημέρας που συνήθιζον να τρώνε καθεμία απ' αυτές.

Να περιγράψουν τις μετατροπές της ενέργειας μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα («Το ταξίδι της ενέργειας»).

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Μεταβολή, Σύστημα

BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή και προβληματίζονται για την αναγκαιότητα της τροφής. Στόχος μας είναι να τη συνδέσουν με την ενέργεια.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Κάθετη διασύνδεση με τα αντίστοιχα κεφάλαια της μελέτης του Περιβάλλοντος της Β' τάξης.

1) α) Οι Μ **εκφράζουν τις απόψεις τους**. Από τον τρόπο που χρησιμοποιούν τη λέξη ενέργεια στις δικές τους προτάσεις, αναμένεται να προκύψει ο βαθμός κατανόησης αυτής της πραγματικά πολύ αφηρημένης έννοιας των Φυσικών Επιστημών. Αναμένεται, με την καθοδήγηση του Δ, οι Μ να καταλήξουν ότι τα παιδιά κινούνται και αναπτύσσονται, άρα χρειάζονται την ενέργεια που παίρνουν από την τροφή και συνεπώς πρέπει να προσέχουν τη διατροφή τους. β) Επειδή συνήθως οι Μ (όπως αναφέραμε στο εισαγωγικό της ενότητας) δε συνδέουν την ενέργεια με την ανάπτυξη και τη λειτουργία του οργανισμού (καύση τροφής), στις εικόνες αξιοποιείται η αναλογία της τροφής με τη βενζίνη (καύση καύσιμου). Μπορεί ο Δ να αξιοποιήσει το διάλογο μπτέρας και παιδιού για να τον σχολιάσουν οι Μ, τόσο στις ομάδες τους όσο και στην ολομέλεια της τάξης (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Σύστημα*).

2) Οι ΜΟ συνδέουν την ενέργεια που χρειάζεται ο άνθρωπος για να ζει και να κινείται με την τροφή. Αρχικά θα εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους και στις επόμενες δραστηριότητες θα μπορέσουν να δώσουν πιο ολοκληρωμένες απαντήσεις μέσα από «το ταξίδι της ενέργειας» (*Δ.Ε. Μεταβολή, Σύστημα*).

3) Η ενέργεια του ήλιου χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη των φυτών. Τα φυτοφάγα ζώα τρώνε τα φυτά και παράγουν διάφορα προϊόντα (π.χ. γαλακτοκομικά). Στη συνέχεια αυτά τρώγονται από τα σαρκοφάγα και τον άνθρωπο. Έτσι εστιάζουμε στον ήλιο ως τη μεγαλύτερη «αποθήκη» ενέργειας. Προτείνεται να συζητηθεί στην τάξη (μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα) ότι ο άνεμος όπως και το νερό στα φράγματα αποτελούν επίσης «αποθήκες» ενέργειας π.χ. ο άνεμος φουσκώνει τα πανιά ενός ιστιοπλοϊκού σκάφους για να κινηθεί, ο ήλιος αποτελεί την αποθήκη ενέργειας για τον ηλιακό θερμοσίφωνα, το νερό στα φράγματα κινεί τις φτερωτές των υδροηλεκτρικών εργοστασίων που παράγουν ηλεκτρικό ρεύμα κ.λπ. (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Μεταβολή, Σύστημα*).

4) Για παράδειγμα, τα κουρδιστά παιχνίδια παίρνουν ενέργεια από το παιδί που τα κουρδίζει (δυναμική ενέργεια ελατηρίου), τα παιχνίδια που λειτουργούν με μπαταρίες παίρνουν ενέργεια από τις μπαταρίες, η μπάλα παίρνει ενέργεια για να κινηθεί από το παιδί που την κλωτσάει (δυναμική ενέργεια),

τα παιχνίδια που μπαίνουν στην πρίζα λειτουργούν με ηλεκτρική ενέργεια κ.ά. (Δ.Ε. Μεταβολή).

Αξίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο συνδέεται η ενέργεια με τη ζωή μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, έτσι ώστε οι Μ να αρχίσουν σταδιακά να οικοδομούν την έννοια της.

Τετράδιο Εργασιών

1) Στόχος της δραστηριότητας είναι οι Μ να κατασκευάσουν (όπου απαιτείται με τη βοήθεια του Δ) ένα διαιτολόγιο με άξονα τις υγιεινές και πλούσιες σε ενέργεια τροφές σε συνδυασμό με τις ώρες που πρέπει να καταναλώνονται ανάλογα με τις ανάγκες και τις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια του εικοσιτετράωρου (προτείνεται να γίνει αμέσως μετά την τρίτη δραστηριότητα του Βιβλίου του Μαθητή). Για παράδειγμα: όταν παίζουμε και μελετούμε (πνευματική εργασία) χρειαζόμαστε περισσότερη ενέργεια από ό,τι όταν κοιμόμαστε, την οποία παίρνουμε από τις τροφές (άρα χρειαζόμαστε καλό πρωινό και μεσημεριανό, ελαφρύ βραδινό γεύμα). Στο σημείο αυτό χρήσιμο είναι να επισημανθούν οι τροφές που είναι πλούσιες σε ενέργεια, όπως τα γαλακτοκομικά προϊόντα, το κρέας, το αυγό, το ψάρι κ.λπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ενέργεια, τροφή, ζωή

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
 Να κατασκευάσουν τροφικές αλυσίδες και τροφικές πυραμίδες.
 Να συνειδητοποιήσουν την αλληλεξάρτηση των ζωντανών οργανισμών στις τροφικές πυραμίδες.
 Να αξιολογήσουν την ανάγκη ύπαρξης όλων των ειδών για την ισορροπία στη φύση.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Μεταβολή, Σύστημα

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή και συζητούν την αναγκαιότητα της τροφής για όλους τους ζωντανούς οργανισμούς. Έχοντας ήδη μελετήσει (στις προηγούμενες τάξεις) τις τροφικές αλυσίδες, στο κεφάλαιο αυτό θα γνωρίσουν και τις τροφικές πυραμίδες.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Με τη δραστηριότητα αυτή οι Μ μπορούν να αντιστοιχίσουν αρχικά ζεύγη ζώων και να φτιάξουν τροφικές αλυσίδες με δύο κρίκους, δηλαδή τα χελιδόνια τρώνε τις μύγες, οι αετοί τους λαγούς, οι καρκαρίες τις σαρδέλες κ.λπ. Ωστόσο, αν κάποιοι Μ παρατηρήσουν ότι οι αλεπούδες τρώνε τις κότες αλλά και τους λαγούς και σημειώσουν διπλά βέλη στις αλεπούδες (τροφικά πλέγματα) θα θεωρηθούν και αυτές οι απαντήσεις σωστές. Επίσης στόχος μας είναι να εστιάσουμε και στις αριθμητικές αναλογίες δηλαδή τα ζώα που έχουν περισσότερους εχθρούς γεννούν πιο πολλά μικρά ή πιο πολλά αυγά (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Σύστημα).

2) Με αφετηρία τις απλές τροφικές αλυσίδες (και τα πλέγματα) της προηγούμενης δραστηριότητας, οι ΜΟ θα συζητήσουν την τροφική πυραμίδα της εικόνας και στη συνέχεια θα κατασκευάσουν απλούστερες στο Τετράδιο Εργασιών. Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι οι Μ να συνειδητοποιήσουν την αλληλεξάρτηση των ειδών και μέσα από συζήτηση και υποθέσεις να καταλήξουν σε συμπεράσματα. Θα ήταν χρήσιμο ο Δ να επιμείνει και στο κεφάλαιο αυτό στο συσχετισμό τροφής και ενέργειας μέσα από απλά παραδείγματα (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Μεταβολή, Σύστημα).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο αναλύεται η τροφική πυραμίδα, τονίζεται η σημασία της για την ισορροπία στη φύση και συνδέεται με την κεντρική έννοια της ενότητας, την ενέργεια. Οι τροφικές αλυσίδες έχουν συζητηθεί σε μικρότερες τάξεις και γι' αυτό δεν περιγράφονται στο κείμενο. Μπορεί, ωστόσο, να επισημανθεί ότι οι τροφικές αλυσίδες αναφέρονται στις σχέσεις που υπάρχουν στη φύση (ποιος τρώει ποιον) ενώ οι τροφικές πυραμίδες αναφέρονται και στις αναλογίες των πληθυσμών.

Τετράδιο Εργασιών

2) Στόχος της δραστηριότητας είναι οι Μ να εστιάσουν τόσο στο ποιος τρώγεται από ποιον όσο και στις αναλογίες (π.χ. πόσους σπόρους χρειάζεται να φάει ένας ποντικός, πόσα μικρά γεννάει ένας ποντικός και πόσα μία γάτα κ.λπ.). Συγκεκριμένα, οι Μ αναμένεται να κατασκευάσουν τις εξής τροφικές πυραμίδες: α) στη βάση οι σπόροι, μετά οι ποντικοί και στην κορυφή η γάτα, β) στη βάση τα φουντούκια, μετά τα σκιουράκια και στην κορυφή η κουκουβάγια, γ) στη βάση οι γαρίδες, μετά οι ρέγγες, μετά οι τόνοι και στην κορυφή ο καρχαρίας, δ) στη βάση τα κουνούπια, μετά τα βατράχια, μετά τα ψίδια και στην κορυφή το γεράκι.
3)* **Δραστηριότητα κατασκευής** (Διαθεματική δραστηριότητα Αισθητικής Αγωγής). Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

(1 διδακτική ώρα)

Βιβλίο του Μαθητή

Ενέργειες του Δ – Δραστηριότητες του Μ

Κείμενο της Ανασκόπησης

Οι Μ διαβάζουν και συμπληρώνουν το επαναληπτικό κείμενο. Αφού ολοκληρωθεί με τις απαντήσεις των Μ, διαβάζεται στην ολομέλεια της τάξης από κάποιον Μ.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Η μελέτη του εννοιολογικού χάρτη γίνεται μετά την επεξεργασία του επαναληπτικού κειμένου. Πρόκειται για έναν εννοιολογικό χάρτη που με απλό τρόπο, σχηματικά, περιγράφει την έννοια της ενέργειας σε σχέση με τους ζωντανούς οργανισμούς. Εξαιτίας της ιδιομορφίας της συγκεκριμένης έννοιας, θεωρήσαμε δύσκολη την συμπλήρωσή του από τους Μ και είναι στη διακριτική ευχέρεια του Δ να το χειριστεί όπως εκείνος νομίζει. Οι ΜΟ μπορούν να εμπλουτίσουν τον εννοιολογικό χάρτη ζωγραφίζοντας ή κολλώντας φωτογραφίες πηγών ενέργειας (ανεμόμυλους, νερόμυλους, ανεμογεννήτριες, τον ήλιο κ.λπ.). Μπορούν επίσης να συμπληρώσουν είδη τροφής που θεωρούν απαραίτητα για τη ζωή κ.λπ.

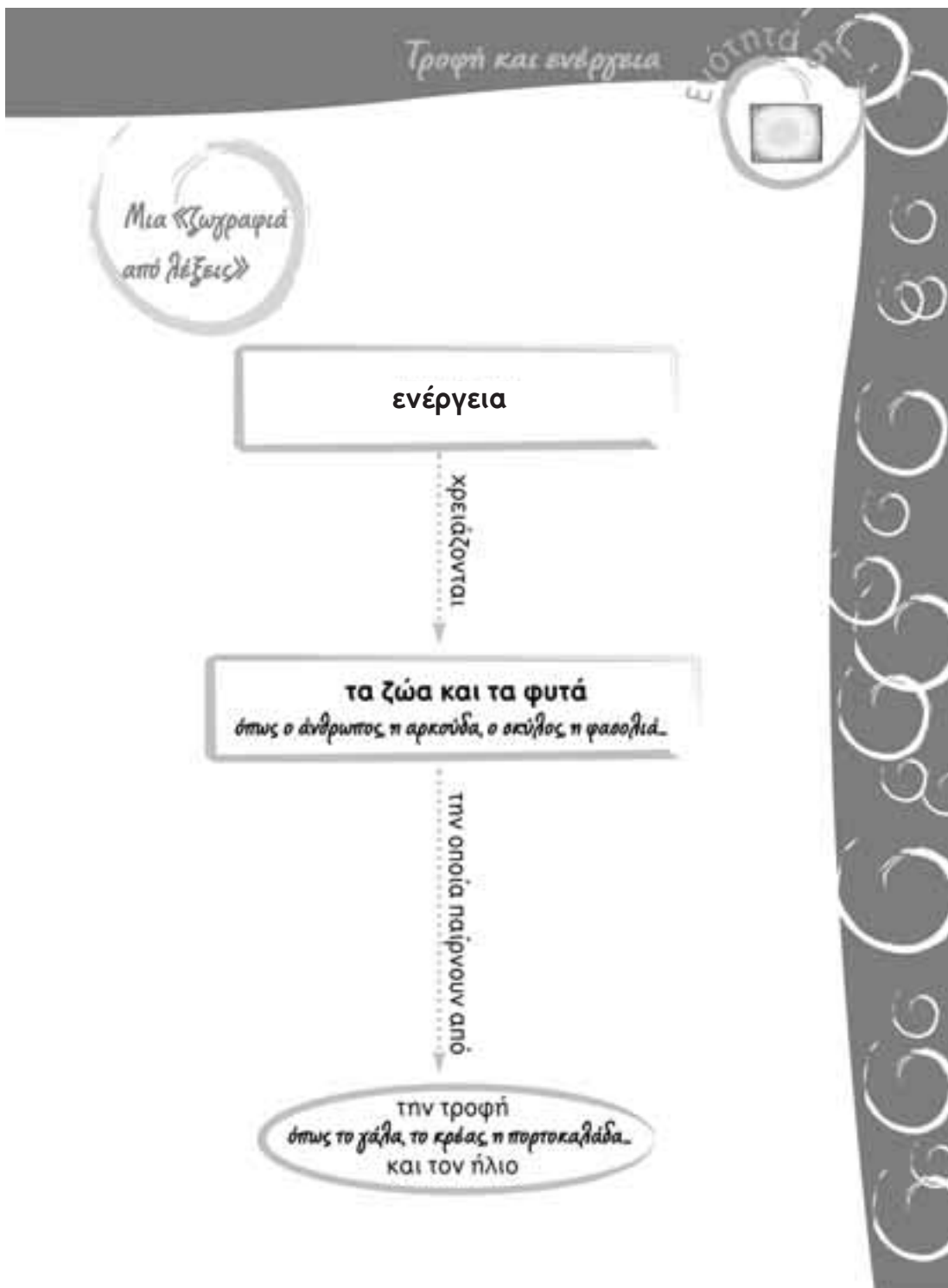
«Πώς φτάσαμε ως εδώ»:

Οι Μ κάνουν ανασκόπηση της γνωστικής τους πορείας μέσα από τις ερωτήσεις που βρίσκονται σε πλαίσια. Άλλες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγησή τους είναι της μορφής: «Τι πισεύσατε στην αρχή της ενότητας για την ενέργεια;», «Τι λέτε τώρα;», «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη;».

Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης

1) Ομαδική δραστηριότητα κατά την οποία οι ΜΟ συνθέτουν ένα περιληπτικό κείμενο για την ενέργεια με βάση αυτά που μελέτησαν στην ενότητα. Αξιολογείται και κατά πόσο οι Μ οικειοποιήθηκαν τις λέξεις του βασικού λεξιλογίου.
2) Δραστηριότητα διαβαθμισμένης δυσκολίας. Ανάλογα με τις δυνατότητές τους οι Μ ας γράψουν μια τροφική αλυσίδα, όσο πιο σύνθετη μπορούν. Επίσης κάποιοι Μ μπορούν να αναφερθούν σε αναλογίες.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 5^{ης} ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ τής ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 7 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Οι Μ αναμένεται να έχουν κατακτήσει (σε διαφορετικό ίσως βαθμό) τις έννοιες και τις δεξιότητες που έχουν μελετήσει στην αντίστοιχη ενότητα της Μελέτης του Περιβάλλοντος της Β' τάξης, όπου μελέτησαν τις ανάγκες και τα δικαιώματα των ανθρώπων.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: ανάγκες, εργασία, αγαθά, προϊόντα, δικαιώματα, κατανάλωση-καταναλώνω, διαφήμιση, συσκευασίες, ετικέτες, ημερομηνία παραγωγής, ημερομηνία λήξης, χώρα προέλευσης, τιμή.

Διαθεματικές δεξιότητες (όπως παρουσιάζονται στην εισαγωγή).

Πηγές / υλικά. Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

UNICEF <http://www.unicef.org/>

<http://www.unicef.gr/reports/symp.php>, και σχετικά με την υπογραφή της από την Ελλάδα, στο ΦΕΚ 192/2-12-92.

Διεθνής Αμνηστία <http://www.amnesty.org/aisect/index.html>

Επισημάνσεις.

α) Πρόκειται για ενότητα που πραγματεύεται, μεταξύ άλλων, την παιδική εργασία και την ισότητα των δύο φύλων στη ζωή και στην εργασία. Θεωρούμε σημαντικό ο Δ της τάξης στα κεφάλαια αυτά να επεκταθεί όσο κρίνει απαραίτητο ανάλογα με τις ανάγκες και την ιδιοσυγκρασία των μαθητών του. β) Επίσης είναι χρήσιμο στα κεφάλαια 4, 5 και 6 να γίνει αγωγή καταναλωτή (π.χ. τι αγοράζουμε, πόσο επηρεαζόμαστε από τις διαφημίσεις, τι πληροφορίες παίρνουμε από τις συσκευασίες και τις ετικέτες). γ) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Άνθρωποι και ανάγκες

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να αναγνωρίσουν ποιες είναι οι ανάγκες των ανθρώπων και να τις ταξινομήσουν σε αυτές που η ικανοποίησή τους είναι απαραίτητη για να ζήσουμε (ζην) και σ' εκείνες που η ικανοποίησή τους σχετίζεται με την «καλή ζωή» (ευ ζην). Να αναγνωρίσουν ότι τα αγαθά ικανοποιούν ανάγκες του ανθρώπου και να αντιστοιχίσουν ανάγκες με αγαθά.

Διαθεματικές Έννοιες**Σύστημα, Αλληλεπίδραση****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) α) Στη δραστηριότητα θα γίνει συζήτηση στις ΜΟ και στη συνέχεια στην ολομέλεια της τάξης σχετικά με το τι χρησιμοποιούμε (αγαθά) για να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες μας. Μέσα από την περιγραφή που κάνουν οι ΜΟ, στόχο έχουμε, με αφετηρία συγκεκριμένα αντικείμενα, ενέργειες και σχέσεις, να εστιάσουμε στις ανάγκες των ανθρώπων π.χ. ένδυση, κατοικία, διατροφή, μόρφωση, παιχνίδι, μετακίνηση, αποδοχή, ξεκούραση, επικοινωνία, αγάπη, ασφάλεια κ.ά. και στα αγαθά που τις ικανοποιούν π.χ. ρούχα, παπούτσια, σπίτι, τρόφιμα, βιβλία, παιχνίδια, φίλοι, τηλέφωνο, αυτοκίνητο κ.ά.

β) Οι ΜΟ συζητούν και συμπληρώνουν στα κενά και άλλες ανάγκες (Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση).

2) Μετά τη συμπλήρωση του σχήματος οι ΜΟ ταξινομούν τις ανάγκες στο σημειωματάριό τους. Στόχος είναι να εστιάσουν στις κύριες ανάγκες του ανθρώπου για επιβίωση (π.χ. τροφή, κατοικία, ένδυση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κ.ά.) και να τις διακρίνουν από αυτές που κάνουν τη ζωή καλύτερη (π.χ. ασφάλεια, αγάπη, ειρήνη κ.ά.) (Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Οι Μ μπορούν να συμπληρώσουν το κείμενο με παραδείγματα (αγαθών και αναγκών) και να κάνουν τις δικές τους παρατηρήσεις, σύμφωνα πάντοτε με την εμπειρία τους.

Τετράδιο Εργασιών

1) Οι Μ ταξινομούν τα αγαθά που αναφέρονται στη δραστηριότητα σε δύο κατηγορίες: αγροτικά και βιομηχανικά. Οι Μ μπορούν να συμπληρώσουν τον πίνακα και με άλλα αγαθά των αντίστοιχων κατηγοριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Είμαστε παιδιά και έχουμε δικαιώματα

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να αναγνωρίσουν το δικαίωμα της προστασίας των παιδιών από την εκμετάλλευση της εργασίας τους.

Να αντιληφθούν ότι υπάρχουν παιδιά στη γειτονιά τους, στη χώρα τους ή σε άλλα μέρη, που εργάζονται και ζουν πολύ δύσκολα.

Διαθεματικές Έννοιες *Αλληλεπίδραση, Άτομο, Σύνολο*

BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ **Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ**

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.
Προτείνεται ο Δ να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 11 Δεκεμβρίου (Παγκόσμια Ημέρα του παιδιού).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) α) Γίνεται σχολιασμός του κειμένου. Οι ΜΟ διατυπώνουν τις απόψεις τους για τη σημασία της λέξης «δικαίωμα» γενικά, (δηλαδή «η ελευθερία του να ενεργεί κάποιος για την ικανοποίηση των συμφερόντων του ή των αναγκών του») και ειδικότερα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που θεωρούνται απαραίτητα και πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού από όλους τους ανθρώπους και από νομικά πρόσωπα και εξουσίες.

β) Οι ΜΟ συμπληρώνουν βασικά δικαιώματα των παιδιών. Μπορεί να γίνει νύξη για την παιδική εργασία-εκμετάλλευση και για το δικαίωμα των παιδιών να μην εργάζονται (*Δ.Ε. Άτομο, Σύνολο*).

2) α) Η δραστηριότητα στοχεύει στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος και των συναισθημάτων των Μ για το φαινόμενο της παιδικής εργασίας. Δικαιώματα που μπορεί να στερείται ένα παιδί εξαιτίας της εργασίας του είναι το δικαίωμα της μόρφωσης, της ασφάλειας, της προστασίας, της φροντίδας, του παιχνιδιού, κ.λπ. Στο σημείο αυτό τονίζεται και η αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων. Ξεκινώντας οι Μ από το ειδικό (γειτονιά), προχωρούν στο γενικό (Ελλάδα, κόσμος) και διατυπώνουν απόψεις για την παγκόσμια γεωγραφία του προβλήματος. Προτείνεται, αν είναι εφικτό, η επίδειξη φωτογραφιών και η ανάγνωση σχετικών κειμένων/ άρθρων από την επικαιρότητα.

β) Στόχος είναι η γνωριμία των Μ με το νομοθετικό πλαίσιο της προστασίας των δικαιωμάτων τους. Χρήσιμη είναι η επίδειξη της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού της UNICEF (άρθρο 32 - παιδική εργασία). Άλλες οργανώσεις που ασχολούνται με τα Δικαιώματα του παιδιού είναι η UNESCO, η ACTIONAID, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, η Διεθνής Αμνηστία κ.λπ. (*Δ.Ε. Άτομο, Σύνολο*).

3) Οι ΜΟ έχουν την ευκαιρία να θέσουν τις ερωτήσεις τους σχετικά με το πρόβλημα, να εκφράσουν τις απόψεις τους και να επιχειρηματολογήσουν. (*Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση*).

4) Ένα βήμα πιο πέρα. Οι ΜΟ σχεδιάζουν τα βήματά τους, με στόχο να έρθουν σε επαφή με κάποια από τις οργανώσεις, είτε τηλεφωνικά είτε μέσω διαδικτύου κ.λπ. (βλ. σελ. 18).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Δίνεται έμφαση στην εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας, η οποία απαγορεύεται. Η εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας διαχωρίζεται από τη βοήθεια που προσφέρουν τα παιδιά με τη θέλησή τους στους γονείς τους.

Τετράδιο Εργασιών

2) Δραστηριότητα εικαστικής έκφρασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Άντρες και γυναίκες
ίσοι στη ζωή και την εργασία
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να διερευνήσουν την έννοια της ισότητας των δύο φύλων.

Να πληροφορηθούν για τη σταδιακή κατοχύρωση διαφόρων δικαιωμάτων των γυναικών στον άξονα του χρόνου.

Να προβληματιστούν για τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών.

Να καλλιεργήσουν κριτική στάση απέναντι σε συμπεριφορές που αντιστρατεύονται την ισότητα των φύλων.

Διαθεματικές Έννοιες**Αλληλεπίδραση, Χρόνος, Μεταβολή****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή και, μέσα από συζήτηση σχετικά με το τι κάνει μια εργαζόμενη μητέρα όταν γυρίζει στο σπίτι της, ευαισθητοποιούνται για την ισότητα των δύο φύλων στην καθημερινή τους ζωή μέσα στην οικογένεια.

Προτείνεται ο Δ να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 10 Δεκεμβρίου (Παγκόσμια Ημέρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Μετά τη συζήτηση των εικόνων και τη μελέτη των κειμένων που τις συνοδεύουν, οι ΜΟ επιλέγουν και συζητούν τα προτεινόμενα θέματα (τα δικαιώματα των δύο φύλων παλιότερα και σήμερα, στην Ελλάδα και αλλού, τα δικαιώματα των δύο φύλων στην οικογένεια και στην καθημερινή ζωή, επαγγέλματα αντρών και γυναικών και το επάγγελμα της νοικοκυράς). Αξιοποιούνται επίσης οι εμπειρίες των Μ. Κάθε ΜΟ παρουσιάζει τις απόψεις της για το θέμα που μελέτησε και επιλέγει να κάνει παρατηρήσεις, σχόλια ή συμπληρώσεις στην παρουσίαση μίας άλλης ομάδας (Δ.Ε. *Αλληλεπίδραση, Χρόνος, Μεταβολή*).

2) Οι Μ διαβάζουν και συζητούν το σύντομο κείμενο, που αναφέρεται στην έννοια της ισότητας των φύλων, όχι μόνο στον εργασιακό τομέα αλλά και στην καθημερινή ζωή. Διευκρινίζεται ότι συχνά δεν είναι το ίδιο εύκολο για τους άντρες και τις γυναίκες να αναλαμβάνουν ορισμένες δραστηριότητες (π.χ. λόγω της σωματικής κατασκευής), όμως είναι σημαντικό να τους αναγνωρίζεται αυτό το δικαίωμα χωρίς διακρίσεις και προκατάληψη. Εάν υπάρχει η δυνατότητα, μπορούν να αναφερθούν παραδείγματα δραστηριοτήτων που κάποτε θεωρούνταν αδιανόητες για τις γυναίκες, ενώ σήμερα το δικαίωμα αυτό είναι αυτονόητο.

Στη συνέχεια, με βάση όσα συζητήθηκαν, οι Μ συζητούν τις φράσεις της δραστηριότητας, με στόχο να αναγνωρίσουν στερεότυπες συμπεριφορές ή δηλώσεις, που αποκαλύπτουν διακρίσεις ή κοινωνικές προκαταλήψεις που έρχονται σε αντίθεση με την ισότητα των δύο φύλων. Είναι σκόπιμο, μετά το σχολιασμό, να γίνουν προτάσεις από τους Μ για το πώς θα μπορούσαν να αλλάξουν όσα θεωρούν «κακώς κείμενα», ώστε να αναγνωρίσουν τη δυνατότητα και την ευθύνη του ατόμου να επηρεάζει την κοινωνική πραγματικότητα (Δ.Ε. *Αλληλεπίδραση*).

Αξίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο αναφέρεται στην ισότητα των δύο φύλων ως δικαίωμα των ατόμων, αλλά και επίκαιρο στόχο του κοινωνικού συνόλου. Οι Μ μπορούν να συζητήσουν την τελευταία φράση του κειμένου, σχολιάζοντας και αναπτύσσοντάς την.

Τετράδιο Εργασιών

3) Οι Μ δραματοποιούν μία σκηνή διεκδίκησης του δικαιώματος της ψήφου από μια γυναίκα. Είναι χρήσιμο να έχει προηγηθεί συζήτηση στην τάξη για την εποχή στην οποία αναφέρεται η δραστηριότητα, τις συνθήκες, τον τρόπο ζωής κ.λπ., ώστε οι Μ να «εγκλιματιστούν» και να μπορούν να αντιλήθουν από τις πληροφορίες αυτές για να παίξουν τους «ρόλους» τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Χρειαζόμαστε όλα αυτά που αγοράζουμε; (1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
 Να αναγνωρίσουν ότι η κατανάλωση είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής μας ζωής.
 Να διακρίνουν την κατανάλωση από την υπερκατανάλωση.
 Να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στα καθιερωμένα ή επιβαλλόμενα πρότυπα.
 Να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα κατανάλωσης.

Διαθεματικές Έννοιες

Σύστημα, Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.
 Προτείνεται ο Δ να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 15 Μαρτίου (Παγκόσμια Ημέρα καταναλωτή).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) α) Το σκίτσο παρουσιάζει προϊόντα που καταναλώνουμε. Αυτά διακρίνονται σε οικονομικά (αγροτικά, βιομηχανικά, τεχνολογικά), κοινωνικές υπηρεσίες (υγεία, ασφάλιση, συγκοινωνίες, μεταφορές, επικοινωνίες) και πολιτισμικά αγαθά (τουρισμός, βιβλίο, θέατρο, τέχνη, μουσική). Η αξιοποίηση του σκίτσου θεωρείται απαραίτητη, ώστε οι Μ να καταγράψουν στις «επιθυμίες» τους όχι μόνο οικονομικά προϊόντα αλλά και προϊόντα των άλλων κατηγοριών. Η ανωνυμία εξασφαλίζει την ελεύθερη καταγραφή οποιασδήποτε επιθυμίας.

β) Κάθε ΜΟ αξιολογεί το προϊόν που αναγράφεται στην πρόταση: κατά πόσο καλύπτει βιολογική ή άλλη ανάγκη, πώς δημιουργήθηκε η συγκεκριμένη επιθυμία (π.χ. διαφήμιση ή μίμηση), πώς μπορεί κάποιος να το αποκτήσει (χρήματα, αν πρόκειται για οικονομικό προϊόν, ανθρώπινες σχέσεις, αν πρόκειται για υπηρεσία) και σχεδιάζεται ο τρόπος απόκτησής του (π.χ. αποταμίευση) (Δ.Ε. Σύστημα - Επικοινωνία).

2) Οι Μ αναμένεται να διαπιστώσουν αν έχουν καταναλωτική ή υπερκαταναλωτική συμπεριφορά και να προβληματιστούν αν και πόσο μπορούν να αντικαταστήσουν κάποια από τα προϊόντα που αγοράζουν με άλλα πιο υγιεινά ή πιο οικονομικά και πιο φιλικά για το περιβάλλον: π.χ. αντί για τυποποιημένα πατατάκια, ένα φρούτο ή ένα σάντουιτς που θα το ετοιμάσουν στο σπίτι τους. Αντί για δύο μικρά μπουκάλια γάλα ένα μεγάλο μπουκάλι σε οικονομική συσκευασία (Δ.Ε. Σύστημα - Αλληλεπίδραση).

3) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους. Επισημαίνουμε ότι με τον όρο κατανάλωση εννοούμε οτιδήποτε χρησιμοποιεί ο άνθρωπος στην καθημερινή του ζωή. Η υπερβολική και άσκοπη πολλές φορές κατανάλωση, που επιβάλλεται συνήθως από συγκεκριμένα πρότυπα και εξυπηρετεί κυρίως κερδοσκοπικούς λόγους, θεωρείται υπερκατανάλωση. Μέσα από τις δραστηριότητες ο Δ θα βοηθήσει τους Μ να διαχωρίσουν τις έννοιες ώστε να καλλιεργήσουν κριτική στάση όταν αποφασίζουν να αγοράσουν κάτι (Δ.Ε. Σύστημα).

4) Ένα βήμα πιο πέρα. Τα 5 βασικά δικαιώματα του καταναλωτή είναι:

α) Το δικαίωμα της προστασίας από τα οικονομικά συμφέροντα (προδιαγραφές, σήμα, ετικέτες, τιμές, ποιότητα).

β) Το δικαίωμα της προστασίας της υγείας και της ασφάλειας (διατροφή, υγιεινή, ασφάλεια, περιβαλλοντική προστασία).

γ) Το δικαίωμα της πληροφόρησης και της εκπαίδευσης (σχετικά με τρόπους παραγωγής, προμήθειες, δημόσιες υπηρεσίες, νόμους, αποφάσεις, επιπτώσεις, αποτελέσματα).

δ) Το δικαίωμα της αντιπροσώπευσης (συνδικάτα, σύλλογοι, οργανώσεις).

ε) Το δικαίωμα της επανόρθωσης (αποζημίωσης - αποκατάστασης) σε ατομικό ή κοινωνικό επίπεδο, απέναντι στο δημόσιο ή το ιδιωτικό συμφέρον.

Οι ΜΟ μπορούν να απευθυνθούν σε ενώσεις και συλλόγους προστασίας καταναλωτή.

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο γίνεται λόγος για την κατανάλωση, την υπερκατανάλωση και τη στάση που υιοθετούμε ως κριτικά σκεπτόμενοι καταναλωτές. Οι Μ συμπληρώνουν το κείμενο με δικά τους παραδείγματα και προτάσεις.

Τετράδιο Εργασιών

4) Με τη συμπλήρωση και την επεξεργασία του ερωτηματολογίου οι Μ θα αξιολογήσουν τον εαυτό τους: κατά πόσο καταναλώνουν ή υπερκαταναλώνουν. Η συζήτηση επί των αποτελεσμάτων είναι αναγκαία, ώστε να προβληματιστούν και να οδηγηθούν, όσο αυτό είναι εφικτό, σε αλλαγή στάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Διαφημίσεις παντού!!!

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να προσδιορίσουν τη μεγάλη ευρύτητα των διαφημιστικών-καταναλωτικών πληροφοριών: τι διαφημίζεται και με ποιους τρόπους.

Να προβληματιστούν για το ρόλο της διαφήμισης στην υπερκατανάλωση και να συζητήσουν για τη δυναμική που διαθέτει επηρεάζοντας τον καταναλωτή.

Να γνωρίσουν κάποιες τεχνικές της διαφήμισης, με στόχο να αναπτύξουν κριτική στάση απέναντι στα διαφημιστικά μηνύματα.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή και εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους σχετικά με το τι διαφημίζεται και με ποιους τρόπους.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι κοινές απαντήσεις που αναμένεται να προκύψουν είναι δείγμα της δυναμικής της διαφήμισης να «καταγράφεται» στο μυαλό μας, επηρεάζοντας ιδιαίτερα τα παιδιά (Δ.Ε. Επικοινωνία).

2) Οι ΜΟ επεξεργάζονται τα ερωτήματα με άξονα τα παρακάτω:

- τα είδη της διαφήμισης (π.χ. έντυπη, εικονιστική, ακουστική)
- το ρόλο της (πληροφόρηση - γνωστοποίηση, αύξηση πωλήσεων)
- οι ωφέλειες που προκύπτουν για τον διαφημιζόμενο, γι' αυτόν που την προβάλλει (π.χ. έντυπο, τηλεοπτικό κανάλι) αλλά και τον αποδέκτη της
- οι λόγοι για τους οποίους μας ελκύει μια διαφήμιση (ήρωες, εικόνες, μουσική, λογότυπο, προϊόν κ.λπ.)
- η σχέση που έχει η διάδοση ενός προϊόντος με το πόσο συχνά διαφημίζεται (Δ.Ε. *Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία*).

3) Στόχος της δραστηριότητας είναι οι ΜΟ να αναγνωρίσουν ότι βασικό κριτήριο για την αγορά ενός προϊόντος πρέπει να είναι κυρίως η κάλυψη αναγκών και όχι τα διαφημιστικά μηνύματα. Αξίζει να επισημάνουμε ότι οι διαφημίσεις δημιουργούν ανάγκες και να ευαισθητοποιήσουμε τους Μ γι' αυτό με κατάλληλες ερωτήσεις και σχόλια (Δ.Ε. *Αλληλεπίδραση*).

4) Βιωματική δραστηριότητα. Οι Μ διηγούνται τις εμπειρίες τους. Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει αναμένεται να προκύψει ως συμπέρασμα ότι μία καλή διαφήμιση δε συνοδεύει πάντα κάποιο καλό προϊόν. Υπάρχουν πολλά προϊόντα ασήμαντης αξίας ή αμφίβολης ποιότητας, που οι διαφημίσεις τους μπορούν να μας ξεγελάσουν (Δ.Ε. *Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία*).

5) Στόχος της δραστηριότητας είναι να αντιληφθούν οι Μ ότι η διαφήμιση είναι συνήθως ένας μονόλογος από την πλευρά του διαφημιστή, δεδομένου ότι αυτός επιλέγει την ποσότητα και το είδος των πληροφοριών που θα μεταδώσει στο κοινό. Το κοινό ούτε περισσότερες πληροφορίες έχει τη δυνατότητα να ζητήσει, ούτε μπορεί να ασκήσει άμεσα κριτική σε αυτή. Οι ΜΟ :α) Επιλέγουν την κατάλληλη πρόταση για να διαφημίσουν ένα οικείο προς αυτούς προϊόν (παιχνίδι) και β) ερευνούν και ελέγχουν την αναγκαιότητα και χρησιμότητα τα προϊόντων που συνήθως διαφημίζονται (Δ.Ε. *Επικοινωνία*).

Αξίζει να διαβάσουμε

Κείμενο πληροφοριακό για τη διαφήμιση. Οι Μ μπορούν να το συμπληρώσουν αναφέροντας και άλλα είδη διαφήμισης όπως επίσης και άλλα προϊόντα που έχουν δει ή ακούσει να διαφημίζονται.

Τετράδιο Εργασιών

5) Στόχος είναι οι Μ να εντοπίσουν κάποιες από τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται από τους διαφημιστές, (μουσική επένδυση, γρήγορη εναλλαγή εικόνων, μικρή διάρκεια, λογότυπα, σλόγκαν, πρωτοτυπία, «ήρωες»). Όλα αυτά προκαλούν συνειρμό σκέψεων και έχουν σκοπό την παρακίνηση του αποδέκτη, ώστε να προσλάβει θετικά το μήνυμα (προϊόν ή ιδέα). Επίσης, οι Μ διαπιστώνουν ότι οι πληροφορίες που παρέχονται είναι περιορισμένες, επιλεγμένες και, τέλος, πληροφορούνται πως οι διαφημίσεις «χτυπούν» πάντα σε ώρες που η τηλεθέαση είναι μεγάλη. (Προτείνεται ως εργασία για το σπίτι, η οποία θα πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια των γονέων).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Οι συσκευασίες μάς πληροφορούν

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να διακρίνουν τις πληροφορίες που αντλούμε από τη συσκευασία των προϊόντων.

Να συνειδητοποιήσουν ότι κυκλοφορούν επιβλαβή προϊόντα, να μάθουν να διακρίνουν από τη συσκευασία τα επιβλαβή συστατικά και να αναγνωρίζουν κάποια βασικά σύμβολα που προειδοποιούν για την επικινδυνότητα της χρήσης ορισμένων προϊόντων.

Να αναγνωρίσουν εκτός από τα ελληνικά, τα προϊόντα που προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλες.

Διαθεματικές Έννοιες**Αλληλεπίδραση, Σύστημα****BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1. Κάθε ΜΟ μελετά τις πληροφορίες μιας καρτέλας. Αν υπάρχει χρόνος, όλες οι ΜΟ μπορούν να μελετήσουν όλες τις καρτέλες.

Α. Γίνεται συζήτηση για την ημερομηνία παραγωγής και λήξης, για τη συντήρηση των προϊόντων στην ψύξη ή την κατάψυξη και για το χρόνο κατανάλωσής τους.

Β. Γίνεται λόγος για τις οδηγίες προφύλαξης των παιδιών από ορισμένα προϊόντα και για γνωστά σήματα επικινδυνότητας (εύφλεκτο - διαβρωτικό, ερεθιστικό - δηλητήριο...).

Γ. Συζητούν τις πληροφορίες που δίνουν οι ετικέτες των ρούχων, δηλαδή το όνομα του κατασκευαστή, τη σύνθεση του υφάσματος, το μέγεθος, τη χώρα κατασκευής, τις οδηγίες πλυσίματος και σιδερώματος κ.ά.

Δ. Συζητούν τις πληροφορίες σχετικά με το καθαρό βάρος των προϊόντων. Γίνεται σύνδεση ποσότητας και τιμής και ανιχνεύεται κατά πόσο οι «προσφορές» των καταστημάτων είναι πραγματικά συμφέρουσες. Γίνεται αναφορά στις οδηγίες χρήσης και τη χρησιμότητά τους.

Ε. Συζητούν τον πίνακα θρεπτικών συστατικών. Γίνεται λόγος για τα επιβλαβή συστατικά-συντηρητικά κατηγορίας Ε (π.χ. συντηρητικό Ε200) και για τα βιολογικά προϊόντα.

Ακόμη, δίνονται πληροφορίες για το γραμμωτό κώδικα, που εξυπηρετεί την ηλεκτρονική αναγνώριση των προϊόντων στο ταμείο, για τα σύμβολα της μορφής HELLAS 46.25 EU που υποδηλώνει ότι ένα προϊόν έχει παραχθεί σε κράτος/μέλος της Ε.Ε., της μορφής CE που υποδηλώνει ότι το προϊόν πληροί τις προδιαγραφές της Ε.Ε. καθώς και για το σήμα της ανακύκλωσης που αναγράφεται σε ανακυκλώσιμες συσκευασίες προϊόντων (χαρτί, αλουμίνιο, γυαλί) (Δ.Ε. Σύστημα, Αλληλεπίδραση).

2. Θα χρειαστεί μία απόδειξη αγοράς προϊόντων για κάθε ΜΟ.

Συζητείται η αναγκαιότητα της απόδειξης, η υποχρέωση παράδοσης και παραλαβής απόδειξης σε κάθε συναλλαγή είτε αγοράς αγαθών είτε παροχής υπηρεσιών, ο έλεγχος σχετικά με το αν αναγράφεται το ακριβές ποσό της πληρωμής και η εγκυρότητά της όσον αφορά στα στοιχεία της (επωνυμία επιχείρησης, τηλέφωνο, ΑΦΜ, ΔΟΥ...) (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Σύστημα).

Αξιίζει να διαβάσουμε Στο κείμενο περιγράφονται με παραδείγματα οι πληροφορίες που μπορεί να αντλήσει ο καταναλωτής από τη συσκευασία ή την ετικέτα των προϊόντων. Οι Μ μπορούν να συμπληρώσουν το κείμενο προσθέτοντας πληροφορίες από την προσωπική τους εμπειρία.

Τετράδιο Εργασιών **6)** Οι Μ παρατηρούν συσκευασίες από διάφορα προϊόντα που υπάρχουν στο σπίτι τους (τρόφιμα, ρούχα, παιχνίδια) και τα ταξινομούν σε προϊόντα που έχουν κατασκευαστεί στην Ελλάδα, σε προϊόντα που έχουν κατασκευαστεί σε κράτη/μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε προϊόντα που κατασκευάστηκαν αλλού (Κορέα, Η.Π.Α. κ.λπ.). Προτείνεται ως εργασία για το σπίτι, εκτός αν ο Δ προετοιμάσει τους Μ ώστε να γίνει στην τάξη.
7) Δραστηριότητα δημιουργικής ανασύστασης δεδομένων.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

[1 διδακτική ώρα]

Βιβλίο του Μαθητή **Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες του Μ**

Κείμενο της Ανασκόπησης Οι Μ διαβάζουν και συμπληρώνουν το επαναληπτικό κείμενο απαντώντας στις ερωτήσεις που το συνοδεύουν. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, αλληλεπιδρούν με το κείμενο και διαμορφώνουν τη δική τους ανακεφαλαίωση. Αφού ολοκληρωθεί με τις απαντήσεις των Μ, διαβάζεται στην ολομέλεια της τάξης από κάποιον Μ.

Βασικό λεξιλόγιο Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

«Ζωγραφιά από λέξεις» Η συμπλήρωση του εννοιολογικού χάρτη γίνεται μετά την επεξεργασία του επαναληπτικού κειμένου. Οι Μ συμπληρώνουν τα κενά (με ανάγκες των ανθρώπων και με δικαιώματα των παιδιών). Μπορούν ακόμη να εμπλουτίσουν τον εννοιολογικό χάρτη, συμπληρώνοντας συγκεκριμένα αγαθά, αφού προσθέσουν πρώτα βέλη και κενά πλαίσια. Τέλος, γίνεται σύνδεση του θέματος με την αναγκαιότητα ψήφισης νόμων που διασφαλίζουν τα δικαιώματα των παιδιών, την ίση αμοιβή για την ίδια εργασία κ.λπ.

«Πώς φτάσαμε ως εδώ»; Οι Μ κάνουν ανασκόπηση της γνωστικής τους πορείας μέσα από τις ερωτήσεις που βρίσκονται σε πλαίσια. Άλλες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγησή τους είναι της μορφής: «Τι νομίζατε στην αρχή της ενότητας για το θέμα;», «Τι λέτε τώρα;», «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη;».

Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης **1)** Ομαδική δραστηριότητα στην οποία επιδιώκεται οι ΜΟ να επισημάνουν την ειδοποιό διαφορά μεταξύ της διαφήμισης και της αξιόπιστης ενημέρωσης από τις συσκευασίες. Καθοδηγούμενοι μέσω των ερωτήσεων, αναμένεται να διαπιστώσουν ότι η διαφήμιση συνήθως ταυτίζεται με την υπερβολή, προσφέρει αποκλειστικά θετικές πληροφορίες για το προϊόν ενώ η ετικέτα - συσκευασία πληροφορεί αντικειμενικά και δίνει τη σύσταση/σύνθεση ενός προϊόντος.
2) Δραστηριότητα διαβαθμισμένης δυσκολίας. Ανάλογα με τις δυνατότητές τους, οι Μ ας γράψουν όσα δικαιώματα μπορούν.
3) Οι Μ συμπληρώνουν τον πίνακα με βάση όσα συζητήσαν και μελέτησαν στην τάξη κατά την επεξεργασία της ενότητας. Εξοικειώνονται επίσης με την ανάγνωση, τη συμπλήρωση και την κατασκευή πίνακα (ανάπτυξη δεξιοτήτων).

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 6ης ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 10 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Με την αντίστοιχη ενότητα της Μελέτης του Περιβάλλοντος της Β' τάξης που μελετά τον πολιτισμό.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας/η καθεμιά, το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: πολιτισμός, εκπαίδευση, συμπόσια, τέχνες, θέατρο, Ολυμπιακοί αγώνες, κότινος, αγωνίσματα, εκκεχειρία, ολυμπιακή φλόγα, λαμπαδηδρόμος, μετάλλια, ολυμπιονίκες, Παραολυμπιακοί αγώνες, παράδοση, συνήθειες, έθιμα, τραγούδια, χοροί, τρόπος ζωής, συμπεριφορά.

Διαθεματικές δεξιότητες (όπως παρουσιάζονται στην εισαγωγή).

Πηγές/υλικά. Κατά την επεξεργασία της ενότητας κρίνεται απαραίτητο οι Μ να έχουν στη διάθεσή τους εικόνες από πρωτογενείς πηγές, π.χ. παραστάσεις αγγείων, αγάλματα, ανάγλυφα, ναούς κ.λπ., ώστε να δημιουργήσουν ολοκληρωμένη εικόνα για την εποχή που μελετούν. Οι εικόνες μπορεί να προέρχονται από φωτογραφίες και έντυπο υλικό από μουσεία, διαφάνειες, σχετικά βιβλία κ.ά. Οι Μ μπορούν επίσης να παρακολουθήσουν εκπαιδευτικές ταινίες και να επισκεφθούν τους δικτυακούς τόπους του Υπουργείου Πολιτισμού (www.culture.gr) και του Αθήνα 2004 (www.Athens2004.gr). Επίσης προτείνεται η αξιοποίηση κατάλληλων μουσειοσκευών και εκπαιδευτικών φακέλων που αφορούν σε συλλογές Μουσείων (π.χ. Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Μουσειοσκευές: Το ένδυμα στην αρχαία Ελλάδα, Παίζοντας στην αρχαία Ελλάδα, Εκπαιδευτικοί Φάκελοι: Καθημερινή Ζωή στην αρχαία Αθήνα).

Επισημάνσεις.

α) Η ενότητα πραγματεύεται αφηρημένες έννοιες, τις οποίες καλούνται οι Μ να κατακτήσουν επαγωγικά μέσα από συζήτηση και μετά από συγκρίσεις μεταξύ στοιχείων του παρελθόντος και του σύγχρονου πολιτισμού. Ο Δ θα επιμείνει ώστε οι Μ να καταλήξουν σε δικά τους συμπεράσματα σχετικά με τον αρχαίο και το σύγχρονο πολιτισμό. Η διαδικασία αυτή είναι ανοιχτή και χρονοβόρα. Για το λόγο αυτό είναι πιθανό να απαιτηθεί περισσότερος χρόνος από τον προβλεπόμενο. Είναι χρήσιμο, επίσης, να γίνει διασύνδεση κι αξιοποίηση των γνώσεων από το μάθημα της Ιστορίας της Γ' τάξης. β) Προτείνεται ακόμη επίσκεψη στο τοπικό αρχαιολογικό μουσείο, σε αρχαιολογικό χώρο ή σε αρχαίο θέατρο, αν είναι εφικτό, ώστε να πραγματοποιηθούν οι ανάλογες συνδέσεις με τα θέματα της ενότητας. γ) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ο πολιτισμός των αρχαίων Ελλήνων

[3 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να έρθουν σε επαφή με στοιχεία του κλασικού ελληνικού πολιτισμού: συνήθειες (ενδυμασία, παιχνίδια), εκπαίδευση, πολίτευμα (δημοκρατία), τέχνες, τεχνολογία.

Διαθεματικές Έννοιες**Πολιτισμός, Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Ολόκληρο το κεφάλαιο διαρθρώνεται γύρω από τον άξονα της σύγκρισης στο χρόνο (αρχαία- σύγχρονη εποχή).

Α. ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ - ΠΑΙΧΝΙΔΙ (Δ.Ε. Μεταβολή, Χρόνος)

1) Οι ΜΟ παρατηρούν στις εικόνες πώς φορούσαν το χιτώνα τα παιδιά στην αρχαία Ελλάδα. Κάνουν συγκρίσεις σχετικά με την ενδυμασία στην κλασική αρχαιότητα και τη νεότερη εποχή. Εντοπίζουν διαφορές και ομοιότητες. Οι ομοιότητες που θα διαπιστώσουν αφορούν στις πτυχώσεις που χαρακτηρίζουν αρκετά σύγχρονα ρούχα. Προτείνεται να ακολουθήσουν οι Μ τα βήματα της εικόνας στο σπίτι, βοηθούμενοι από τους γονείς τους, και με ένα απλό ύφασμα κατάλληλου μεγέθους να ντυθούν και αυτοί με χιτώνα (βιωματική δραστηριότητα).

2) Οι ΜΟ μελετούν το απόσπασμα από τις *Νεφέλες* του Αριστοφάνη (Απόδοση: Ν. Φιλίππα) και συγκρίνουν. Διαπιστώνουν τις κοινές συνήθειες παιδιών (παίζουν) και γονέων (κάνουν δώρα στα παιδιά). Αναφέρονται στα σημερινά παιχνίδια των παιδιών και στα είδη των δώρων που συνηθίζουν να λαμβάνουν τα παιδιά σήμερα.

Β. ΜΟΡΦΩΣΗ - ΣΧΟΛΕΙΟ (Δ.Ε. Μεταβολή, Χρόνος)

3) Οι ΜΟ μελετούν το απόσπασμα από τον *Πρωταγόρα* του Πλάτωνα. (Απόδοση: Ν. Φιλίππα) Η ορθή αντιστοίχιση λέξεων είναι: δάσκαλος με δασκάλα / δάσκαλος, κιθαριστής με δασκάλα / δάσκαλος μουσικής, παιδοτρίβης με γυμνάστρια / γυμναστής. Μετά την αντιστοίχιση διαπιστώνουν ότι στην αρχαία Ελλάδα το διδακτικό προσωπικό ήταν αποκλειστικά άντρες ενώ σήμερα αποτελείται από άτομα και των δύο φύλων.

4) Οι ΜΟ μελετούν το απόσπασμα από τις *Νεφέλες* του Αριστοφάνη (Απόδοση: Ν. Φιλίππα) και διαπιστώνουν α) τις διαφορές σχετικά με την πειθαρχία στο σχολείο των αρχαίων χρόνων σε σχέση με το σημερινό και β) ότι τότε μορφώνονταν μόνο τα αγόρια. Ύστερα από τη μελέτη των δύο παραπάνω κειμένων, γίνεται συζήτηση σχετικά με το πρόγραμμα της εκπαίδευσης των αρχαίων Ελλήνων: έδιναν ιδιαίτερη σημασία στην εκπαίδευση του νου και του σώματος, αφού σκέφτονταν συνθετικά και επιδίωκαν να τονιστεί ο σύνθετος χαρακτήρας του ατόμου.

Γ. ΚΟΙΝΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος, Πλειοψηφία)

Οι ΜΟ παρατηρούν την εικόνα με την περιοχή της Πνύκας, όπως είναι σήμερα. Συζητούν για την εξέλιξη του πολιτεύματος (τυραννία, ολιγαρχία, δημοκρατία), για τη σπουδαιότητα της δημοκρατίας ως στοιχείου πολιτισμού και

σεβασμού στον άνθρωπο και για την ιδιαίτερη σημασία που έδιναν οι αρχαίοι στη συμμετοχή στα κοινά.

5) Οι ΜΟ συζητούν και επιλέγουν το θέμα που κρίνουν ότι θα άξιζε να συζητηθεί. Οριζόντια διασύνδεση με την ενότητα 1, κεφάλαιο 3. Αν υπάρχει χρόνος, γίνεται δραματοποίηση.

Δ. ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ – ΣΥΜΠΟΣΙΟ (Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος)

Οι Μ συζητούν για τα συμπόσια. Τα συμπόσια ήταν αιτία να γεννηθεί ένα λογοτεχνικό είδος (Συμπόσιο Πλάτωνος, Συμπόσιο Ξενοφώντος, Συμποσιακά Πλούταρχου κ.ά.). Στα συμπόσια και στις θρησκευτικές γιορτές οι Έλληνες είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή ο ένας με τον άλλον, συνήθεια που συναντούμε σε όλες τις περιόδους του ελληνικού πολιτισμού, ακόμη και σήμερα.

6) Οι Μ βρίσκουν φωτογραφίες οικογενειακών συγκεντρώσεων ή φωτογραφίζουν στιγμιότυπα από γιορτές και τα κολλούν στο σημειωματάριό τους ή σε χαρτόνι. [Οι φωτογραφίες δεν είναι απαραίτητο να βρεθούν άμεσα και μπορούν να κολληθούν σε χαρτόνι που θα αναρτηθεί στην τάξη στο πλαίσιο μιας ευρύτερης παρουσίασης (π.χ. «οι καθημερινές συνήθειες των Ελλήνων στην αρχαία εποχή και σήμερα»)].

7) Οι Μ ζωγραφίζουν μία σκηνή στην αρχαία αγορά (δημιουργική ανασύσταση δεδομένων - διαθεματική δραστηριότητα).

8) Οι Μ διαπιστώνουν ότι η επιθυμία για συνάντηση, συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων χαρακτηρίζει και τους σύγχρονους Έλληνες, με τη διαφορά ότι συμμετέχουν σε αυτές ισότιμα γυναίκες και άντρες. Οι Μ επισημαίνουν χώρους συνάντησης των ανθρώπων στην εποχή μας (πλατείες, πνευματικά κέντρα, αίθουσες διαλέξεων, καφενεία, σπίτια σε οικογενειακές γιορτές ή απλές συναντήσεις...).

Ε. ΤΕΧΝΕΣ (Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος)

9) Οι Μ παρατηρούν τις φωτογραφίες και συζητούν με θέμα κάποιο άγαλμα ή αρχαιολογικό μνημείο που υπάρχει στον τόπο τους. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει, συζητούν για κάποιο από τις φωτογραφίες του βιβλίου ή κάποιο άλλο που είναι ευρύτατα γνωστό (σε αυτή την περίπτωση ο Δ επιδεικνύει φωτογραφίες στους Μ).

Στ. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ (Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος)

10) Το Ευπαλίνειο Όρυγμα στη Σάμο κατασκευάστηκε για τη μεταφορά νερού. Οι Μ κάνουν υποθέσεις για τη χρησιμότητά του. Στα τεχνολογικά επιτεύγματα οδήγησε η ανάγκη για επιβίωση. Θα γίνει λόγος για τη σημασία του τεχνολογικού πολιτισμού. Τα τεχνολογικά επιτεύγματα ήταν πολλά και εντυπωσιακά (ναυπήγηση πλοίων, κατασκευή ανυψωτικών μηχανών, κατασκευή ηλιακού ρολογιού...). Οι Μ αναφέρουν σύγχρονα σημαντικά έργα (αεροδρόμια, γέφυρες, σήραγγες...) και αιτιολογούν την αναγκαιότητα της κατασκευής τους.

11) Ερώτημα Ορφεία: Γίνεται ανασκόπηση της γνωστικής πορείας των μαθητών, τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη διαδικασία.

Σημείωση: Στο κεφάλαιο αυτό δε γίνεται λόγος για το θέατρο ως στοιχείου πολιτισμού των αρχαίων Ελλήνων επειδή παρουσιάζεται ξεχωριστά στο επόμενο κεφάλαιο.

Αξιζει να διαβάσουμε

Σ' αυτό το κεφάλαιο ξεφεύγουμε από το σταθερό μοτίβο της παράθεσης του κειμένου αναφοράς και δίνουμε την πρωτοβουλία στους Μ να εκφράσουν τις σκέψεις και τις αντιλήψεις τους για τους αρχαίους Έλληνες. Παρέχουμε ένα

ημιτελές κείμενο, το οποίο κινείται γύρω από άξονες που έχουν επιλεγεί με παιδαγωγικά κριτήρια. Ο Δ ζητά από τους Μ να ανατρέξουν στις δραστηριότητες και τις εικόνες του κεφαλαίου για να αντλήσουν το υλικό διαμόρφωσης του κειμένου τους. Η εργασία μπορεί να γίνει ατομικά, εταιρικά ή ομαδικά. Οι άξονες που θα κινηθεί το κείμενο είναι: **περιγραφή** των αρχαίων Ελλήνων όπως τους αντιλαμβάνονται οι Μ, σύγκριση μεταξύ σύγχρονων και αρχαίων με κριτήρια που θα θέσουν οι Μ, **προσωπική αποτίμηση** για τους αρχαίους Έλληνες με επιχειρήματα.

Τετράδιο Εργασιών

- 1) Βιωματική δραστηριότητα.
- 2) Οι Μ διακοσμούν ελεύθερα το αγγείο. Δε συνιστάται να αντιγράψουν σχέδιο από φωτογραφία αγγείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η παράσταση αρχίζει!

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να προσεγγίσουν τη μορφή, τα μέσα και τη σημασία του θεάτρου στην αρχαία Ελλάδα.
Να συζητήσουν για το σημερινό θέατρο (συντελεστές, έργα, κοινό, διαδικασίες κ.ά.).

Διαθεματικές Έννοιες**Πολιτισμός, Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.
Προτείνεται ο Δ να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 27 Μαρτίου (Παγκόσμια Ημέρα Θεάτρου).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Πηγές για την ευκαιριακή ενότητα: ψηφιακοί δίσκοι (DVD) με σχετικό περιεχόμενο, επίσκεψη στην ιστοσελίδα www.theatroedu.gr
Υλικά για την 3η δραστηριότητα: ένα πρόγραμμα θεατρικής παράστασης, μια πρόσκληση ή ένα απόκομμα στήλης εφημερίδας με θέμα κάποια θεατρική παράσταση.

Οι Μ διαβάζουν και συζητούν το κείμενο - «Ξενάγηση» στο αρχαίο θέατρο.

1) Οι ΜΟ αναμένεται να επισημάνουν τη σημασία του θεάτρου για την αρχαία ελληνική κοινωνία, δεδομένου ότι αποτελούσε αναπόσπαστο στοιχείο μιας πόλης, όπως η θρησκεία και ο αθλητισμός. Στη συνέχεια συζητούν για τη σημερινή επαφή μας με το θέατρο και για τη μορφή των σημερινών θεατρικών αιθουσών (*Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος*).

2) Οι ΜΟ συζητούν για τους συντελεστές μιας θεατρικής παράστασης. Τονίζεται η εξειδίκευση και ο διακριτός ρόλος κάθε επαγγελματία. Αν είναι εφικτό, ο Δ παρουσιάζει στους Μ ένα πρόγραμμα θεατρικής παράστασης (*Δ.Ε. Πολιτισμός*).

3) Τα θέματα για συζήτηση προτείνονται με στόχο να προσεγγίσουν οι ΜΟ το σημερινό θέατρο, τα είδη του και τις διαφορές του από άλλες μορφές ψυχαγωγίας - θεάματος, όπως π.χ. η τηλεόραση (*Δ.Ε. Μεταβολή, Χώρος*).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο γίνεται αναφορά στη σημασία που απέδιδαν οι αρχαίοι Έλληνες στο θέατρο, με στόχο τόσο την παιδεία όσο και την ψυχαγωγία των πολιτών.

Τετράδιο Εργασιών

3) Στόχος της δραστηριότητας είναι να συζητηθούν περισσότερο έννοιες και όροι που αφορούν το θέατρο, τόσο στη σημερινή όσο και στην αρχαία του μορφή (θίασος - ηθοποιοί, κοινό - θεατές, εισιτήρια - ταμείο, πρωταγωνιστής - σημαντικός ρόλος, παρασκήνια - κοστούμια, βάψιμο κ.ά., θεατρικός συγγραφέας - υπόθεση).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. «Μαλαματένιος αργαλειός
κι ελεφαντένιο χτένι...»

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να έρθουν σε επαφή με στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού.
Να συζητήσουν τη σημασία της παράδοσης.

Διαθεματικές Έννοιες

Πολιτισμός, Αλληλεπίδραση, Χώρος - Χρόνος, Μεταβολή

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες
δραστηριότητες

1) Οι ΜΟ με αφορμή την αντιστοίχιση κειμένων - εικόνων, συζητούν για παραδοσιακές ελληνικές συνήθειες (Δ.Ε. Χώρος - Χρόνος).

Σημείωση: Η εικόνα 2 της σελίδας 115 παρουσιάζει ένα σύγχρονο οικισμό χτισμένο στα ερείπια κάποιου παλιότερου.

2) Αποτελεί συνέχεια της 1ης δραστηριότητας. Οι Μ αναφέρονται σε προσωπικές τους εικόνες και βιωματά σε σχέση με τις παραδοσιακές συνήθειες και τις συγκρίνουν με αντίστοιχες σύγχρονες.

Η συζήτηση στη συνέχεια μπορεί να επικεντρωθεί στην τοπική παράδοση, με βάση όσα έχουν διαβάσει οι Μ ή έχουν ακούσει από το περιβάλλον τους. Παραδείγματα ερωτήσεων που μπορούν να επεξεργαστούν οι ΜΟ είναι: «πώς ζούσαν οι παλιότεροι άνθρωποι στον τόπο μας; σε τι σπίτια έμεναν; πώς γιόρταζαν τις γιορτές τους; υπάρχουν συνήθειες ή αντικείμενά τους που δε χρησιμοποιούμε πια;» (Δ.Ε. Μεταβολή).

3) Οι ΜΟ συζητούν για τα τοπικά έθιμα του γάμου, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τα δημοτικά τραγούδια. Στη συνέχεια κάνουν υποθέσεις σχετικά με τον τρόπο που διάφορα τοπικά ή πανελλαδικά έθιμα συνεχίζονται, συνήθειες, διάφορες μορφές της λαϊκής τέχνης κ.λπ. Τέλος, στην ολομέλεια συζητούν τη σημασία της λέξης «παράδοση» και καταλήγουν ε' έναν πρώτο ορισμό με βάση τα προηγούμενα συμπεράσματά τους (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Χώρος - Χρόνος).

4) Οι Μ συζητούν σχετικά με τις βασικές αυτές εκφάνσεις της λαϊκής παράδοσης χωρίς να διατυπώσουν ορισμούς. Δεν επεξεργάζονται αφηρημένες έννοιες αλλά συγκεκριμένα παραδείγματα, από την εμπειρία τους κυρίως. Συζητandoποιούν και επεκτείνουν όσα συζητήσαν στις προηγούμενες δραστηριότητες του κεφαλαίου (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Παράδοση).

Αξιζει να διαβάσουμε

5) Ένα βήμα πιο πέρα. Οι ΜΟ σχεδιάζουν πώς μπορούν να αναζητήσουν πηγές για τα έθιμα του τόπου τους.

Το κείμενο αναφέρεται στη λαϊκή παράδοση ως συνέπεια του τρόπου ζωής της προβιομηχανικής κοινωνίας στον ελλαδικό χώρο. Διακρίνει ορισμένες σημαντικές εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού, όπως την αρχιτεκτονική, τη μουσική, την αργυροχοΐα, τον χορό κ.ά.

Τετράδιο Εργασιών

4)* Οι Μ αποτυπώνουν σε δικές τους κατασκευές μοτίβα, φόρμες και τεχνολογίες της λαϊκής παράδοσης. Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί, εάν ο χρόνος δεν επαρκεί.

5) Τα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο είναι πηγές πληροφόρησης για τις συνθήκες, την καθημερινή ζωή και συχνά ακόμη και για την ιδεολογία ανθρώπων μιας εποχής. Οι Μ προσπαθούν να αντιστοιχίσουν τα παραδοσιακά αντικείμενα με σημερινά με κριτήριο τη χρήση τους, π.χ. γουδί - μίξερ ή μπλέντερ κ.λπ. Τέτοιου είδους παλαιά αντικείμενα συναντάμε στα σύγχρονα σπίτια με διακοσμητικό, κυρίως, ρόλο.

6) Η δραστηριότητα προτείνεται να πραγματοποιηθεί ως «ευκαιριακή δραστηριότητα» με την έναρξη της Σαρακοστής (μετά την Καθαρή Δευτέρα). Χρήσιμο είναι να φωτοτυπηθεί η σελίδα για κάθε Μ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ο πολιτισμός σε κάθε βήμα

(2 διδακτικές ώρες)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να έρθουν σε επαφή με βασικά χαρακτηριστικά του πολιτισμού της Ελλάδας. Να προσεγγίσουν τον πολιτισμό ως σύστημα συνεχούς αλληλεπίδρασης μεταξύ εποχών αλλά και αλληλεπιδράσεων μεταξύ λαών.

Να διακρίνουν ως βασικά χαρακτηριστικά του πολιτισμού την αποδοχή και το σεβασμό, την αντίθεση, τη σύνθεση και την ειρηνική συνύπαρξη.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Χώρος - Χρόνος

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Ο Δ μπορεί να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 22 έως 24 Σεπτεμβρίου (Παγκόσμιες Ημέρες πολιτιστικής κληρονομιάς)

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Οι Μ αρχικά διαβάζουν και σχολιάζουν το κείμενο και τις εικόνες που το συνοδεύουν. Επιλέχθηκε να παρουσιαστεί η πόλη ως κύτταρο του πολιτισμού, επειδή συγκεντρώνει τα βασικά στοιχεία της δημιουργικής συνύπαρξης πολλαπλών αντιθέσεων, της διαπολιτισμικότητας, της υπόμνησης άλλων πολιτισμών μέσω παλαιότερων μνημείων αλλά και της έντονης παρουσίας του σύγχρονου τεχνικού πολιτισμού.

Το κείμενο - περιγραφή της πόλης παρουσιάζει το πολυπολιτισμικό μωσαϊκό της, καθώς και έργα - μνημεία, σημερινά και παλαιότερα, χωρίς χρονολογική σειρά, για να τονιστεί η συσσώρευση, η συνέχεια και η επιβίωση των επι-

τευγμάτων προηγούμενων πολιτισμών και η συμβολή τους στη σημερινή εικόνα της καθημερινότητας. (**Συμβολισμός:** Η διαδοχή των βημάτων του ανθρώπου στη γη ως μίτος που συνδέει τη μία εποχή με την άλλη).

1) Η δραστηριότητα εστιάζει σε αρχιτεκτονικά, κυρίως, μνημεία του πολιτισμού, χαρακτηριστικά συγκεκριμένων εποχών. Οι ΜΟ εντοπίζουν τις εποχές στις οποίες δημιουργήθηκαν τα έργα που παρουσιάζει ο Ορφέας στην «ξενάγηση» στην πόλη του και στη συνέχεια αναζητούν αντίστοιχα στη δική τους πόλη. Τέλος, νοερά ή «επί χάρτου», σχεδιάζουν μια διαδρομή που θα περιλαμβάνει τα μνημεία αυτά, που κατασκευάστηκαν συχνά με διαφορά αιώνων μεταξύ τους, αλλά σήμερα συνυπάρχουν και πολλά έχουν συγκεκριμένη χρήση από τους πολίτες. Επισημαίνεται ότι μεγάλος αριθμός Μ πιθανόν να μην είναι εξοικειωμένος με τη ιστοριογραφική και τις βασικές περιόδους της ιστορίας της Ελλάδας. Η συζήτηση με το Δ και στη συνέχεια στην ολομέλεια θα διευκρινίσει τη διαδοχή των βασικών περιόδων (*Δ.Ε. Πολιτισμός, Χώρος - Χρόνος*).

2) Η συζήτηση στην ολομέλεια επικεντρώνεται στη σημερινή εικόνα του πολιτισμού μας μέσα από το νομικό πλαίσιο που θεσπίζει η κοινωνία για την προστασία των κοινωνικά αδύναμων ομάδων, του κάθε απλού πολίτη κ.λπ. Θα ήταν σκόπιμο να επισημανθεί παράλληλα η σημασία της ατομικής στάσης του κάθε πολίτη σε σχετικά ζητήματα, η οποία, βεβαίως, διαμορφώνεται από την παιδεία που παίρνει από την οικογένεια και ευρύτερα από την κοινωνία στην οποία ζει και επομένως αντικατοπτρίζει τον πολιτισμό της (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση*)

Αξιζει να διαβάσουμε

Το κείμενο αναφέρεται σε όσα συζητήθηκαν στην τάξη σχετικά με τον πολιτισμό. Ο πολιτισμός δίνεται ως παγκόσμιο δημιούργημα και ως τοπικό θησαύρισμα λαών ή εποχών, ως καθημερινή πρακτική και διδασκαλία για τις επόμενες γενιές. Τονίζεται η σημασία του σεβασμού και της αποδοχής, της ειρηνικής συνύπαρξης και σύζευξης των αντιθέτων, ως στοιχείων ανανέωσης και εμπλουτισμού του πολιτισμού.

Τετράδιο Εργασιών

7) Στόχος της δραστηριότητας είναι να διερευνηθεί η καθημερινή συμπεριφορά του καθενός μας ως σημαντική παράμετρος του πολιτισμού μας. Η συζήτηση μπορεί να αναφερθεί σε αυτό που αποκαλείται «ευγενική συμπεριφορά», στη στάση μας απέναντι στους άλλους ανθρώπους-συμπολίτες μας (μικρότερους, ηλικιωμένους, εμποδιζόμενα άτομα, ξένους κ.λπ.), την καλαισθησία που επιδιώκουμε στο χώρο που ζούμε και ιδιαίτερα το δημόσιο χώρο, το πώς συμπεριφερόμαστε όταν διεκδικούμε, όταν μας αδικούν κ.λπ. Γίνεται οριζόντια διασύνδεση με την ενότητα 1: «Ζούμε μαζί».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Νους και σώμα

(3 διδακτικές ώρες)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να έρθουν σε επαφή με την ιστορία και την εξέλιξη των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αγώνων.

Να συνδέσουν τον αθλητισμό και τα ολυμπιακά ιδεώδη με τον πολιτισμό.

Να διακρίνουν το ρόλο της άθλησης στην ανάπτυξη του ατόμου.

Να συγκρίνουν ατομικά και ομαδικά αθλήματα.

Διαθεματικές Έννοιες**Πολιτισμός, Μεταβολή, Χώρος - Χρόνος****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες**Ολυμπιακοί αγώνες στα αρχαία χρόνια**

1) Οι Μ συζητούν για το πρόγραμμα εκπαίδευσης των νέων στην αρχαία Ελλάδα (γυμναστική, μουσική, ανάγνωση, γραφή, μαθηματικά, φιλοσοφία). Ορίζονται σύνδεση με το Κεφάλαιο 1 της ίδιας ενότητας (Δ.Ε. Χρόνος).

2) Οι Μ συζητούν και καταλήγουν σε συμπεράσματα. Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί αγώνες είναι μια σημαντική εκδήλωση. Με τους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες καλλιεργήθηκε η εθνική, φυλετική και πνευματική ενότητα των Ελλήνων. Με τους σύγχρονους, καλλιεργείται η συναδέλφωση και η φιλία μεταξύ των λαών (Δ.Ε. Ομοιότητα - Διαφορά, Χώρος - Χρόνος).

3) Το σημερινό πρόγραμμα των αγώνων περιλαμβάνει πολλές κατηγορίες αθλημάτων και διαρκώς εμπλουτίζεται. Οι κατηγορίες ολυμπιακών αθλημάτων στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 ήταν: Τοξοβολία, Υγρός Στίβος (Κολύμβηση, Καταδύσεις, Συγχρονισμένη Κολύμβηση, Υδατοσφαίριση), Στίβος, Αντιπαιρσιση, Μπείζμπολ, Καλαθοσφαίριση, Πυγμαχία, Κανόε (Καγιάκ /Σλάλομ /Καγιάκ Σπριντ), Ποδηλασία (Ορεινή, Δρόμου, Πίστας), Ιππασία, Ξιφασκία, Ποδόσφαιρο, Γυμναστική (Ενόργανη/Ρυθμική/Τραμπολίνο), Χόκεϊ, Τζούντο, Κωπηλασία, Μοντέρνο Πένταθλο, Ιστιοπλοΐα, Σκοποβολή, Σόφτμπολ, Επιτραπέζια Αντισφαίριση, Αντισφαίριση, Τρίαθλο, Ταεκβοντό, Βόλεϊμπολ/Μπιτς Βόλεϊ, Πετοσφαίριση, Άρση Βαρών, Πάλη). Οι Μ αναφέρουν όσα ολυμπιακά αθλήματα γνωρίζουν και συζητούν για αυτό που τους αρέσει. Περισσότερες πληροφορίες μπορούν να αναζητήσουν στον επίσημο δικτυακό τόπο του Αθήνα 2004. Στο κεφάλαιο αυτό είναι χρήσιμη η παρουσία του γυμναστή του σχολείου (Δ.Ε. Μεταβολή).

4) Οι ΜΟ συζητούν για τις τιμές που αποδίδονταν στους Ολυμπιονίκες στα αρχαία χρόνια. Διαπιστώνουν ότι αξίζει να αποδίδονται τιμές και στη σύγχρονη εποχή. Στη συζήτηση θα γίνει αναφορά στο ότι οι τιμές καλό είναι να αποδίδονται με μέτρο, να μη θεοποιούνται οι αθλητές και να συνδυάζουν σε ένα ισορροπημένο σύνολο τις αρετές του σώματος, της βούλησης και του πνεύματος (Δ.Ε. Ομοιότητα - Διαφορά).

5) Τα λόγια του πολίτη της αρχαίας Αθήνας αναφέρονται σε συνήθειες της καθημερινότητας οι οποίες χαρακτήριζαν τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, ενώ τα λόγια του αθλητή αναφέρονται στα χαρακτηριστικά του αθλητισμού που συνδέονται με τα ολυμπιακά ιδεώδη. Οι Μ συγκρίνουν τις καρτέλες και διαπιστώνουν κοινά χαρακτηριστικά του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και του

αθλητισμού. Ταυτόχρονα αναδεικνύεται ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες αποτελούν μέρος του. (Δ.Ε. Πολιτισμός, Ομοιότητα - Διαφορά).

Σύγχρονοι Ολυμπιακοί αγώνες

6) Οι πέντε ενωμένοι κύκλοι συμβολίζουν τις πέντε ηπείρους. Η σημαία των Ολυμπιακών αγώνων καθιερώθηκε το 1920 στους αγώνες στην Αμβέρσα του Βελγίου (Δ.Ε. Συμβολισμός).

7) Οι ΜΟ μελετούν τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων, σύμφωνα με τις αρχές της ΔΟΕ. Συζητούν και σχολιάζουν κατά πόσο αυτά τηρούνται από όλες τις χώρες και τους συμμετέχοντες.

Ως επέκταση μπορεί να γίνει σύγκριση των σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων με αυτούς της αρχαίας Ελλάδας (την ισότιμη συμμετοχή γυναικών και αντρών στους σύγχρονους αγώνες, τις απαιτούμενες αθλητικές εγκαταστάσεις, τη συμβολή της σύγχρονης τεχνολογίας, τη μεγάλη συμμετοχή χωρών και αθλητών, την πολυπολιτισμικότητα, την ποικιλία αθλημάτων που εκφράζουν τις διαφορετικές συνήθειες λαών, το μεγάλο αριθμό θεατών, την εμπορευματοποίηση, την αθλητική βιομηχανία, τον επαγγελματικό αθλητισμό κ.λπ.) (Δ.Ε. Μεταβολή).

8) Η λαμπαδηδρομία είναι ένας δρόμος που αγκαλιάζει όλη τη γη. Οι Μ εκφράζουν όσα θα ένιωθαν, αν ποτέ ήταν ένας από τους κρίκους αυτής της αλυσίδας από ανθρώπους όλου του κόσμου (Δ.Ε. Χώρος).

9) α) Οι Μ συμπληρώνουν τα κενά με τις πρόσφατα διοργανώτριες πόλεις και βοηθούνται από το Δ στην εύρεση των πόλεων και των χωρών στον παγκόσμιο χάρτη.

β) Οι Ολυμπιακοί αγώνες δεν πραγματοποιήθηκαν το 1916 εξαιτίας του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου και το 1940 και 1944 εξαιτίας του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου (Διαθεματική δραστηριότητα Γεωγραφίας, Ιστορίας και Μαθηματικών) (Δ.Ε. Χώρος - Χρόνος).

10) Οι ΜΟ: **α)** αναφέρουν Έλληνες ολυμπιονίκες.

β) Μελετούν το απόσπασμα από τη συνέντευξη της Α. Τζουμελέκα και συζητούν για το ημερήσιο πρόγραμμα των ολυμπιονικών. Θα γίνει λόγος για τη σκληρή καθημερινή προπόνηση, τους κανόνες διατροφής, τις συνήθειες ζωής, τις στερήσεις και τις προσπάθειες που καταβάλλει κάθε πρωταθλητής και κάθε πρωταθλήτρια για να κατακτήσει ένα ολυμπιακό μετάλλιο.

γ) Στη δραστηριότητα θίγεται το ζήτημα του ηττημένου αθλητή. Δε θα πρέπει ο ηττημένος να βρίσκεται στο περιθώριο, αφού χωρίς αυτόν δεν θα υπήρχε νικητής. Στη συζήτηση θα δοθεί έμφαση στη συμμετοχή στους αγώνες και στην τιμία προσπάθεια.

Παραολυμπιακοί Αγώνες

Οι τρεις σταγόνες στο σήμα της Παραολυμπιακής Επιτροπής συμβολίζουν την ψυχή, το σώμα και το πνεύμα. Σχετικά με την ονομασία Παραολυμπιακοί Αγώνες, θα δοθεί προσοχή δεδομένου ότι πολλοί τη συγχέουν με την παραπληγία.

11) Οι ΜΟ μελετούν τον πίνακα Δ. Στη συζήτηση που ακολουθεί ο Δ εξηγεί στους Μ όσα χαρακτηρίζουν τους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Οι ΜΟ μελετούν το απόσπασμα από τον Παραολυμπιακό ύμνο και υπογραμμίζουν φράσεις που τους εντυπωσίασαν (π.χ. «...οι επιτυχίες μας σε δύσκολους καιρούς... φτάσαμε μαζί...»).

Στο συγχαρητήριο τηλεγράφημα που καλούνται να «γράψουν», οι ΜΟ θα εστιάσουν στην προσπάθεια του αθλητή και στη θέληση για συμμετοχή στους αγώνες (Διαθεματική δραστηριότητα Γλώσσας) (Δ.Ε. Πολιτισμός).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Τετράδιο Εργασιών

Μοιραζόμαστε το παιχνίδι, διασκεδάζουμε, γυμνάζουμε το σώμα μας, προσπαθούμε

12) Οι Μ συζητούν για ατομικά αθλήματα που γνωρίζουν (η δραστηριότητα συνδυάζεται με τη Δραστηριότητα 3). Γίνεται διαχωρισμός του αθλητισμού από τον πρωταθλητισμό. Στη συζήτηση που ακολουθεί τονίζεται ότι όλοι μπορούμε να αθλούμαστε. Ο αθλητισμός έχει έντονο το στοιχείο του παιχνιδιού, του αυθορμητισμού, της ψυχαγωγίας και της βελτίωσης της υγείας (Δ.Ε. Πολιτισμός, Άτομο - Σύνολο).

13) Οι Μ συζητούν για ομαδικά αθλήματα που γνωρίζουν (η δραστηριότητα συνδυάζεται με τη Δραστηριότητα 3). Σχολιάζουν τη φράση του βιβλίου: «...συνεργάζονται πολλοί άνθρωποι και μοιράζονται την προσπάθεια» και διαπιστώνουν ότι με τον ίδιο τρόπο εργάζονται και οι ίδιοι στις ομαδικές δραστηριότητες του βιβλίου τους. Τέλος, αφού εκφράσουν τα συναισθήματα που έχουν όταν συμμετέχουν σε ένα ομαδικό παιχνίδι, θα γίνει λόγος για την επιθετικότητα στις αθλητικές εκδηλώσεις και για τρόπους διαχείρισής της (Δ.Ε. Πολιτισμός, Άτομο - Σύνολο).

14) Οι ΜΟ συγκρίνουν τους δύο πίνακες. Διαπιστώνουν ότι η στάση των συγκεκριμένων αθλητών είναι αντίθετη με τα ιδεώδη των Ολυμπιακών αγώνων. Θίγεται το πρόβλημα του ντόπινγκ. Ύστερα από συζήτηση, οι Μ καταλήγουν σε συμπεράσματα όπως ότι ο αθλητισμός δεν πρέπει να αποκτά εμπορικό χαρακτήρα, ότι ο έντονος ανταγωνισμός και η επιθετικότητα θα πρέπει να αποφεύγονται, επιτυχία είναι η προσωπική βελτίωση κι όχι το ξεπέρασμα των άλλων, ότι ο αθλητισμός χρειάζεται να αποτελέσει ένα σπουδαίο βήμα για την επιστροφή του ανθρώπου στη φύση κ.ά. Τέλος, σχολιάζεται η πρόταση του Ορφέα για βράβευση κάθε τιμίας συμμετοχής στους αγώνες (Δ.Ε. Ομοιότητα - Διαφορά).

15) Ένα βήμα πιο πέρα. Προτείνεται στη δραστηριότητα οι ΜΟ να επισκεφτούν το δικτυακό τόπο του Υπουργείου Πολιτισμού.

Το κείμενο συνοψίζει όσα οι Μ μελέτησαν στα τέσσερα θέματα του κεφαλαίου.

8) Οι ΜΟ συμμετέχουν στη δημιουργία του παιχνιδιού γράφοντας οι ίδιες τις ερωτήσεις.

9) Οι Μ παίζουν το παιχνίδι καθισμένοι στις καρέκλες τους (δραστηριότητα ενσυναίσθησης).

10) Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

(1 διδακτική ώρα)

Βιβλίο του Μαθητή**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες του Μ****Κείμενο της Ανασκόπησης**

Οι Μ διαβάζουν και συμπληρώνουν το επαναληπτικό κείμενο απαντώντας στις ερωτήσεις που το συνοδεύουν. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ενεργά, αλληλεπιδρούν με το κείμενο και διαμορφώνουν τη δική τους ανακεφαλαίωση.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Η συμπλήρωση του εννοιολογικού χάρτη γίνεται μετά την επεξεργασία του ανακεφαλαιωτικού κειμένου. Οι Μ συμπληρώνουν τα κενά ατομικά στην αρχή και κατόπιν ομαδικά, με τη βοήθεια και του Δ αν κριθεί απαραίτητο. Στο πρώτο σκέλος συμπληρώνουν επιτεύγματα του πολιτισμού π.χ. τέχνες, τεχνολογία, επιστήμες και συγκεκριμένα έργα π.χ. γέφυρα Ρίου - Αντιρίου, θέατρο Επιδαύρου, Παρθενώνας. Στο δεύτερο σκέλος συμπληρώνουν έθιμα, παραδόσεις κ.ά. του τόπου του και στο τρίτο σκέλος στάσεις και συμπεριφορές (π.χ. σεβασμός στη διαφορετικότητα, ενεργή συμμετοχή στις εκδηλώσεις της κοινότητας κ.ά.).

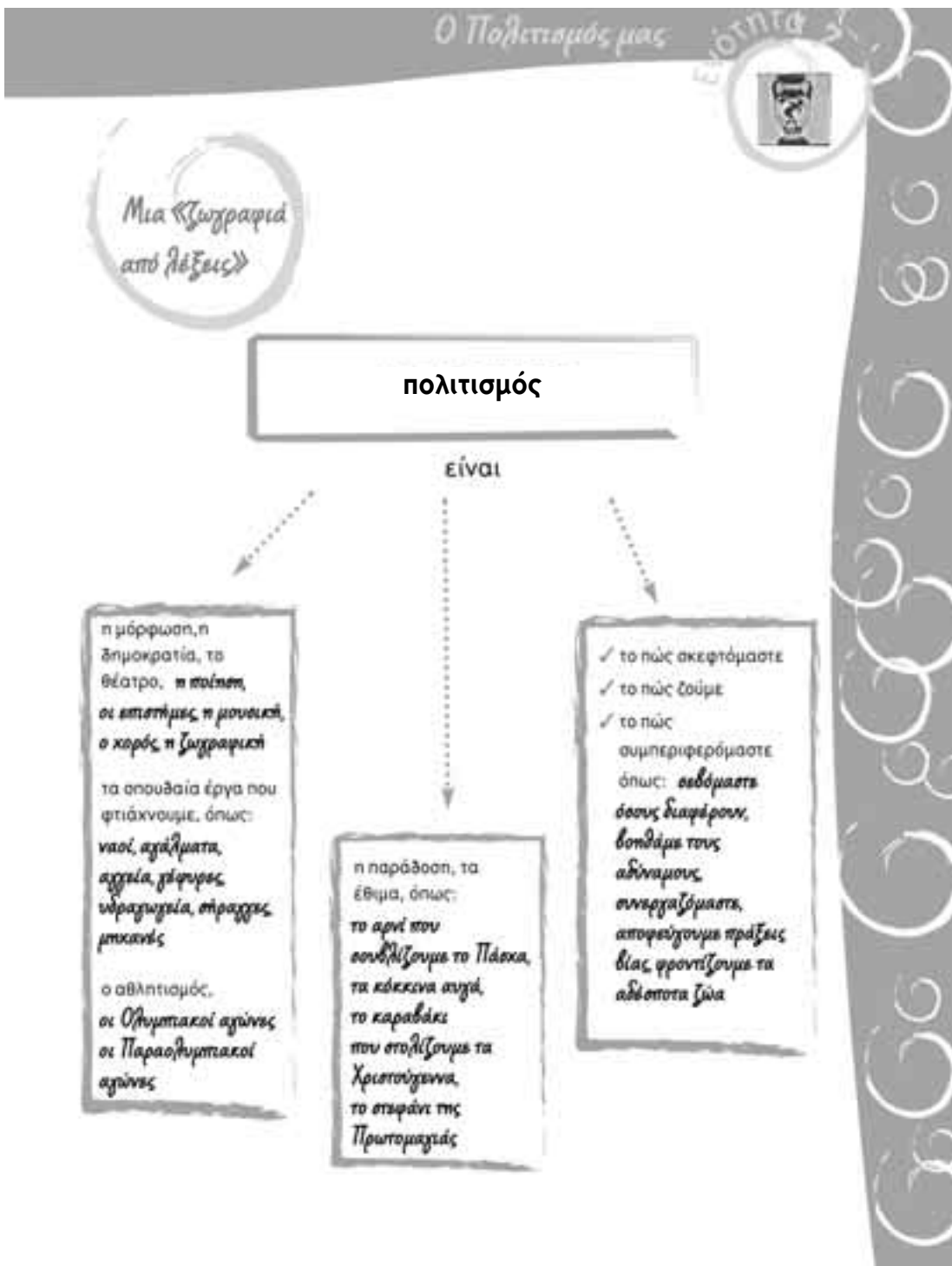
«Πώς φτάσαμε ως εδώ»;

Οι Μ κάνουν ανασκόπηση της γνωστικής τους πορείας μέσα από τις ερωτήσεις που βρίσκονται σε πλαίσια. Άλλες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγησή τους είναι της μορφής: «Τι νομίζατε στην αρχή της ενότητας για το θέμα;», «Τι λέτε τώρα;», «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη;».

Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης

- 1) Ομαδική δραστηριότητα στην οποία οι ΜΟ συνθέτουν δύο συνοπτικά κείμενα για τους Ολυμπιακούς αγώνες στην αρχαία Ελλάδα και τους σύγχρονους, με βάση αυτά που μελέτησαν στην ενότητα. Μέσα από τα κείμενα θα αναδειχθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές, όπως π.χ. ότι στην αρχαία εποχή έπαιρναν μέρος μόνον οι Έλληνες, ενώ σήμερα παίρνουν μέρος αθλητές απ' όλο τον κόσμο κ.ά.
- 2) Δραστηριότητα αντιστοίχισης. Οι Μ, με βάση όσα συζητήσαν στην τάξη, αντιστοιχίζουν: Παραδοσιακά τραγούδια - Μεταδίδονταν από στόμα σε στόμα, Εκκλησία του δήμου - Η συγκέντρωση των πολιτών της αρχαίας Αθήνας, Δύναμη, προσπάθεια, θέληση, αξιοπρέπεια - Χαρακτηρίζουν τους Παραολυμπιακούς Αγώνες, Γλώσσα, συνήθειες, τρόπος ζωής, δημιουργήματα - Είναι ο πολιτισμός μας.
- 3) Οι Μ γράφουν τις απαντήσεις: 1. ΚΟΙΝΟ, 2. ΜΑΣΚΕΣ, 3. ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ, 4. ΥΠΟΚΡΙΤΕΣ, 5. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΙΚΟ.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 7ης ενότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ της ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χρόνος. Η ενότητα έχει σχεδιαστεί να ολοκληρωθεί σε 9 διδακτικές ώρες.

Κάθετη διασύνδεση. Με την αντίστοιχη ενότητα της Μελέτης του Περιβάλλοντος της Β΄ τάξης.

Βασικό λεξιλόγιο της ενότητας. Οι Μ αναμένεται να οικειοποιηθούν, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας το βασικό λεξιλόγιο της ενότητας: επικοινωνία - επικοινωνούμε, γλώσσα, κανόνες, κινήσεις του σώματος, σύμβολα, νοηματική γλώσσα, σύστημα «Μπράιγ», ενημέρωση - ενημερωνόμαστε, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), ραδιόφωνο, τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικά, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, δίκτυο, διαδίκτυο, εκπομπές, ειδήσεις, πληροφορίες, προγραμματίζουμε, επιλέγουμε.

Διαθεματικές δεξιότητες. (όπως παρουσιάζονται στην εισαγωγή).

Πηγές/υλικά. Νήμα κομμένο σε κομμάτια του ενός μέτρου, τόσα όσα και οι Μ, νήμα κομμένο σε κομμάτια των δύο μέτρων όσα είναι οι ΜΟ μείον ένα, ένα βιβλίο για κάθε Μ (κάθε Μ επιλέγει ένα βιβλίο που διάβασε και του άρεσε), δύο κόλλες χαρτί Α4 για κάθε Μ, ένα μικρό χαρτόνι για κάθε ομάδα, τρεις παραμόνες για κάθε Μ, συρραπτικό. Εναλλακτικά αντί για νήμα προτείνεται να χρησιμοποιηθούν πολύχρωμες κορδέλες διαφορετικού χρώματος για κάθε ομάδα. Εφημερίδες, περιοδικά.

Επισημάνσεις.

α) Η επεξεργασία της ενότητας προτείνεται να συνδυαστεί με επίσκεψη των Μ σε ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό, σε εγκαταστάσεις εφημερίδας κ.λπ. β) Το κεφάλαιο 5 προτείνεται να πραγματοποιηθεί στην αίθουσα πληροφορικής του σχολείου, αν υπάρχει. γ) Τονίζεται ότι σε όλα τα κεφάλαια της ενότητας προτείνονται/υπάρχουν πολλές δραστηριότητες από τις οποίες ο Δ έχει κάθε φορά τη δυνατότητα να επιλέγει τον αριθμό αυτών που θα υλοποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των Μ, τις εκάστοτε συνθήκες της τάξης, το τοπικό περιβάλλον κ.λπ. Σε καμία περίπτωση δεν είναι υποχρεωτικό να υλοποιούνται όλες οι δραστηριότητες του κάθε κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Οι άνθρωποι επικοινωνούμε

[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα της επικοινωνίας.

Να προσεγγίσουν βασικούς κανόνες επικοινωνίας.

Να διακρίνουν λεκτικούς και μη λεκτικούς τρόπους επικοινωνίας στην καθημερινή επαφή των ανθρώπων.

Να ασκηθούν ώστε να εκφράζονται αξιοποιώντας διάφορους τρόπους επικοινωνίας.

Διαθεματικές Έννοιες**Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες**Οριζόντια διασύνδεση:** Ενότητα 3η, κεφάλαιο 2.

Το κεφάλαιο χωρίζεται σε δύο υποενότητες. Η πρώτη με τίτλο «Επικοινωνούμε έτσι...» εξετάζει κυρίως τους τρόπους λεκτικής επικοινωνίας και η δεύτερη με τίτλο «... κι αλλιώς» εξετάζει τους τρόπους μη λεκτικής επικοινωνίας.

1) Οι ΜΟ μέσω της εικόνας εντοπίζουν διάφορους τρόπους επικοινωνίας και εστιάζουν κυρίως στη λεκτική επικοινωνία. Βρίσκουν και συμπληρώνουν και άλλους τρόπους επικοινωνίας (*Δ.Ε. Επικοινωνία*).

2) α) Το συγκεκριμένο μήνυμα δεν είναι κατανοητό, αφού πρόκειται για λέξη που δεν ακολουθεί τις συμβάσεις γραφής μιας ελληνικής λέξης, π.χ. το γράμμα «ς» βρίσκεται στη μέση της λέξης κι όχι στο τέλος. Η φράση είναι γραμμένη σε κώδικα και χρειάζεται αποκωδικοποίηση. Δίνεται η αφορμή να συζητήσουμε για κώδικες επικοινωνίας, την αναγκαιότητά της ύπαρξής τους κ.ά.. Μπορούμε να αναφέρουμε διάφορα παραδείγματα κωδίκων, όπως τα σήματα «Μορς», που δε χρησιμοποιούνται σήμερα ή οι κώδικες που χρησιμοποιούνται σε περιπτώσεις πολέμου, για ασφάλεια κ.λπ. (Διαθεματική δραστηριότητα Μαθηματικών).

β) Παρουσιάζονται δείγματα από μία νεκρή γλώσσα (Γραμμική Α: οριζόντια διασύνδεση με το αντίστοιχο κεφάλαιο της Ιστορίας) και μία σημερινή (κινεζική), η οποία είναι εξίσου άγνωστη για μας. Είναι σημαντικό οι Μ να συνειδητοποιήσουν ότι κάθε γλώσσα είναι ένας κώδικας επικοινωνίας για όλους όσοι τον γνωρίζουν, ενώ όσοι δεν τον γνωρίζουν δεν μπορούν να επικοινωνήσουν μ' αυτόν. Άλλα παραδείγματα κωδίκων που ενδέχεται να αναφέρουν οι Μ είναι τα σύμβολα της μουσικής (π.χ. νότες, κλειδί του Σολ, δίσση, ύφεση, παύσεις κ.λπ.), τα σήματα του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας κ.ά. (*Δ.Ε. Επικοινωνία, Συμβολισμός*).

3) Από την ολομέλεια της τάξης επιλέγονται δύο μαθητές οι οποίοι συζητούν για το συγκεκριμένο θέμα. Κατόπιν η ολομέλεια γράφει ένα e-mail για το ίδιο θέμα. Στόχος της δραστηριότητας είναι οι Μ να διακρίνουν τον προφορικό από το γραπτό λόγο περνώντας από το συγκεκριμένο θέμα στη γενίκευση. Ο προφορικός λόγος είναι πιο αυθόρμητος, απλός, άμεσος και λειτουργεί αλληλεπιδραστικά, εξαρτάται δηλαδή από τις αντιδράσεις και τις ερωτήσεις του συμμιλητή. Από την άλλη ο γραπτός λόγος εξαρτάται κυρίως από το είδος του

και τον αποδέκτη. Δεν έχει άμεσα το στοιχείο της αλληλεπίδρασης, αφού δεν πρόκειται για επικοινωνία κατά μέτωπο, και χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, ακρίβεια στις πληροφορίες και πληρότητα. Η συζήτηση μπορεί να επεκταθεί στη σημασία του γραπτού λόγου ευρύτερα: με το γραπτό λόγο οι άνθρωποι κληρονομήσαμε τη γνώση και την εμπειρία των προγόνων μας (Δ.Ε. *Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση*).

4) Οι ΜΟ συζητούν και βρίσκουν κανόνες που οφείλουμε να ακολουθούμε όταν επικοινωνούμε. Για να λάβει χώρα επικοινωνία, είναι αναγκαίο να υπάρχουν ο πομπός, το μήνυμα και ο αποδέκτης. Ο πομπός οφείλει να εκπέμψει το μήνυμα με σαφήνεια, ο δέκτης να είναι ικανός να το προσλάβει, η γλώσσα που χρησιμοποιείται να είναι αποδεκτή και κατανοητή και από τους δύο κλπ. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την επικοινωνία είναι ο τόπος της φωνής, οι χειρονομίες, η μιμητική, η έκφραση του προσώπου. Οι ΜΟ θα πρέπει να διακρίνουν τους κανόνες που ακολουθούμε ως ομιλητές από αυτούς που ακολουθούμε ως ακροατές. Στην πρώτη περίπτωση εξαρτάται ποιον έχουμε απέναντί μας διαφορετικά θα μιλήσουμε στη γιαγιά που μπορεί να μη γνωρίζει τίποτα για το θέμα κι αλλιώς θα μιλούσαμε σε κάποιον συνομήλικο για το ίδιο θέμα. Στην περίπτωση που είμαστε ακροατές, η προσοχή και το ενδιαφέρον μας εξαρτάται από τον ομιλητή αλλά και το θέμα που διηγείται (Δ.Ε. *Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση*).

(Σύνδεση με το Σχέδιο Εργασίας «Οι κανόνες στην καθημερινή μας ζωή»)

Οι επόμενες δραστηριότητες παρουσιάζουν τρόπους μη λεκτικής επικοινωνίας.

5) Επικεντρώνουμε στους διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας μέσω των εκφράσεων του προσώπου μας. Οι ΜΟ αντιστοιχίζουν τα συναισθήματα που δίνονται με την κατάλληλη εικόνα (Δ.Ε. *Επικοινωνία*).

6) Οι ΜΟ βρίσκουν και παρουσιάζουν με διάφορους μη λεκτικούς τρόπους τα συναισθήματα που τους δίνονται. Μπορούν να τα παρουσιάσουν είτε ατομικά είτε συνθετικά, π.χ. ως δρώμενο όλη η ομάδα (Δ.Ε. *Επικοινωνία*).

7) Οι ΜΟ συνειδητοποιούν ότι και τα σύμβολα είναι ένας τρόπος επικοινωνίας, αφού διεθνώς έχουν την ίδια ερμηνεία. Δίνεται η ευκαιρία να αναφέρουν και άλλα σύμβολα που γνωρίζουν, όπως τα σύμβολα του χάρτη ή τα σήματα του Κ.Ο.Κ. (**οριζόντια διασύνδεση με τις ενότητες 2 και 3 της Μελέτης του Περιβάλλοντος Γ΄ τάξης**) (Δ.Ε. *Συμβολισμός*).

Αξιζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο παρουσιάζονται η αναγκαιότητα της επικοινωνίας, κανόνες επικοινωνίας καθώς και διάφοροι τρόποι επικοινωνίας, λεκτικής και μη λεκτικής.

Τετράδιο Εργασιών

1) Κάθε ΜΟ δημιουργεί ένα δικό της κώδικα επικοινωνίας και γράφει ένα μήνυμα στον κώδικα αυτό. Οι ΜΟ ανταλλάσσουν τα μηνύματα, προσπαθούν να «σπάσουν» τον κώδικα και να τα αποκρυπτογραφήσουν. Η επιτυχία ή όχι εξαρτάται από τον κώδικα γραφής του μηνύματος.

2) Οι ΜΟ δημιουργούν τα δικά τους σύμβολα. Δραστηριότητα επέκτασης και εφαρμογής της έννοιας των συμβόλων αλλά και εικαστικής έκφρασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ξεπερνάμε τις δυσκολίες
στην επικοινωνία
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι σε άτομα που για διάφορους λόγους αντιμετωπίζουν προβλήματα επικοινωνίας.

Να εκτιμήσουν την ανάγκη συνεχούς επαφής μεταξύ των ανθρώπων όλου του κόσμου.

Διαθεματικές Έννοιες**Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση****ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ****Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ****Προσανατολισμός**

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Το θέμα προσεγγίζεται βιωματικά. Οι προσωπικές εμπειρίες των Μ αποτελούν έναυσμα για συζήτηση με θέμα τα προβλήματα επικοινωνίας που συναντούμε στην καθημερινή μας ζωή. Τέτοια μπορεί να είναι η αδυναμία να κατανοήσουμε τις τοπικές διαλέκτους, η αδυναμία να επικοινωνήσουμε με ανθρώπους διαφορετικής ηλικίας ή καταγωγής κ.ά. Δίνεται αφορμή, αν υπάρχουν αλλοδαποί Μ, να καταθέσουν τις εμπειρίες τους για τα επικοινωνιακά προβλήματα που συνάντησαν όταν ήρθαν στη χώρα μας. Ο Δ θα εστιάσει στις αιτίες δημιουργίας των δυσκολιών που θα αναφέρουν οι Μ και, όπου είναι εφικτό, σε τρόπους άρσης των προβλημάτων αυτών (*Δ.Ε. Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση*).

2) Η δραστηριότητα αναδεικνύει συγκεκριμένα προβλήματα στην επικοινωνία, όπως: α) τη δυσκολία των μεγαλύτερων να κατανοήσουν το γλωσσικό κώδικα της νέας γενιάς, λόγω της χρήσης διαφορετικού λεξιλογίου, β) την εισαγωγή νέων όρων της τεχνολογίας αλλά και λέξεων από άλλες γλώσσες, γ) τη δυσκολία να επικοινωνήσει ένα μωρό με το περιβάλλον του, αφού δεν έχει αναπτύξει το γλωσσικό κώδικα ή τη δυσκολία των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Ο τεχνολογικός αναλφαριθμητισμός σήμερα αλλά και η άγνοια ξένων γλωσσών δημιουργούν επιπλέον προβλήματα στην επικοινωνία. Οι ΜΟ αναφέρουν τρόπους άρσης των δυσκολιών αυτών, όπου κάτι τέτοιο είναι εφικτό.

Σημείωση: Αν στην τάξη υπάρχουν Μ με ειδικές ανάγκες, αναδεικνύεται ο τρόπος που ξεπερνούν τις δυσκολίες στην επικοινωνία περιγράφοντας ο καθένας προσωπικά βιώματα από την καθημερινότητα. Στη συζήτηση εμπλέκονται και οι υπόλοιποι Μ, παρουσιάζοντας τρόπους που επικοινωνούν μαζί τους (*Δ.Ε. Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση*).

3) Γίνεται συζήτηση για τη μέθοδο «Braille». Οι Μ θα προβληματιστούν για τη θέση των τυφλών ατόμων στη σημερινή κοινωνία και θα οδηγηθούν στο συμπέρασμα ότι μια φυσική αδυναμία δε θα πρέπει να γίνεται αιτία να στερείται το άτομο το δικαίωμα στη μόρφωση, την ενημέρωση και τη ζωή γενικότερα. Ο Δ μπορεί να παρουσιάσει ως παράδειγμα κάποια σχολεία, στα οποία ακολουθείται πρόγραμμα συνεκπαίδευσης τυφλών μαθητών. Οι τυφλοί μαθητές παρακολουθούν την κανονική τάξη με τη βοήθεια του ειδικού δασκάλου και του ηλεκτρονικού υπολογιστή, διαβάζουν τα ίδια βιβλία, τα οποία είναι γραμμένα με τη μέθοδο «Braille» και συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις δραστηριότητες της τάξης (*Δ.Ε. Επικοινωνία, Σύστημα*).

Αξιζει να διαβάσουμε

4) Οι ΜΟ μπαίνουν στη θέση ενός κωφού ατόμου (ενσυναίσθηση) και ευαισθητοποιούνται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά την επικοινωνία τους με τους άλλους ανθρώπους (Δ.Ε. Συμβολισμός, Σύστημα).
5) Στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των ΜΟ απέναντι στους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, δυσλεξία κ.ά. και η αλλαγή της στάσης τους (Δ.Ε. Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση).

Τετράδιο Εργασιών

Στο κείμενο παρουσιάζονται κάποιοι βασικοί παράγοντες που δυσκολεύουν την επικοινωνία, καθώς και τρόποι άρσης των δυσκολιών αυτών.

3)* Οι Μ εφαρμόζουν το αλφάβητο της νοηματικής γλώσσας και εκφράζουν με αυτήν το όνομά τους. Η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ενημέρωση με χίλιους τρόπους

[2 διδακτικές ώρες]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να γνωρίσουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και να συζητήσουν για την ποιικιλία τους.
Να γνωρίσουν τρόπους ενημέρωσης των ανθρώπων παλιότερα και να τους συγκρίνουν με τους σημερινούς.
Να αναγνωρίσουν το σημαντικό ρόλο της εξέλιξης των Μ.Μ.Ε στην ενημέρωση.

Διαθεματικές Έννοιες

Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Μεταβολή, Ομοιότητα - Διαφορά

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή
Προτείνεται ο Δ να επανέλθει στο θέμα του κεφαλαίου στις 17 Μαΐου (Παγκόσμια Ημέρα τηλεπικοινωνιών).

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) α) Οι Μ εκφράζουν τις απόψεις τους για τους τρόπους διάδοσης των πληροφοριών και των ειδήσεων. Πιθανές απαντήσεις τους είναι τα δελτία ειδήσεων της τηλεόρασης ή του ραδιοφώνου και οι εφημερίδες.
β) Οι Μ διηγούνται προσωπικές τους εμπειρίες σχετικά με τους τρόπους ενημέρωσής τους για κάποιο γεγονός (Δ.Ε. Επικοινωνία, Χρόνος).
2) Με αφορμή την εικόνα, συζητείται ο ρόλος της επιστήμης και της σύγχρονης τεχνολογίας στην ενημέρωση του ανθρώπου. Η ραγδαία εξέλιξη των επιστημών και της τεχνολογίας έχει ως αποτέλεσμα την ταχύτατη διάδοση των πληροφοριών και τον εκμηδενισμό των αποστάσεων (Δ.Ε. Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση, Σύστημα, Χώρος).
3) Οι Μ θα συζητήσουν για άλλους τρόπους ενημέρωσης για το συγκεκριμένο θέμα, δηλαδή για τις εφημερίδες, το ραδιόφωνο, τα περιοδικά, το διαδίκτυο, διαπιστώνοντας έτσι την ποικιλία των μέσων αλλά και την πολυφωνία της ενημέρωσης (Δ.Ε. Επικοινωνία).

4) Οι ΜΟ συζητούν για τα είδη των ειδήσεων. Οι απαντήσεις που αναμένεται να δοθούν είναι: πολιτικές, αθλητικές, οικονομικές, πολιτιστικές ειδήσεις, τοπικά νέα και άλλα (φυσικές καταστροφές, ατυχήματα κ.λπ.) (Δ.Ε. *Επικοινωνία*).

5) Οι ΜΟ παρατηρούν τις εικόνες και εντοπίζουν διαφορές στα Μ.Μ.Ε από παλιά μέχρι σήμερα. Συζητούν για την απουσία του Η/Υ και του διαδικτύου. Τονίζεται επίσης η εξέλιξη των Μ.Μ.Ε και ο ρόλος τους στην ενημέρωση, κυρίως σε ό,τι αφορά την πολυφωνία, και την ταχύτητα διάδοσης των πληροφοριών (Δ.Ε. *Επικοινωνία, Μεταβολή*).

6) Οι ΜΟ συνοψίζουν όσα επεξεργάστηκαν στο κεφάλαιο για να συμπληρώσουν τον πίνακα (Δ.Ε. *Επικοινωνία, Μεταβολή, Ομοιότητα-Διαφορά*).

7) Οι ΜΟ καλούνται να μαντέψουν το μέσο ενημέρωσης με βάση κάποιο γνωστό σε αυτούς χαρακτηριστικό του. Οι σωστές απαντήσεις είναι: ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, η εφημερίδα, το περιοδικό (Δ.Ε. *Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση*).

Αξίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο παρουσιάζει τα κυριότερα Μ.Μ.Ε και το ρόλο τους στην ενημέρωσή μας. Αναφέρονται, επίσης, χαρακτηριστικοί τρόποι ενημέρωσης από το παρελθόν.

Τετράδιο Εργασιών

4) Η δραστηριότητα προσφέρεται για δραματοποίηση. Οι ΜΟ συντάσσουν κείμενο προς εκφώνηση για την τηλεόραση και το ραδιόφωνο, κείμενο προς ανάγνωση για εφημερίδα, ζωγραφίζουν σχετικά με το θέμα της είδησης και συντάσσουν ένα σύντομο κείμενο και τίτλους για αφίσα. Ο Δ θα επιμένει στη διαφοροποίηση του ύφους των κειμένων που συντάσσουν οι ΜΟ (περίσταση επικοινωνίας). (Διαθεματική δραστηριότητα Γλώσσας και Αισθητικής Αγωγής).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μπροστά στην τηλεόραση...

[1 διδακτική ώρα]

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ :
 Να καλλιεργήσουν κριτική στάση απέναντι στα τηλεοπτικά προγράμματα, εντοπίζοντας θετικές αλλά και αρνητικές συνέπειες από την παρακολούθησή τους.
 Να προσδιορίσουν τη σχέση τους με την τηλεόραση και να συζητήσουν για τους λόγους που παρακολουθούν τις διάφορες εκπομπές.
 Να συζητήσουν για την τηλεοπτική βία.
 Να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους ψυχαγωγίας στον ελεύθερο χρόνο τους.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Χρόνος, Άτομο, Σύνολο

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Οι ΜΟ εκφράζουν τη γνώμη τους για τους λόγους που κάθε ηλικιακή ομάδα παρακολουθεί τηλεόραση. Τα θέματα που θα συζητηθούν κυρίως είναι η πληροφόρηση, η ψυχαγωγία, η κάλυψη του ελεύθερου χρόνου, η συνήθεια κ.λπ. Κάποιοι από τους παραπάνω λόγους, όπως η ψυχαγωγία και η κάλυψη του ελεύθερου χρόνου, είναι κοινοί για όλες τις ηλικίες (Δ.Ε. Άτομο, Σύνολο).

2) α) Οι ΜΟ προσδιορίζουν διαφορετικούς τύπους τηλεοπτικών προγραμμάτων, όπως οι ειδήσεις, τα ντοκιμαντέρ, οι βιογραφίες, οι κωμωδίες, οι συζητήσεις, οι ταινίες (μυστηρίου, θρίλερ, περιπέτειες...), κινούμενα σχέδια, αθλητικά, τηλεπαιχνίδια. Ακολουθεί συζήτηση για το κάθε είδος.

β) Οι Μ γράφουν για την αγαπημένη τους εκπομπή. Συζητούν στην τάξη για τα χαρακτηριστικά της και υποστηρίζουν με επιχειρήματα τους λόγους για τους οποίους την προτιμούν.

γ) Στόχος της δραστηριότητας είναι η προτροπή των Μ να παρακολουθούν τηλεόραση κατόπιν προγραμματισμού που θα κάνουν μαζί με τους γονείς τους. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να αποφύγουν ενδεχόμενες αρνητικές επιρροές της και να κατευθυνθούν προς τη σωστή χρήση της (Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Χρόνος, Άτομο, Σύνολο).

3) Οι Μ συζητούν: α) για το ρόλο και τη χρησιμότητα των σημάτων καταλληλότητας εκπομπών, καθώς και για το τι σημαίνει καθένα από αυτά, β) για την διεισδυτικότητα και την ποικιλία της βίας ακόμη και στα τηλεοπτικά προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά, καθώς και για το πώς αυτή απορρέει τόσο από πραγματικές όσο και από συμβολικές ενέργειες των εμπλεκόμενων σ' αυτή. Μέσα από παραδείγματα και συζήτηση ο Δ θα βοηθήσει τους Μ να διακρίνουν τη βία και τις διάφορες μορφές της, όπως χειροδικία, εκφοβισμός, ύβρις, βάνταυση συμπεριφορά, καταστροφή ιδιοκτησίας, χρήση όπλων, ενέργειες που βλάπτουν τον άλλο, λεκτική επιθετικότητα κ.λπ. (Δ.Ε. Συμβολισμός, Επικοινωνία).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο συνοψίζονται όσα οι Μ επεξεργάστηκαν στο κεφάλαιο.

Τετράδιο Εργασιών

5)* Η δραστηριότητα θα πραγματοποιηθεί στο σπίτι. Στόχος της είναι οι Μ να συναποφασίσουν με τους γονείς τους για την εκπομπή που θα παρακολουθήσουν και να συζητήσουν μαζί τους γι' αυτή. Στο τέλος μπορούν να προτείνουν άλλες ωφέλιμες και δημιουργικές δραστηριότητες που μπορούν να κάνουν στον ελεύθερο χρόνο τους όπως:

α) δραστηριότητες μέσα στο σπίτι: διάβασμα βιβλίου, λύση σταυρόλεξου, συζήτηση για τη μέρα που πέρασε, πρόσκληση ενός φίλου, συγγραφή επιστολής σε συγγενή ή φίλο, επιτραπέζιο παιχνίδι, δραστηριότητες εικαστικής έκφρασης κ.λπ.

β) δραστηριότητες έξω από το σπίτι: περίπατος, ενασχόληση με κάποιο άθλημα, παιχνίδι, ενασχόληση με τη μουσική, το χορό κ.λπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Το διαδίκτυο, ένας πολύπλοκος κόσμος!

(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:
Να προσεγγίσουν μέσα από το παιχνίδι την έννοια του διαδικτύου και την λειτουργία του.

Διαθεματικές Έννοιες

Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Τα υλικά που ο Δ πρέπει να έχει εξασφαλίσει για την τάξη είναι: 1) Νήμα κομμένο σε κομμάτια του ενός μέτρου, τόσα όσα και οι Μ. 2) Νήμα κομμένο σε κομμάτια των δύο μέτρων όσα είναι οι ΜΟ πλην ένα. 3) Ένα βιβλίο για κάθε Μ που κατά προτίμηση έχει διαβάσει και του άρεσε. 4) Δύο κομμένα χαρτιά Α4 περίπου για κάθε Μ. 5) Ένα μικρό χαρτόνι για κάθε ομάδα. 6) Δύο παρμάνες για κάθε Μ (στη χρήση τους απαιτείται η προσοχή και η βοήθεια του Δ). 7) Συρραπτικό.

Στόχος της δραστηριότητας είναι με παιχνιδώδη και βιωματικό τρόπο να γνωρίσουν οι ΜΟ ότι το διαδίκτυο είναι πάρα πολλοί υπολογιστές συνδεδεμένοι μεταξύ τους και πως ο καθένας μπορεί να ανταλλάξει πληροφορίες με τους άλλους. Η σύνδεση πολλών υπολογιστών μεταξύ τους ονομάζεται δίκτυο και επειδή πρόκειται για διεθνές δίκτυο το ονομάζουμε διαδίκτυο.

Ο Δ στη διάρκεια του παιχνιδιού βοηθά τους Μ, συντονίζει τη διαδικασία, επεξηγεί, σχολιάζει και προσέχει για την τήρηση των όρων του (σύνδεση, αποσύνδεση, ανταλλαγή πληροφοριών κ.λπ.) (Δ.Ε. Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση).

2) Στόχος δεν είναι να καταλήξουν οι ΜΟ σε ορισμό του διαδικτύου, αλλά να εκφραστούν ελεύθερα βασιζόμενοι στην εμπειρία τους και τη συμμετοχή τους στην προηγούμενη δραστηριότητα.

Αξιίζει να διαβάσουμε

Το κείμενο αναφέρεται στο διαδίκτυο. Γίνεται αναφορά στο Σχολικό Δίκτυο.

Τετράδιο Εργασιών

6*) Κατά τη διάρκεια της πλοήγησης στο διαδίκτυο για την αναζήτηση πληροφοριών, ο Δ βοηθά τους Μ να κάνουν τους ανάλογους συσχετισμούς των υλικών του παιχνιδιού με τα αντίστοιχα πραγματικά αντικείμενα όπως: νήματα - καλώδια ΟΤΕ, μαθητής - υπολογιστής, μαθητής «ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΣ» - παροχέας υπηρεσιών διαδικτύου, μαθητές ομάδων - δίκτυα, μαθητές τάξης - διαδίκτυο, πληροφορίες μαθητών - αρχεία, βιβλίο - πρόγραμμα υπολογιστή κ.λπ. Μπορεί να γίνει απλή αναφορά και άλλων όρων - λεξιλογίου του διαδικτύου όπως: e - mail, ιστοσελίδα, ιστός, κ.λπ. Αν ο χρόνος δεν επαρκεί ή δεν υπάρχει αίθουσα υπολογιστών στο σχολείο, η δραστηριότητα μπορεί να παραλειφθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά μάς ενημερώνουν...
(1 διδακτική ώρα)

Διδακτικοί Στόχοι

Οι Μ:

Να γνωρίσουν εφημερίδες και περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας.

Να διακρίνουν την ποικιλία της ύλης που δημοσιεύουν οι εφημερίδες και τα περιοδικά (πολιτική και επικαιρότητα, αθλητικές ειδήσεις, πολιτιστικά νέα, οικονομικά νέα, χρήσιμες πληροφορίες κ.ά.) σε σχέση και με το κοινό στο οποίο απευθύνονται.

Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία, Άτομο, Σύνολο

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες των Μ

Προσανατολισμός

Οι Μ συζητούν τον προκαταβολικό οργανωτή.
Προτείνεται ο Δ να αναφερθεί στο θέμα του κεφαλαίου στις 20 Απριλίου (Παγκόσμια Ημέρα Τύπου).

Υλικά: εφημερίδες, περιοδικά

Προτεινόμενες δραστηριότητες

1) Εκφράζουμε τις απόψεις μας α) Οι Μ αναμένεται να αναφέρουν τα έντυπα ενημέρωσης που βλέπουν κυρίως στο σπίτι τους. Καλό είναι να γίνει συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης σχετικά με το ποιος διαβάζει τα διάφορα έντυπα (μπτέρα, πατέρας, γιαγιά, παππούς, μεγαλύτερα αδέρφια, τα ίδια τα παιδιά, αφού κάποιες εφημερίδες περιέχουν και ένθετα για τους μικρούς μαθητές κ.ά.) και τι είδους θέματα υπάρχουν στα έντυπα αυτά (πολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά, αθλητικά κ.ά.).

β) Μέσα από τη συζήτηση θα προκύψει ότι υπάρχουν αναγνώστες με πολλά και διαφορετικά ενδιαφέροντα και διαφορετική οπτική, γι' αυτό υπάρχει μεγάλη ποικιλία εντύπων (*Δ.Ε. Επικοινωνία*).

2) Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας οι ΜΟ θα ανατρέξουν στο υλικό που βρίσκεται στην τάξη και θα δουν το περιεχόμενο και την μορφή των εφημερίδων και των περιοδικών που έχουν στη διάθεσή τους.

α) Θα παρατηρήσουν στους τίτλους το μέγεθος των γραμμάτων στην πρώτη σελίδα σε σχέση με αυτούς των άλλων σελίδων, τις στήλες, τις φωτογραφίες, τις γελοιογραφίες κ.ά. Θα εξαγάγουν συμπεράσματα σχετικά με τα ακόλουθα: σε ποια σελίδα γράφονται οι πιο σημαντικές ειδήσεις, ποιες άλλες πληροφορίες μπορούν να πάρουν οι αναγνώστες των εντύπων για τα άρθρα των υπόλοιπων σελίδων, κ.ά.

β) Οι ΜΟ εντοπίζουν τα θέματα της συγκεκριμένης εφημερίδας (πολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά, αθλητικά κ.ά.). Ακόμη, επισημαίνουν τις χρήσιμες πληροφορίες που μπορούμε να βρούμε στις εφημερίδες π.χ. εφημερεύοντα νοσοκομεία ή φαρμακεία, πρόβλεψη του καιρού, μικρές αγγελίες κ.ά. Συζητούν για θέματα που ενδιαφέρουν τους περισσότερους ανθρώπους και αποτελούν ειδήσεις: π.χ. μια απεργιακή κινητοποίηση, μια βλάβη της ΔΕΗ, διακοπές νερού, πτώση αεροπλάνου, μια πυρκαγιά, ένας σεισμός, μια νίκη ελληνικής συμμετοχής σε κάποια παγκόσμια διοργάνωση, μια επιδημία, ένα καινούριο φάρμακο ή μια νέα εφεύρεση κ.λπ. Με τον τρόπο αυτό θα διερευνήσουν τι σημαίνει είδηση, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της κ.ά. (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία*).

Σημείωση: Αν κάποιος μαθητής ξεκινώντας από την εμπειρία του εστιάζει στη διαφορετική πολιτική που υποστηρίζουν κάποιες εφημερίδες (φιλοκυβερνητικής ή της αντιπολίτευσης) για παράδειγμα «ο θεός μου διαβάζει διαφορετική εφημερίδα από τον πατέρα μου και ψηφίζουν διαφορετικά κόμματα», ο Δ με αφορμή μια τέτοια παρατήρηση καλό θα ήταν να επισημάνει ότι ένα από τα αγαθά της δημοκρατίας, που κατακτήθηκε με αγώνες, είναι αυτό της ελευθερίας του τύπου. Είναι σημαντικό να ακούγονται όλες οι γνώμες, οι απόψεις και οι κριτικές ελεύθερα (χωρίς λογοκρισία) ώστε ο καθένας να μπορεί να διαμορφώσει τη δική του ή να επιλέξει με ποιους συμφωνεί.

3) Δραστηριότητα ελεύθερης, δημιουργικής έκφρασης. Αναμένεται να αξιοποιηθούν στοιχεία και δεδομένα που επεξεργάστηκαν οι ΜΟ στο κεφάλαιο (*Δ.Ε. Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία*).

Αξιίζει να διαβάσουμε

Στο κείμενο παρουσιάζονται και αναλύονται όσα οι Μ επεξεργάστηκαν στο κεφάλαιο.

Τετράδιο Εργασιών

7) Οι ΜΟ συντάσσουν μια είδηση με «υλικό» που επιλέγουν οι ίδιοι από τα ενημερωτικά έντυπα που έχουν στη διάθεσή τους. Όπου χρειάζονται βοήθεια, ο Δ κάνει επισημάνσεις του τύπου: τότε έγινε το γεγονός, πού. Επίσης ο Δ συμπληρώνει το κείμενο της είδησης για να είναι πλήρες και κατανητό στους αναγνώστες που απευθύνεται. Στόχος της δραστηριότητας είναι να συζητήσουν οι Μ κάποια βασικά χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα να διαθέτει ένα κείμενο που δημοσιεύεται στις εφημερίδες ή τα περιοδικά και αποτελεί είδηση (σαφήνεια, ακρίβεια, συντομία κ.ά.) αλλά και να το απολύσουν.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

(1 διδακτική ώρα)

Βιβλίο του Μαθητή**Ενέργειες του Δ - Δραστηριότητες του Μ****Κείμενο της Ανασκόπησης**

Οι Μ διαβάζουν και συμπληρώνουν το επαναληπτικό κείμενο απαντώντας στις ερωτήσεις που το συνοδεύουν. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ενεργά, αλληλεπιδρών με το κείμενο και διαμορφώνουν τη δική τους ανασκόπηση.

Βασικό λεξιλόγιο

Παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι λέξεις που συζητήθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της ενότητας. Οι λέξεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν με ποικίλους τρόπους, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

«Ζωγραφιά από λέξεις»

Η συμπλήρωση του εννοιολογικού χάρτη γίνεται μετά την επεξεργασία του ανακεφαλαιωτικού κειμένου. Οι Μ συμπληρώνουν τα κενά ατομικά στην αρχή και κατόπιν ομαδικά, με τη βοήθεια και του Δ, αν κριθεί απαραίτητο.

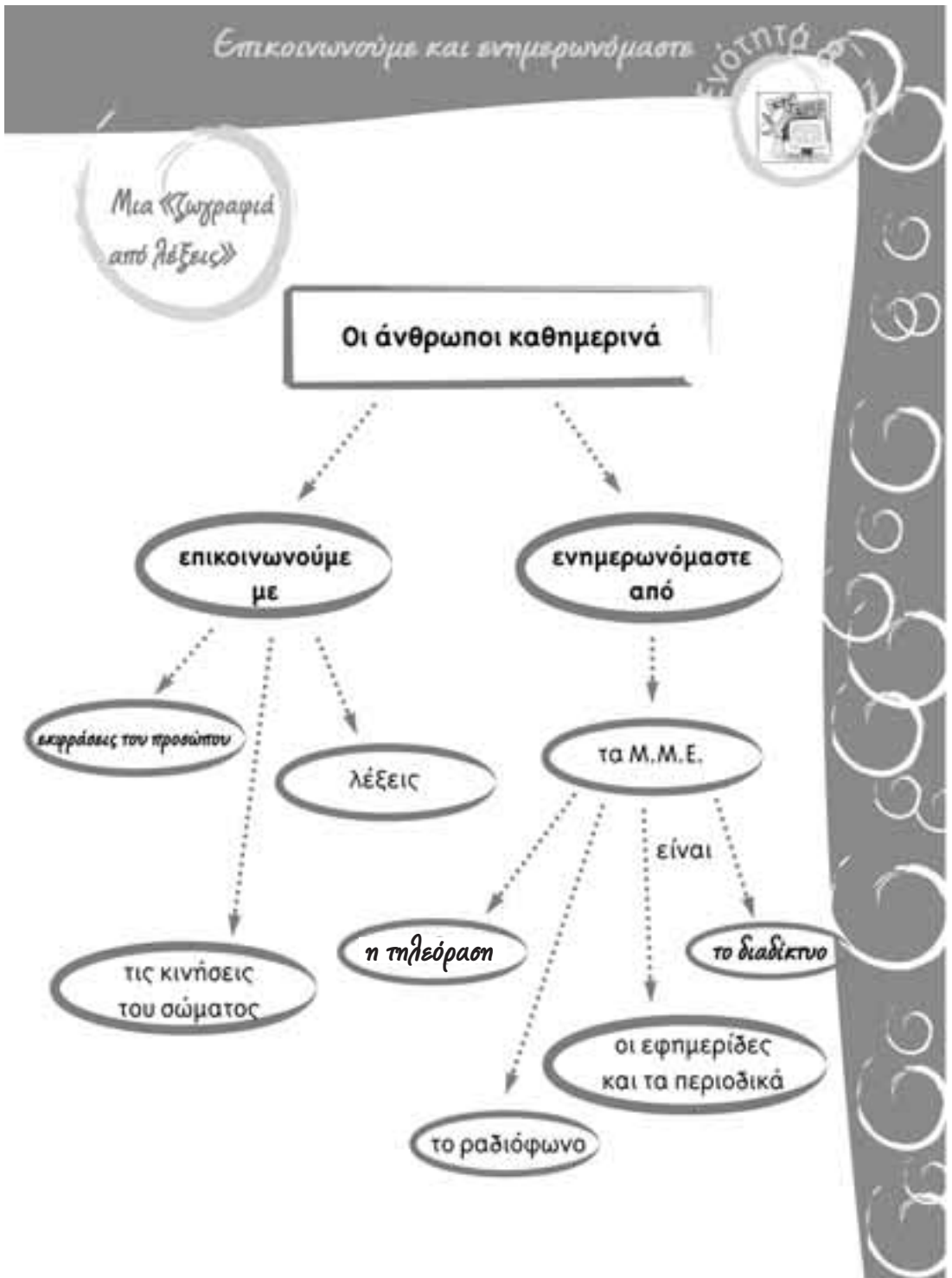
«Πώς φτάσαμε ως εδώ»;

Οι Μ κάνουν ανασκόπηση της γνωστικής τους πορείας μέσα από τις ερωτήσεις που βρίσκονται σε πλαίσια. Άλλες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο Δ για να βοηθήσει τους Μ στην αυτοαξιολόγησή τους είναι της μορφής: «Τι νομίζατε στην αρχή της ενότητας για το θέμα;», «Τι λέτε τώρα;», «Τι σας έκανε να αλλάξετε άποψη;».

Τετράδιο Εργασιών Δραστηριότητες της Ανασκόπησης

1) Ομαδική δραστηριότητα, στην οποία οι ΜΟ επιλέγουν το θέμα και συνθέτουν ένα περιληπτικό κείμενο με θέμα την επικοινωνία ή την ενημέρωση των ανθρώπων συνοψίζοντας αυτά που μελέτησαν στην ενότητα. Οι ΜΟ μπορούν να συμβουλευούνται και τις λέξεις του βασικού λεξιλογίου.
2) Οι Μ διακρίνουν τρόπους λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας. Στην πρώτη στήλη του πίνακα γράφουν τις λέξεις: γράμμα, τηλεφωνο, τραγούδι, βιβλίο και στη δεύτερη στήλη: χορός, ζωγραφιά, χαμόγελο, νοήματα.
3) Οι Μ συμπληρώνουν την ακροστιχίδα. Οι απαντήσεις είναι: 1. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ, 2. ΕΙΔΗΣΕΙΣ, 3. ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ, 4. ΙΚΙΤΝΟΠ, 5. ΟΡΑΣΗ, 6. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ, 7. ΙΟΥΝΙΟΣ, 8. ΚΙΝΗΣΕΙΣ, 9. ΑΚΟΗ.

Ενδεικτικό παράδειγμα συμπληρωμένου εννοιολογικού χάρτη 8ης ενότητας.

Το σχέδιο εργασίας που προτείνεται εστιάζει θεματικά στη διερεύνηση, διασάφηση, ερμηνεία και κριτική θεώρηση της έννοιας του κανόνα. Επειδή η έννοια του κανόνα συναρτάται πάντοτε με το πλαίσιο στο οποίο αυτός εφαρμόζεται, στη διάρκεια του σχεδίου εργασίας οι μαθητές εντοπίζουν κανόνες που ισχύουν σε ποικίλα χωροχρονικά περιβάλλοντα (παλιότερες εποχές σε αντιπαραβολή με τη σημερινή, διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας, καθώς και συγκεκριμένες περιστάσεις της δικής τους καθημερινότητας).

Στόχοι

- Να διαπιστώσουν οι μαθητές τη σημασία των κανόνων για τη ρύθμιση της κοινωνικής ζωής αλλά και για την ασφάλεια και την προστασία της ζωής των μελών μιας κοινότητας.
- Να παρατηρήσουν και να εντοπίσουν βασικούς κανόνες που τηρούνται σε διάφορους χώρους «κοινωνικής αναφοράς», οι οποίοι αποτελούν βασικά σημεία συνάντησης των μελών μιας κοινότητας
- Να διαπιστώσουν ότι η τήρηση των κανόνων αυτών γίνεται φανερή μέσα από συγκεκριμένες συμπεριφορές.
- Να διερευνήσουν τους λόγους που οδηγούν στη θέσπιση ορισμένων κανόνων.
- Να συγκρίνουν κανόνες που ίσχυαν παλιότερα με αντίστοιχους σημερινούς και να διαπιστώσουν τη διαφοροποίησή τους στο πέρασμα του χρόνου.

- Να συλλέγουν, να ταξινομήνουν και να επεξεργάζονται δεδομένα, τόσο μέσα από καταστάσεις καθημερινής ζωής όσο και μέσα από άλλες πηγές (κείμενα, προφορικές διηγήσεις, συνεντεύξεις κτλ)
- Να περιγράφουν, να προβλέπουν, να υποθέτουν, να συγκρίνουν.
- Να εξοικειωθούν με τις διαδικασίες της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων, της συνεργασίας και της αυτοαξιολόγησης στο πλαίσιο της ομάδας.

- Να τηρούν βασικούς κανόνες της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκουν (σχολείο, οικογένεια κ.λπ)
- Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην ανάγκη διαφοροποίησης της συμπεριφοράς τους ανάλογα με το επικοινωνιακό πλαίσιο που διαμορφώνεται σε κάθε περίπτωση.
- Να καλλιεργήσουν στάση αποδοχής και σεβασμού απέναντι στους κανόνες άλλων λαών, ομάδων ή εποχών.

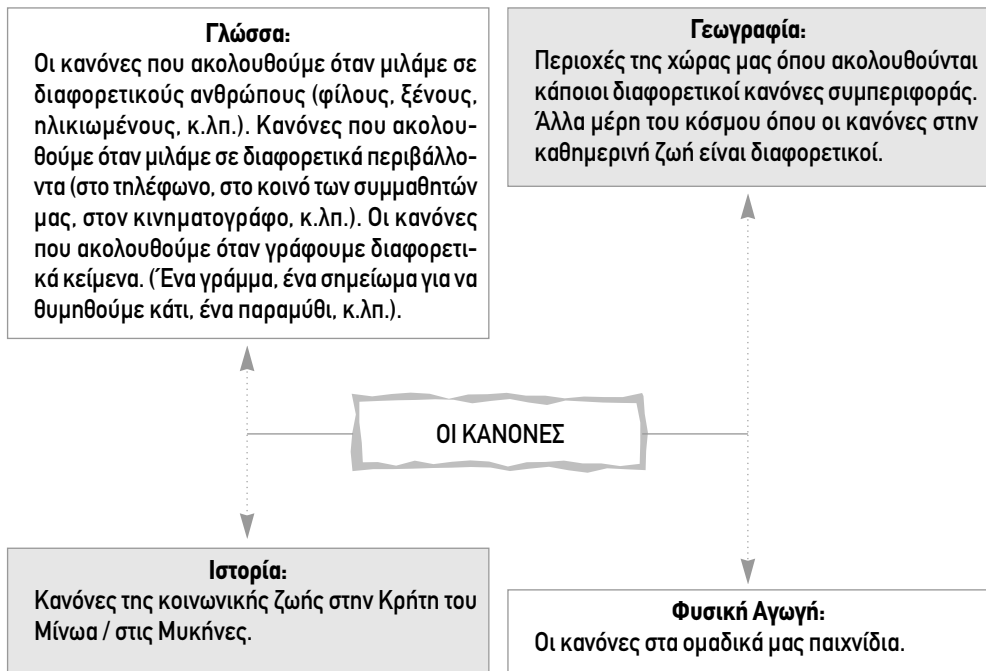
Διάρκεια: 4 εβδομάδες

Υλικά:

Φωτογραφική μηχανή (π.χ. σύγχρονες οικογενειακές φωτογραφίες σε αντιπαραβολή με παλιότερες) Κείμενα - πηγές (βιβλία και διαδίκτυο)

Ενδεικτικά προτείνουμε κάποια παιδικά λογοτεχνικά βιβλία: *Όταν ο ήλιος* της Ζώρζ Σαρή, *Το καπλάκι της βιτρίνας* της Άλκης Ζέη, *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου* της Άλκης Ζέη, *Το ψέμα* της Ζώρζ Σαρή, *Τρελαντώνης* της Πηνελόπης Δέλτα, *Διακοπές στον Καύκασο* της Μαρίας Ιορδανίδου, *Ο κύριος μου Αλκιβιάδης* του Άγγελου Βλάχου.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι φάσεις του σχεδίου εργασίας

Η πορεία του σχεδίου εργασίας ακολουθεί τα γνωστά «βήματα»-ενέργειες, με ενδιάμεσα διαλείμματα ενημέρωσης-ανατροφοδότησης μεταξύ των ομάδων, με στόχο το συντονισμό των ενεργειών τους. (α. συλλογικός προγραμματισμός, β. ενδοομαδικός προγραμματισμός, γ. συλλογική διεξαγωγή του έργου, δ. παρουσίαση του έργου, ε. αξιολόγηση).

Η εργασία εκτείνεται στις παρακάτω θεματικές περιοχές, από τις οποίες:

Η θεματική περιοχή «**Κανόνες εφαρμόζονται παντού και πάντα**» αφορά εν μέρει την α΄ φάση (κοινή συζήτηση της τάξης) και εν μέρει τις β΄ και γ΄ φάσεις (εργασία στο πλαίσιο της ομάδας).

Η θεματική περιοχή «**Οι κανόνες στην πράξη**» αφορά τις β΄ και γ΄ φάση.

Η θεματική περιοχή «**Ένα βήμα πιο πέρα... με τους κανόνες**» αναφέρεται αποκλειστικά στη δ΄ φάση (περαιτέρω διερεύνηση του θέματος μετά την παρουσίαση του έργου των ομάδων στην τάξη).

Α΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ: ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑ

Στην Α΄ θεματική περιοχή του σχεδίου εργασίας οι μαθητές διαπιστώνουν την ύπαρξη διαφορετικών κανόνων, που ρυθμίζουν τόσο τη σχολική όσο και την κοινωνική μας ζωή (κανόνες στο σπίτι, στην τάξη, μέσα στις ομάδες των συμμαθητών που συνεργάζονται, στο προαύλιο του σχολείου, στα παιχνίδια κ.λπ.), εκφράζοντας και αναλύοντας την προσωπική τους εμπειρία από τους κοινωνικούς χώρους όπου οι ίδιοι κινούνται.

Εντοπίζουν ακόμη και καταγράφουν:

- ορισμένους κανόνες που ακολουθούν ο ίδιος όταν γράφουν (ορθογραφία, στίξη),
- κανόνες που ακολουθούν όταν συντάσσουν ορισμένο είδος κειμένου (π.χ. ένα γράμμα, ένα σημείωμα, μια ιστορία ή παραμύθι κ.λπ.),
- κανόνες που υπάρχουν στα ομαδικά παιχνίδια που τους αρέσουν.

Στη συνέχεια, κάθε ομάδα μελετά διάφορα κείμενα-πηγές και προσπαθεί να εντοπίσει συγκεκριμένους κανόνες που ίσχυαν σε άλλες εποχές (πρόσφατο παρελθόν, αρχαία Ελλάδα), κυρίως σχετικά με την κοινωνική ζωή και συμπεριφορά (η θέση της γυναίκας, του παιδιού, του πατέρα της οικογένειας). Η διερεύνηση του θέματος είναι καλό να περιλαμβάνει και συνεντεύξεις - διαλόγους με πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος των μαθητών ή της ευρύτερης κοινότητας, που θα μοιραστούν με τους μαθητές κάποιες προσωπικές εμπειρίες τους για την τήρηση κάποιων κανόνων σε παλιότερες εποχές (η προίκα, ο παιδονόμος, η τυπικότητα στην ενδυμασία των γυναικών, τυπικοί κανόνες ευγένειας, η σχολική ποδιά, απαγόρευση της παρουσίας των γυναικών σε ορισμένους κοινωνικούς χώρους, όπως το καφενείο κτλ.).

Τέλος, και πάλι μέσα από κείμενα και άλλες πηγές, διερευνούν συνήθειες που επικρατούν είτε σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας είτε σε άλλες χώρες σε συνδυασμό και με τους κανόνες που τις ρυθμίζουν.

Β΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ: ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Στη Β΄ θεματική περιοχή του σχεδίου εργασίας οι ομάδες διενεργούν μια μικρή έρευνα πεδίου, με στόχο τη παρατήρηση της συμπεριφοράς των μελών μιας κοινότητας σε διάφορα περιβάλλοντα και τον εντοπισμό - καταγραφή των κανόνων που τη διέπουν. Συγκεκριμένα:

α) Επισκέπτονται, με τη συνοδεία του δασκάλου τους, χώρους άθλησης και ψυχαγωγίας καθώς και επαγγελματικούς χώρους στην περιοχή του σχολείου τους (ενδεικτικά, παρατηρούν μορφές συμπεριφοράς σε μια αθλητική συνάντηση, σε κάποιο καφενείο, στην εκκλησία, στα μέσα μαζικής συγκοινωνίας, σε μια τράπεζα, σε υπηρεσίες του Δήμου που δέχονται το κοινό).

Πίσω στην τάξη, προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις συμπεριφορές που παρατήρησαν, με κριτήριο αν αυτές υπακούουν σε κάποιους κανόνες που ισχύουν σε κάθε περιβάλλον. Στη συνέχεια, με βάση τα συμπεράσματά τους, ταξινομούν τους κανόνες που ανακάλυψαν και τους παρουσιάζουν στην τάξη.

β) Αφού έχουν διαχωρίσει τους γραπτούς από τους άγραφους κανόνες που ακολουθούμε, αναζητούν τους κανόνες που βρίσκονται γύρω μας γραμμένοι, εξερευνώντας τους δρόμους της γειτονιάς τους, τα καταστήματα, τις υπηρεσίες του Δήμου, τα λεωφορεία, τα ταξί κτλ. Καταγράφουν ή φωτογραφίζουν τις σχετικές ταμπέλες, τα σύμβολα, τα σήματα (οδικής κυκλοφορίας και άλλα) που υπαγορεύουν τις αποδεκτές και μη συμπεριφορές σε δημόσιους χώρους. Στη συνέχεια, τα αναλύουν, τα συζητούν και τα παρουσιάζουν στην τάξη.

Αναμένεται, μετά την ολοκλήρωση της ενότητας αυτής, οι μαθητές να έχουν συσχετίσει την ύπαρξη κανόνων με τους διάφορους «ρόλους» που αναλαμβάνουν τα άτομα συμμετέχοντας σε περιστάσεις της κοινωνικής ή επαγγελματικής τους ζωής.

Γ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ: ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΙΟ ΠΕΡΑ ... ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

Στη Γ΄ θεματική περιοχή η τάξη προχωρεί σε ανασκόπηση και κριτική ανάλυση των κανόνων που μελέτησε, σε συσχετίσεις, γενικεύσεις και περαιτέρω διερεύνηση, με βάση τα παρακάτω (ενδεικτικά) θέματα συζήτησης:

- Ο ίδιος άνθρωπος μπορεί να αλλάζει κάποιους κανόνες που ακολουθεί όταν βρίσκεται σε διαφορετικά μέρη ή με διαφορετικούς ανθρώπους; (π.χ. στο προαύλιο του σχολείου τρέχουμε, στην τάξη συνήθως όχι).
- Από τις συζητήσεις μας με τους μεγαλύτερους και από τα κείμενα που μελετήσαμε, ανακαλύψαμε κάποιους κανόνες που δεν υπάρχουν στη δική μας ζωή. Κάποιοι απ' αυτούς υπήρχαν παλιότερα και κάποιοι υπάρχουν σε άλλα μέρη του κόσμου. Πείτε τη γνώμη σας γι' αυτούς. Γιατί άραγε, κάποιοι σταμάτησαν να υπάρχουν; Πώς θα άλλαζε η ζωή μας αν ακολουθούσαμε κι εμείς σήμερα κάποιους από τους κανόνες αυτούς; Ένα παράδειγμα από διαφορετική χώρα: σε κάποια μέρη του κόσμου τα κορίτσια δεν πηγαίνουν στο σχολείο και, πολύ περισσότερο, δε σπουδάζουν. Ένα παράδειγμα από το παρελθόν: στα χρόνια των προπάππων μας οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να τηρούν αυστηρούς κανόνες συμπεριφοράς ακόμα και έξω από το σχολείο. Τι συ-

μπεριφορά τους παρακολουθούσε ο παιδονόμος, που είχε δικαίωμα να τους τιμωρήσει αν, π.χ., δεν φορούσαν καπέλο.

- Υπάρχουν κανόνες που τους τηρούμε για να μην ενοχλούμε τους άλλους. Υπάρχουν και άλλοι που αν δεν τους τηρήσουμε, κινδυνεύουμε να πάθουμε κάτι. Πόσους τέτοιους κανόνες ανακαλύψαμε; Ποιοι ισχύουν στο σπίτι μας, στο δρόμο, στο σχολείο, στη γειτονιά μας; Σημειώστε τους και συμφωνήστε ποιοι είναι οι πιο σημαντικοί.
- Πολύ συχνά σε έναν κανόνα υπάρχουν και οι εξαιρέσεις του. Τι σημαίνει εξαίρεση; Στους κανόνες που ανακαλύψαμε και μελετήσαμε εντοπίσαμε κάποιες εξαιρέσεις; Ποιες είναι αυτές; Πότε έχουμε **εξαίρεση** και πότε έχουμε **παράβαση** ενός κανόνα;
- Αν φτιάχνατε ένα δικό σας σχολείο, ποιοι θα ήταν οι τρεις πιο σημαντικοί κανόνες που θα θέλατε να ακολουθούν οι δάσκαλοι και οι μαθητές;

Τέλος, οι μαθητές δημιουργούν ελεύθερα με βάση τα θέματα που επεξεργάστηκαν. Ενδεικτικά προτείνουμε να ζωγραφίσουν ή να συνθέσουν ένα κολάζ με θέμα «κανόνες στο σπίτι μας», να κατασκευάσουν έναν πίνακα με θέμα τους δικούς τους κανόνες, να συνθέσουν ένα κείμενο ή να κάνουν ένα μικρό θεατρικό παιχνίδι με θέμα «Ένας κόσμος χωρίς κανόνες», «Μια μέρα που ακολουθήσαμε ακριβώς τους αντίθετους κανόνες» ή κάτι άλλο σχετικό.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.